

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE’DE ZORUNLU ASKERLİK VE PROFESYONEL ORDU

CENK ÖZGEN
03716021

PROF. DR. GENCER ÖZCAN

İSTANBUL - 2006

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
GİRİŞ.....	8

I. ZORUNLU VE PROFESYONEL ASKERLİK SİSTEMLERİNE BAKIŞ

1.1. ZORUNLU ASKERLİK.....	11
1.1.1. İlk Uygulamalar.....	11
1.1.2. Modern Tarihte Sistemin Ortaya Çıkışı.....	12
1.1.3. Ulus-Devlet Bağlantısı.....	13
1.1.4. Yeni Bir Dönem: Topyekün Harp	15
1.1.5. Günümüzde Zorunlu Askerlik.....	15
1.2. PROFESYONEL ASKERLİK.....	17
1.2.1. Profesyonel Askerlik = Paralı Askerlik ?.....	17
1.2.2. Sistemin Ortaya Çıkışı	20
1.2.3. Profesyonelleşmenin Nedenleri.....	21
1.2.4. Günümüzde Profesyonel Askerlik.....	22
1.3. ZORUNLU VE PROFESYONEL ASKERLİĞİN KARŞILAŞTIRILMASI	23
1.3.1. Zorunlu Askerliğin Üstünlükleri	23
1.3.2. Profesyonel Askerliğin Üstünlükleri	24
1.3.3. Askerlik Sistemlerinin Değerlendirilmesi.....	25

II. OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDA ZORUNLU ASKERLİK

2.1. ZORUNLU ASKERLİĞE DOĞRU.....	27
2.1.1. Kapukulu Ocaklarının Bozulması	27
2.1.2. Reform Çalışmaları.....	28
2.1.3. Asakir-i Mansure-i Muhammediye	30
2.1.4. Askere Alma Sisteminde Yaşanan Sıkıntılar	30

2.2. ZORUNLU ASKERLİK DÖNEMİ	32
2.2.1. Tensikat-ı Celile-i Askeriye	32
2.2.2. Kur'a Nizamnamesi	34
2.3. SONRAKİ GELİŞMELER	34
2.3.1. Kuvve-i Umumiye-i Askeriyeye Dair Nizamname	34
2.3.2. Ahzı Asker Kanunname-i Hümayunu.....	36
2.3.3. Mükellefiyeti Askeriye Kanunu Muvakkat.....	38

III. TÜRKİYE'DE ZORUNLU ASKERLİK UYGULAMASI VE PROFESYONEL ORDU ÇALIŞMALARI

3.1. MEVCUT ASKERLİK SİSTEMİ	40
3.1.1. Genel Esaslar	40
3.1.2. Hizmet Şekilleri.....	41
3.2.2. Türkiye'de Vicdani Retçilik.....	42
3.2. TSK'DA PROFESYONELLEŞME ÇABALARI.....	43
3.2.1. İlk Girişimler	43
3.2.2. Uzman Erbaşlık Kanunu	45
3.2.3. Sözleşmeli Subay ve Astsubaylar Hakkında Kanun.....	46
3.3. DEĞİŞEN GÜVENLİK ORTAMI VE PROFESYONELLEŞME.....	49
3.3.1. Soğuk Savaş Dönemi	49
3.3.2. Soğuk Savaş Sonrası Dönem.....	50
3.4. HEDEFLER	53
3.5. PROFESYONELLEŞME KONUSUNDA GÖRÜŞLER.....	55
3.5.1. Siyasi Partiler	55
3.5.2. Yazılı Basın.....	60

IV. BİR ANALİZ: KARAR VERİCİLERİN ZORUNLU ASKERLİK SİSTEMİNİ DEVAM ETTİRME NEDENLERİ

3.5.1. MALİYET FAKTÖRÜ	62
3.5.2. GÜVENLİK KAYGISI	64
3.5.3. TSK'NIN EĞİTİM MİSYONU	68
3.5.4. ORDU-MİLLET ANLAYIŞI.....	72

3.5.5. MİLLİ ORDUNUN MUHAFAZASI	75
SONUÇ	77
KAYNAKLAR	82
EKLER	90
EK TABLO-1 AB ÜLKELERİNDEKİ ASKERE ALMA SİSTEMLERİ	90
EK TABLO-2 KOMŞU ÜLKELERDEKİ ASKERE ALMA SİSTEMLERİ.....	95
EK TABLO-3 DİĞER ÜLKELERDEKİ ASKERE ALMA SİSTEMLERİ.....	97
EK-4 UZMAN ERBAŞ KANUNU	101
EK-5 SÖZLEMELİ SUBAY VE ASTSUBAYLAR HAKKINDA KANUN	108
ÖZGEÇMİŞ	121

ÖNSÖZ

Zorunlu askerlik ve profesyonel orduya geçiş konuları son dönemde Türkiye’de sık sık gündeme gelen tartışma başlıklarını oluştursalar da, sivil kesimde bu alanları konu edinen araştırmaların yeterli ölçüde yapıldığını söylemek mümkün değildir. Elinizde bulunan “Türkiye’de Zorunlu Askerlik ve Profesyonel Ordu” başlıklı çalışma, bu eksikliği giderme yönünde atılmış mütevazı bir adımı oluşturmaktadır. Öyle ümit ediyorum ki, konu açısından temel bilgileri içeren ve Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) bünyesinde profesyonelleşme yönünde atılan adımları irdeleyen bu çalışma, eksiklikleri olsa da ilgi duyan kişiler için bir ölçüde de olsa ihtiyacı karşılamış olacaktır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında kendilerine şükranlarımı belirtmeden geçemeyeceğim bazı kişi ve kurumların olduğunu söylemeliyim. Öncelikle tez danışmanım Prof. Dr. Gencer Özcan’a teşekkür etmek istiyorum. Kendisinin fikir ve gayretleri bu çalışmanın tamamlanmasındaki en büyük itici güç olmuştur.

Harp Akademileri Komutanlığı’na kurum bünyesinde faaliyet gösteren Bilgi Merkezinin olanaklarından yararlanmama izin verdiği için teşekkür ediyorum. Yine yoğun mesailerinden zaman ayırarak değerli fikirlerini benimle paylaşan 1. Ordu Komutanı Orgeneral İlker Başbuğ’a müteşekkirim. Yaptığımız görüşmelerde tez çalışmam hakkında görüş ve düşüncelerini aktaran Savunma Sanayi Müteşarı (E) Prof. Dr. Ali Ercan, Tuğamiral (E) Cengiz Alpözü, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezinden (ASAM) Dz. Kur. Albay (E) Yılmaz Aklar’a ve katkılarından dolayı değerli dostlarım Ömer Bora Erdem ve Meltem Karabıyık’a ayrı ayrı teşekkürlerimi bir borç biliyorum.

Elinizde bulunan bu tez, öğrencilik hayatım boyunca yapmış olduğum en kapsamlı çalışmayı oluşturmaktadır. Ben bu uzun yolculukta bugüne kadar hiç eksilmeyen destekleri ve sağladıkları çalışma ortamı için annem Leyla Gülçin Özgen, babam Muammer Özgen ve ablam Pelin Özgen Sökmen’e teşekkür ediyorum ve çalışmamı onlara ithaf ediyorum.

Cenk Özgen
Fenerbahçe, İstanbul
24 Nisan 2005

ÖZET

“Türkiye’de Zorunlu Askerlik ve Profesyonel Ordu” başlıklı çalışma, halihazırda Türkiye’de uygulanmakta olan zorunlu askerlik sistemini ve profesyonel ordu konusunda yapılan çalışmaları incelemek üzere hazırlanmıştır.

Söylem analizi yönteminin kullanıldığı çalışmada, bu amaçla mevcut zorunlu askerlik sistemi ve profesyonelleşme yönünde yapılan girişimler irdelenmiş ve “Türkiye’de tam profesyonel orduya geçiş mümkün mü?” sorusuna yanıt bulunmaya çalışılmıştır.

Elde edilen verilere göre, özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde başlayan profesyonelleşme çalışmaları TSK tarafından büyük bir titizlikle devam ettirilmektedir. Ancak, Osmanlı İmparatorluğu’ndan miras alınan zorunlu askerlik uygulamasının yakın bir gelecekte kaldırılmasını beklemenin de doğru bir değerlendirme olmayacağı açıktır. Bu sonuca ulaşılmasının sebebi, Türkiye’nin mevcut koşullarıdır. Türkiye’nin ekonomik yapısı ve karar vericilerin güvenlik algılamaları bu değişimin erken olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, sosyo-kültürel bağlamda değerlendirilebilecek bazı anlayışlar da zorunlu askerlik sisteminin şu aşamada kaldırılmasının mümkün olmadığını göstermektedir.

Öte yandan, orta vadede uygulamanın yapısıyla ilgili bazı değişikliklerin olması muhtemeldir. Profesyonel kadroların genel mevcuttaki oranlarının artması, güvenlik ortamında yaşanabilecek olumlu gelişmeler sonucu askerlik hizmet süresinin kısalması ve AB sürecine paralel olarak vicdani retçilik statüsünün Türkiye’de de tanınması bu bağlamda düşünülebilecek gelişmelerdir.

Son olarak, profesyonelleşmenin ekonomik ve güvenlik alanlarında olumlu gelişmeler yaşanması durumunda uzun vadede Türkiye’nin de gündemine geleceği bu çalışma kapsamında öne sürülen bir argümandır. Nitekim, çalışmada çağın bir gereği olan profesyonel ordu yapılanmasına aşamalar şeklinde geçilmesinin doğru bir tercih olacağı vurgulanmakta ve bir öneri olarak daha şimdiden uzman erlik uygulamasının başlatılması ve bazı birliklerin erinden en üst rütbeli subayına kadar tamamen profesyonel askerlerden teşkil edilmesi teklif edilmektedir.

ABSTRACT

This thesis, “Compulsory Military Service and Professional Army in Turkey”, is prepared to examine the works about compulsory military service, the current application in Turkey, and professional army.

In this thesis, in which method of discourse analysis is used, compulsory military service system and initiatives for professional army are discussed and answer of the question of “Is it possible whole transtion to professional army in Turkey?” is searched.

According to datas, initiatives to get professional, which has began after Cold War, are still carried on with a great care by Turkish Armed Forces (TAF). But it is clear that to expect abolition of compulsory militaryservice coming from Otoman Empire wouldn't be a correct estimation. The reason of this result to reach this result is the conditions of Turkey. Economic structure of Turkey and security perceptions of the authorities reveal that this kind of transition is too early. In addition, some comprehensions in socio-cultural context show that it is not possible to abolish compulsory military service for the present.

In the other side, in the middle term, it is probable to see some changes about the structure of military service. Increase in ratio of professional soldiers in total, decrease of time military service as a result of positive change in security area, and with European Union (EU) process, recognition of status quo of conscientious objection can be evaluated in this context.

At last, it is one of the arguments of the thesis that professional army would be in the agenda of Turkey with the development in economy and security perceptions in long term. After all, it is emphasized that as a need of the century, step by step transition to professional army is the right choice. It is also suggested that “specialist private” concept should be started and some unities should be composed of professional soldiers from top to bottom.

GİRİŞ

Soğuk Savaş sonrası dönemde güvenlik ortamında yaşanan değişimler zorunlu ve profesyonel askerlik sistemleri hakkındaki tartışmaları beraberinde getirmiştir. Bu konudaki tartışmaların temelinde, genel olarak zorunlu askerlik sisteminin günümüz hareket ihtiyaçlarını karşılamaya uygun olmadığı argümanı bulunmaktadır. Öyle ki, zorunlu askerlik sistemi ekseriyetle hantal ve ihtiyaçları karşılamaktan uzak olmakla eleştirilmekte, buna karşın profesyonel askerlik sistemi çağın gereksinimlerini karşılamada önemli üstünlüklerinin olduğu gerekçesiyle desteklenmektedir.

Her ne kadar dünyanın farklı coğrafyalarında söz konusu tartışmalar kamuoylarının gündemini meşgul etse de, bu konuda somut anlamdaki gelişmelerin özellikle belli bir coğrafya da, kitlesel saldırı olasılığının azaldığı ve asimetrik tehditlerle mücadele gereksinimlerinin ön plana çıktığı Avrupa ülkelerinde yaşandığını söylemek doğru bir değerlendirme olacaktır. Son dönemde bazı Avrupa ülkelerinde zorunlu askerlik sistemi tamamen kaldırılmış, yerini 2000'li yılların görev gereksinimlerini daha iyi karşılayacağı düşünülen profesyonel ordular almıştır. Bazı ülkelerde ise, profesyonel askerlik sistemine geçilmesi yönünde çalışmalar başlatılmış ve yakın bir gelecekte zorunlu askerlik sisteminin tamamen kaldırılması kararlaştırılmıştır.

Bilindiği üzere, Türkiye 50 yılı aşkın bir süredir NATO'nun üyesidir. Avrupa Birliği (AB) ile de günümüzde müzakere sürecine kadar gelmiş olan yakın ilişkiler içerisinde bulunmaktadır. Her ne kadar dünyadaki her ülkenin güvenlik ihtiyaçları birbirinden farklı uygulamaların hayata geçirilmesini dikte ettirse de, yukarıda kısaca özetlenen gelişmelerin Türkiye'nin böylesine kapsamlı ilişkiler içerisinde bulunduğu bir coğrafya da yaşanıyor olması, hiç şüphesiz konunun Türk kamuoyunda da tartışılmasını beraberinde getirmektedir. Nitekim, zorunlu askerlik, vicdani retçilik ve profesyonel ordu gibi kavramlar son dönemlerde artık Türkiye'de de sıklıkla gündeme gelmeye başlamış ve mevcut askerlik sisteminin yapısı ve geleceği çeşitli platformlarda tartışılır olmuştur.

Bu çalışma, günümüzde çok sık gündeme gelen zorunlu askerlik ve profesyonel ordu konularının Türkiye'de ne şekilde ele alındığını incelemek üzere hazırlanmış bir araştırmadır. Çalışmanın temel amacı, 2000'li yıllarda Türk Silahlı Kuvvetleri'nde

(TSK) askerlik sisteminin ne şekilde uygulanacağını ve profesyonelleşmenin bu kurum açısından ne anlam ifade ettiğini ortaya koymaktır. Nitekim, çalışma kapsamında bu amaç doğrultusunda halen uygulanmakta olan zorunlu askere alma sistemi ile birlikte, profesyonelleşme konusunda yapılan çalışmalar incelenmekte ve “Türkiye’de profesyonel orduya geçiş mümkün mü?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Bu çalışmada, söylem analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemin kullanılmasının sebebi, mevcut zorunlu askerlik sisteminin ve profesyonelleşme konusunda yapılan çalışmaların karar vericiler açısından ne şekilde değerlendirildiğini tespit etmektir. Nitekim, çalışmada bu amaçla ilk olarak konu ile ilgili kitap, makale, söyleşi, kanun, tutanak ve gazete arşivleri incelenmekte, daha sonra ise elde edilen veriler ışığında çeşitli çıkarsamalar ve öneriler de bulunmaktadır.

Bu çalışma, genel olarak beş bölümden oluşmaktadır. “Zorunlu ve Profesyonel Askerlik Sistemlerine Bakış” başlıklı birinci bölümde, zorunlu ve profesyonel askerlik sistemleri hakkında genel bilgiler verilmekte, tarihsel gelişim süreçleri bağlamında önemli dönüm noktaları üzerinde durulmakta ve günümüzde her iki modelin savunucularının öne sürdükleri argümanlar irdelenmektedir.

“Osmanlı İmparatorluğu’nda Zorunlu Askerlik” başlıklı ikinci bölümde, ilk olarak Osmanlı İmparatorluğu’nda zorunlu askerlik sisteminin ortaya çıkmasına zemin hazırlayan faktörler incelenmekte, daha sonra ise o dönem uygulanmaya başlanan model ile Cumhuriyet dönemindeki model arasındaki benzerlik ve süreklilikler ortaya konularak günümüzdeki uygulamanın kökenleri ortaya konulmaktadır.

“Türkiye’de Zorunlu Askerlik Uygulaması ve Profesyonel Ordu Çalışmaları” başlıklı üçüncü bölümde, Türkiye’de halen uygulanmakta olan zorunlu askere alma sistemine ek olarak profesyonel askerlik konusunda yapılan çalışmalar ele alınmakta, ayrıca TSK’nın 2000’li yıllara yönelik profesyonelleşme politikasının genel hatları irdelenirken konu ile ilgili olarak siyasilerin ve ulusal basının görüşleri üzerinde de durulmaktadır.

“Bir Analiz: Karar Vericilerin Zorunlu Askerlik Sistemini Devam Ettirme Nedenleri” başlıklı dördüncü bölümde, bu çalışmanın temel sorunsalı olan “Türkiye’de profesyonel orduya geçiş mümkün mü?” sorusunun yanıtlanabilmesi için Türkiye’deki zorunlu askerlik sisteminin devam ettirilmesinin nedenleri ortaya konulmakta, böylece

bir yandan uygulamanın karar vericiler açısından ne anlam ifade ettiği analiz edilirken, diğer yandan profesyonel orduya geçişin Türkiye'deki olabilirliği de tartışılmaktadır.

Çalışmanın sonuç kısmında ise, elde edilen veriler toparlanmakta ve yapılan çıkarsamalar ışığında da bazı önerilerde bulunulmaktadır.

I. ZORUNLU VE PROFESYONEL ASKERLİK SİSTEMLERİNE BAKIŞ

Geçmiş çok eski zamanlara uzanan zorunlu ve profesyonel askerlik sistemleri, günümüzde de ülkelerin temel askere alma biçimlerini oluşturmaya devam etmektedirler. Günümüzde, değişen güvenlik ihtiyaçlarına paralel olarak her iki modelden hangisinin daha verimli olacağı konusu önemli bir tartışma başlığını oluşturmaya başlamıştır. Kuşkusuz, hemen her ülkenin güvenlik alanında farklı ihtiyaçları vardır. Ve, seçimin yapılmasında doğru olan da söz konusu ihtiyaçlar ile imkanlar arasındaki dengenin optimum seviyede kurulabilmiş olmasıdır.

1.1. ZORUNLU ASKERLİK

1.1.1. İlk Uygulamalar

Zorunlu askerlik sistemi, askerlik hizmetinin gönüllü olarak değil özgür yurttaşlar tarafından yükümlülük esasına göre yerine getirilmesi şeklinde ifade edilebilir. Sisteminin günümüzde anlaşıldığı biçimdeki ilk uygulaması Fransız Devrimi sonrasında gerçekleşmiştir. Bununla birlikte, daha önceki dönemlerde bazı öncüllerinin olduğu da bilinmektedir.

Tarihte zorunlu askerlik hizmeti için verilebilecek örneklerden biri 16'ncı yüzyıl başlarında yürürlüğe giren *Ordinanza Kanunu*'dur. Machiavelli¹ tarafından düzenlenen önerinin doğrultusunda şekillenen bu kanun, bir halk milisi kurmak amacıyla Floransa'nın yönetimi altındaki Toskana'daki 18-30 yaş arasındaki tüm erkekleri göreve çağırmıştır. Şüphesiz, ilk bakışta düzenlemenin kapsamlı bir zorunlu askerlik sistemini yerleştirdiği düşünülebilir. Ancak, bu doğru bir değerlendirme olmayacaktır. Zira, kanunun yaptırımını Floransa'nın bütünü için geçerli değildir, sadece Toskana'da tarım sektöründe çalışan erkekleri kapsamaktadır. Kaldı ki, uygulamanın yapıldığı Toskana'da bile çok az sayıda kişinin askere alındığı ve böylece sivil hayatın işleyişinin bozulmamasına dikkat edildiği gözlerden kaçmamaktadır.²

¹ Avrupa'daki askeri yapının bilinen ilk kapsamlı eleştirisini yapan Machiavelli, paralı askerlerin ve yardımcı kuvvetlerin yararsız ve tehlikeli unsurlar oldukları düşüncesindedir. Ona göre, bir prens başarılı olmak istiyorsa zorunlu askerlik sistemini hayata geçirmeli ve kendi yerel birliklerine güvenmelidir. Bkz. **Machiavelli Prens**, Çev. Nazım Güvenç, İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi, 1993, ss. 86-96.

² Felix Gilbert, "Machiavelli: Savaş Sanatında Rönesans", **Modern Stratejinin Yaratıcıları**, Haz. Edward Mead Earle, Çev. Demirhan Erdem, Çiğdem Erdem, Gülçin Ülgezen, Ankara: Asam Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2003, ss. 9-10.

Tarihte zorunlu askerlik konusundaki uygulamalar elbette Toskana örneği ile sınırlı kalmamıştır. Jean-Baptiste Colbert'in Fransız donanmasında zorunlu donanma hizmetini yürürlüğe sokması ya da Hesse ile Hannover'da uygulanan benzer amaçlı sistemler hep günümüzdeki zorunlu askerlik hizmetinin öncüllerini oluşturmaktadırlar.³ Ancak, kesin olan bir şey vardır o da yukarıda kısaca bahsedilen örneklerle çağdaş anlamdaki zorunlu askerlik modeli arasında önemli vardır. Zira, söz konusu uygulamaların hiç birisi ne devamlılık arz etmiş, ne de kapsamlı bir zorunlu askerlik sistemi getirmişlerdir.

1.1.2. Modern Tarihte Sistemin Ortaya Çıkışı

Günümüzde anlaşıldığı biçimde zorunlu askerlik sistemi, ilk olarak Ağustos 1793 Konvansiyonu ile Fransa'da yürürlüğe girmiştir:

“Madde 1: Şu andan itibaren, düşmanlarımızın tümü Cumhuriyet topraklarından çıkartılana kadar, Fransızların hepsi ordularda hizmet etmek üzere sürekli göreve alınmıştır. Genç erkekler muharebeye gidecekler; evli erkekler silah yapacaklar ve harp malzemesi taşıyacaklar; kadınlar çadır ve giyecek yapacaklar ve hastanelerde hizmet edecekler; çocuklar eski ketenlerden pansuman bezi yapacaklar; yaşlı erkekler meydanlarda Cumhuriyetin lehinde ve krallara karşı nefret dolu konuşmalar yaparak askerlerin cesaretlerini arttıracaklar.”⁴

Fransa'da *Levee en Masse* olarak bilinen zorunlu askerlik sisteminin hayata geçirilmesinin en önemli sebebi ülkenin içinde bulunduğu durumdur. Fransa, 18'inci yüzyılın sonlarında yıkılmak üzere olan bir ülkedir. Her tarafta düşmanları ile savaşmakta ve büyük toprak kayıplarına uğramaktadır. Devrim hükümeti bu durumu düzeltmek için çıkış yolları aramış ve her Fransız yurttaşına bireysel olarak askerlik yapma yükümlülüğü getiren zorunlu askerlik sistemini yürürlüğe sokarak ihtiyaç duyduğu insan gücünü elde etmeyi amaçlamıştır. Nitekim, uygulamanın yürürlüğe girmesini takiben 600.000 kişinin silah altına alındığı görülmektedir ki, bu o güne kadar Avrupa'da hiçbir devletin oluşturamadığı bir güce tekabül etmektedir.

Bu noktada, bir parantez açarak sistemin gerçek anlamda uygulanmasının 1798 tarihinde gerçekleştiğini söylemek yerinde olacaktır. Çünkü, her ne kadar sistem 1793 yılında yürürlüğe konulmuş olsa da beş yıl boyunca askere alınanların büyük

³ Jan Lucassen, Erik Jan Zürcher, “Zorunlu Askerlik ve Direniş: Tarihi Çerçeve”, **Devletin Silahlanması: Ortadoğu'da ve Orta Asya'da Zorunlu Askerlik (1775-1925)**, Der: Erik Jan Zürcher, Çev. M. Tanju Akad, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2003, s. 12.

⁴ Akt. Crane Brinton, Gordon A. Craig, Felix Gilbert, “Jomini”, **Modern Stratejinin Yaratıcıları**, Haz. Edward Mead Earle, Çev. Demirhan Erdem, Çiğdem Erdem, Gülçin Ülgezen, Ankara: Asam Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2003, s. 71. Söz konusu Konvansiyonun diğer maddeleri için bkz. “The Levee en Masse, August 23 1793”, <http://www.blakeneymanoc.com/levee.html>, 13 Ekim 2005.

çoğunluğunu gönüllüler oluşturmuştur. Belki bu durum önceleri sorun yaratmamıştır. Ne var ki, devrimci ateş sönmeye başladıktan ve gönüllülerin sayısında düşüş yaşandıktan sonra önemli bir zafiyet oluşmaya başlamış, gidişattan rahatsız olan yönetim de Eylül 1798 tarihinde yürürlüğe soktuğu yeni yasal düzenleme olan *Jourdan Kanunu* ile sistemi tam anlamıyla uygulamaya başlamıştır.⁵

1.1.3. Ulus-Devlet Bağlantısı

Zorunlu askerlerden oluşan Fransız orduları, dönemin rakip devletlerinin paralı askerlerden oluşan orduları karşısında kısa zaman içerisinde ezici bir üstünlük sağlamıştır. Bu başarı, sistemin önce bazı Kıta Avrupa'sı ülkelerine -1812 İsveç, 1814 Norveç ve Prusya, 1831 İspanya ve 1849 Danimarka-⁶ oradan da tüm dünyaya yayılmasına neden olmuştur.

Elbette söz konusu gelişme modelin salt askeri başarısıyla ilgilidir. Ancak, zorunlu askerlik kurumunun yükselmesinin askeri olduğu kadar başka sebeplerinin olduğu da yadsınamaz bir gerçektir. O dönemde paralı askerlik ve asillerin subaylık hizmetinde bulunmaları oldukça yaygın uygulamalardır. Oysa, Fransız Devrimi sonrasında yükselen milliyetçilik ve ulus-devlet anlayışı ülkelerin güvenliğinin silah altına alınmış yurttaşlar tarafından yapılması gerektiği fikrini ortaya çıkarmış, bu düşünce de milli bir ordunun teşkil edilmesini beraberinde getirmiştir.

Aynı şekilde, dönemin yükselen değeri olan ulus-devlet anlayışının istediği yurttaş tipinin yaratılmasında zorunlu askerliğin üstlenebileceği rolün siyasi yönetimler tarafından fark edilmiş olması da modelin yaygınlaşmasında etkili olmuştur. Bu durum 19'uncu yüzyıl içinde geçerli olsa da, Birinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan ulus-devletlerde ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında sömürgelerin tasfiye sürecinde kendisini daha da ağırlıklı olarak hissettirmiştir. Zira, zorunlu askerlik kurumu bir yandan vatan savunmasını bireylere yükleyerek birlik kavramını kuvvetlendirirken, diğer taraftan bir yurttaşlık okulu vazifesi görerek ulus-inşa sürecine önemli katkılarda bulunmuştur.⁷ Bu tespit açılacak olursa, Fransız Devrimi milliyetçilik ve ulus-devlet kavramlarının tüm

⁵ Lucassen, "Zorunlu Askerlik...", s. 13. Zorunlu askerlik sisteminin Fransa'daki gelişim süreci hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Isser Woloch, **The New Regime: Transformation of the French Civic Order 1789-1820s**, New York: W.W. Norton Company, 1994, ss. 380-426.

⁶ Kathy Gill, "Military Conscription, Recruiting and The Draft", <http://www.ospolitics.about.com/od/electionissues/a/draft.htm>, 14 Ekim 2005.

⁷ Ozan Erözden, **Ulus-Devlet**, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 1997, s. 124.

dünyada yükselen değerler olmasının başlangıç noktasıdır. Devrimi takip eden dönemde kurulmaya çalışılan ve halen en yaygın siyasi iktidar modeli olan ulus-devlet anlayışı, ortak değerleri paylaşan yurttaşların bir araya gelerek kurdukları türdeş bir topluluğun yani bir ulusun varolmasını öngörmektedir.

Ulus kavramının şekillendirilmesinde dördü içsel, biri dışsal olmak üzere beş temel unsur vardır. İçsel unsurlar doğrudan ulusun içinde varolduğu düşünülen unsurlardır. Dışsal unsur ise ulusun neyi içine almayacağını belirten unsurdur. Bu çerçevede, ulusun içsel unsurları dil, din, soy ile kültür ve tarih birliği, dışsal unsur ise düşman imajıdır.⁸ Muhakkak ki, Fransız Devrimi'nin gerçekleştiği dönemde hemen hemen hiçbir ülkede böylesi türdeş bir topluluğun varlığından söz etmek mümkün değildir. Somut örnek verilecek olursa, İtalyan devleti ilk kurulduğu sırada, İtalyanca konuşanların tüm nüfusa oranı %2.5'i geçmemektedir. Keza, devrimin başlangıç noktası olan Fransa'da da durum farklı değildir. Halk Eğitimi Komitesi'nin önde gelen üyelerinden Abbe Gregoire tarafından 1794 yılında hazırladığı raporda, yaklaşık altı milyon Fransızın Fransızca'yı bilmediği, yaklaşık aynı sayıda kişinin de bu dili düzgün olarak konuşamadığı belirtilmiştir. Nitekim, söz konusu raporda sadece üç milyon kişinin Fransızca'yı konuşabildiği söylenmektedir.⁹ Bu da ulus kavramının önemli bir unsuru olarak kabul edilen dil birliğinin Fransa örneğinde ne ölçüde varolduğunu gösteren bir veridir.

Kuşkusuz, zorunlu askerlik sisteminin ulus-devlet inşa sürecindeki rolü işte tam bu noktada ortaya çıkmaktadır. Türdeşleştirme gayreti olarak uluslaştırma süreci temel olarak üç araca başvurmaktadır. Bu araçlar, okul (eğitim), ordu (zorunlu askerlik) ve sandıktır (siyasi katılım).¹⁰ Ayrı bir çalışmanın konusu olması itibarıyla okul ve sandık kavramları bir tarafa bırakılacak olursa, zorunlu askerlik yoluyla dokunulmaz nitelikte olan kutsal vatan topraklarının düşmanlara karşı savunulması görevi doğrudan ya da dolaylı olarak tüm ulusa yüklenmekte, böylece birlik kavramı kuvvetlendirilmektedir. Öte yandan, yükümlü askerlerden oluşan ordu aynı zamanda bir yurttaşlık okulu işlevi de görmektedir. Bunun yolu ise, silah altında bulunan yurttaşlara birlik ruhunu oluşturacak ortak değerlerin aktarılmaya çalışılmasıdır. Askere gelen gençlere verilen

⁸ A.g.e., s. 106.

⁹ A.g.e., s. 109.

¹⁰ A.g.e., s. 123.

okuma-yazma eğitimleri veya ortak tarih ve kültürün işlendiği eğitim faaliyetleri orduların nasıl bir yurttaşlık okulu vazifesi üstlendiklerini gösteren bazı somut örneklerdir.

1.1.4. Yeni Bir Dönem: Topyekün Harp

Zorunlu askerlik sistemi o güne kadar geçerli olan harp anlayışını tamamen değiştirmiştir. 1793 Konvansiyonundan önce harpler cephe alanları ile sınırlı ve daha çok iki tarafın ordularının harp meydanında karşılaşması şeklinde cereyan etmektedir. Oysa, zorunlu askerlik sisteminin uygulanmaya başlanılmasından itibaren yepyeni bir kavram askeri literatüre girmiş ve etkisini günümüze kadar sürdürmüştür: Topyekün Harp.

Topyekün Harp kavramı, bir ulusun bütün ulusal güçlerinin harbin akışına göre kullanılmasıdır. Tanımdan da anlaşılacağı üzere, Topyekün Harp yalnız cephedeki askeri kuvvetlerin değil, tüm ulusun maddi ve manevi güçlerinin düşmanı yenmek için seferber edilmesidir.¹¹ Başka bir ifadeyle, milli savunma ve güvenlik ile ilgili faaliyetler sadece askerlerin ilgi alanı olmaktan çıkmakta, kadın, erkek, yaşlı, genç bütün bir ulus fiziksel ve moral yeteneklerini, siyasi ve endüstriyel araçlarını düşmanı mağlup edebilmek için ortaya koymaktadırlar.

19'uncu yüzyıldaki Napolyon Savaşları tarihte Topyekün Harp anlayışının gerçek anlamdaki ilk uygulamasını oluşturmaktadır. Aynı şekilde, I. ve II. Dünya Savaşları da Topyekün Harp anlayışının doruk noktasındaki örnekleri teşkil etmektedirler. Öyle ki, bu örneklerin tümünde bütün bir ulus sadece savaş için harekete geçirilmiş ve galip gelebilmek amacıyla ülkelerin tüm güçleri sınırsızca kullanılmıştır.

1.1.5. Günümüzde Zorunlu Askerlik

Halihazırda aralarında Türkiye'nin de bulunduğu bir çok ülke zorunlu askerlik sistemini uygulamaya devam etmektedir. Almanya, İsveç, Rusya, Çin, İsrail bu meyanda verilebilecek örneklerdir. Zorunlu askerlik sisteminin bir ülkede başarılı bir şekilde uygulanmasının bazı ön koşulları vardır. Her şeyden önce, askere alınacak insan gücünün belirlenmesi için sağlıklı bir nüfus sayımının yapılması gerekmektedir. Bu durum, askeri mekanizmanın dışında muhakkak surette yaygın bir bürokrasi teşkilatının

¹¹ **Devletin Kavram ve Kapsamı**, Ankara: Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Yayınları, 1990, ss. 80-81.

ülke genelinde varolmasını dikta ettirmektedir. Daha sonra, askerlik işlemlerinin yapılabilmesi için etkili mekanizmaların ve asker kaçaklarının önlenmesi için yaptırımların hayata geçirilmesi gerekmektedir. Çok sayıda birliklerin nakledilmesi, beslenmesi, giydirilmesi ve silahlandırılması, belli bir ekonomik gücün ve sanayileşmenin olmasını gerektirdiği de açıktır. Ayrıca, taşradan gelen acemi eratın muvazzaf ordunun etkinliğini azaltmayacak şekilde eğitim ve öğretimden geçirilmesi hayati bir konudur. Zira, niceliğin niteliği tehlikeye atması sorunu zorunlu askerlikte kati surette önlenmesi gereken bir gelişmedir.¹²

Zorunlu askerlik sisteminin uygulanmasında devletin işlevi giyim, teçhizat ve barınma gibi temel gereksinimleri karşılamaktır. Kimi durumlarda yükümlülere ücret verildiği olsa bile ödenen miktar ya çok cüzi rakamlardan öteye gitmemekte ya da ödüllendirme şeklinde gerçekleşmektedir.

Günümüzde, uygulamanın yapıldığı hemen her devlet zorunlu askerlik hizmetine anayasasında yer vermekte ve aşağıda sözü edilen nitelikler için ayrı yasal düzenlemelere gitmektedir:

Zorunlu askerlik hizmeti için kimlerin yükümlü olduğu,
Hizmetin süresi,
Erteleme/muafiyet düzenlemeleri,
Askere alma işlemleri,
Askerlik hizmetinden kaçanlara verilecek cezalar ve
Askere alma için en düşük ve en yüksek yaş.¹³

Ayrıca, bazı ülkelerin yasaları yukarıda sözü edilen niteliklere ek olarak silah taşımayı reddetme, vicdani retçilik ve alternatif hizmet gibi düzenlemeleri de içermektedir.¹⁴

¹² Lucassen, “Zorunlu Askerlik...,” s. 15.

¹³ **Güvenlik Sektörünün Parlamenter Gözetimi: İlkeler, Mekanizmalar ve Uygulamalar**, Çev. Esra Ortakan Kaliber, Alper Kaliber, İstanbul: Tesev Yayınları, 2003, s. 162.

¹⁴ Silah taşımayı reddeden ya da her türlü askeri eğitim ve hizmete karşı çıkan kişiler vicdani retçi olarak adlandırılmaktadır. Tüm redçiler kararlarını vicdani nedenlerle açıklasalar da, bu isteklerinin altında dini, felsefi ya da siyasi nedenlerde bulunabilmektedir. Vicdani retçi olarak tanınma sürecinde çoğunlukla kişinin bu karara nasıl vardığını, bu inancının yaşamını ne yönde etkilediğini ve bu inancın askeri hizmetle nasıl çatıştığını açıklamaları istenmektedir. Acemi askere vicdani retçi statüsünün tanınıp tanınmayacağına örneğin İsviçre ve Bulgaristan’da çalışma bakanlığına bağlı bir komisyon, Slovenya’da içişleri bakanlığı ve Hırvatistan’da adalet bakanlığı karar vermektedir. Bu istekleri kabul edilenler genellikle ya askerlik hizmetini silah taşımadan yerine getirmekte ya da alternatif sivil hizmetlerde görev almaktadırlar. Alternatif sivil hizmete örnek olarak, hastane, çocuklar ve engellilere hizmet veren kurumlar, hükümet dışı örgütler ya da hükümetler arası örgütlerde çalışma gösterilebilir. A.g.e., ss. 162-168. Vicdani retçilik hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. “Vicdani Ret Dosyası”, <http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=2& ArsivAnaID=329>, 20 Şubat 2006.

1.2. PROFESYONEL ASKERLİK

1.2.1. Profesyonel Askerlik = Paralı Askerlik ?

Bu bölümde profesyonel askerlik kurumu ayrıntılı olarak irdelenmekle birlikte, öncelikle yanlış bilgilendirmeden kaynaklanan bir konuya açıklık getirilmesi doğru olacaktır. Buna göre, paralı askerlik kavramı ekseriyetle profesyonel askerleri tanımlamak içinde kullanılmaktadır. Oysa, gerçekte tamamen farklı bir askere alma biçimidir. Paralı askerlik devlet ile ulusal ya da uluslararası işgücü pazarı arasındaki ilişkiye dayanmaktadır.¹⁵ Paralı askerler için askerlik elbette bir iştir. Ne var ki, burada belirleyici olan yapılan işten sağlanan kardır. Nitekim, ayrımın yapılması kolay olmamakla birlikte paralı askerler bireysel ya da toplu olarak askere alınmakta ve belli bir ücret karşılığı (maaş, ganimet, yağma vs.) ücretlerini ödeyen herkese hizmet sunmaktadırlar.

Paralı askerlik kurumunun tarihçesinin savaş tarihi ile başladığını söylemek yanlış bir değerlendirme olmayacaktır. Sümerler, Mısırlılar, Hititler, Asurlular, İsraililer, Persler, Makedonyalılar ve son olarak da Romalılar farklı dönemlerde paralı askerleri istihdam etmişlerdir.¹⁶ Ancak, kesin olan bir şey vardır o da söz konusu askerlik sisteminin günümüzde anlaşıldığı biçimdeki uygulamaları kapitalizm ve para ekonomisinin hızla yayıldığı Orta Çağ Avrupa'sında başlamıştır. Ve, buradaki insan kaynağının temelini de ekonomik bakımdan gelişmemiş bölgelerdeki köylüler oluşturmuştur.¹⁷

Avrupa'da Orta Çağ'dan itibaren birçok büyük güç söz konusu asker alma biçimine başvurmuştur. Bu amaçla genellikle yerel kuvvetler işe alınmakla birlikte, özellikle savaş zamanlarında çok uzak bölgelerden de paralı askerler çağrılmıştır. Erken modern dönemde Venedikliler, İspanyollar, Fransızlar, Hollandalılar ve İngilizler paralı askerler kullanan ülkeler olarak sayılabilir. Bu dönemin en dikkat çekici yanı, kimi halkların askerlik mesleğinde uzmanlaşmış olmalarıdır. İrlandalılar, İskoçlar, İsviçreliler ve bazı Alman devletlerinin sakinleri (örneğin Hesse, Hanover, Brunswick)

¹⁵ Lucassen, "Zorunlu Askerlik...", s. 8.

¹⁶ Serge Yalichev, **Mercenaries of the Ancient World**, London: Constable and Company Press, 1997, s. 1.

¹⁷ Murat Belge, **Osmanlı'da Kurumlar ve Kültür**, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005, s. 196.

bu noktada ilk akla gelen halklardır ki, bu kişilerin sahip oldukları dini inanç onları işverenlerinin gözünde daha da değerli hale getirmektedir.¹⁸

Kara kuvvetlerinde hakim olan söz konusu paralı askerlik kurumunun deniz kuvvetlerinde de yaygın olarak görüldüğü söylenebilir. Ancak, aralarında önemli bir fark vardır o da buradaki gelişme biraz daha geç olmuştur. Erken modern dönemde kıta Avrupa'sında sadece Hollanda Cumhuriyeti paralı askerleri istihdam etmiştir. İngiltere ve Amerika'da ise bu kurumun yerleşmesi 19. yüzyılın ortalarını bulmuştur. Dönemin önde gelen güçlerinden Osmanlı İmparatorluğu'da donanmasında paralı askerleri kullanan bir devlettir. Osmanlılarda bu meslekte uzmanlaşmış olan bazı etnik gruplar vardır. Bunlardan öne çıkanlar özellikle Arnavutlar ve Boşnaklardır. Nitekim, Mısır'daki Arnavut asıllı Mehmed Ali Paşa ve Akka'daki Boşnak asıllı Cezzar Ahmet Paşa bu konuda verilebilecek iki örnektir.¹⁹

Tarihte paralı askerlik kurumunda bireysel ve toplu askere almanın net bir ayrımının yapılmasının güç olduğu ifade edilmişti. Bununla birlikte, özellikle ihtiyat birlikleri ve korsanlık söz konusu olduğunda askere alma biçiminin genellikle aracılar vasıtasıyla toplu olarak gerçekleştiği söylenebilir. Korsanların istihdamı 1850'lere kadar hem Müslüman hem de Hıristiyan dünyasında sıkça görülen bir uygulamadır. Osmanlılarda bu uygulamanın en bilinen örneği Kuzey Afrika kıyılarında üstlenmiş olan korsanların özgür yerlileri ve köleleri istihdam etmeleridir. Bu uygulamanın Osmanlı toprakları dışındaki örneğini Sale ve Tanca'daki korsanlar oluşturmaktadır. Hıristiyan dünyasında ise bu konuda ilk akla gelen örnek Malta'da üstlenmiş bulunan korsanlardır.²⁰

Şüphesiz, aracılar vasıtasıyla işe alınan denizdeki bu paralı askerlerin karada üstlenmiş benzerlerine rastlamak da mümkündür. Örneğin, İtalya 14'üncü yüzyıldan itibaren askerliği kazanç aracı olarak gören şövalyelerin istihdam edildiği bir yerdir. Öyle ki, İtalya'daki paralı askerler, yani *Condottieri* ücretlerini ödeyebilen herkese hizmet sunmaktadırlar.²¹ Yine Osmanlı-Avrupa sınırında bulunan *Usloklar* denizdeki paralı askerlerin karada üstlenmiş karşılığına denk gelmektedir. Gerek Batılılar, gerekse Osmanlılar bunları birbirlerine karşı farklı dönemlerde defalarca kullanılmışlardır.

¹⁸ Lucassen, "Zorunlu Askerlik...", s. 8.

¹⁹ A.g.e., s. 9.

²⁰ A.g.e., ss. 9-10.

²¹ Gilbert, "Machiavelli: Savaş...", s. 6.

Ayrıca, Osmanlıların Tuna kıyılarında bulunan yerel halkları Batılılara karşı kullanmaları da yine toplu askere alma uygulamasının örnekleridir. Bedevi kabilelere gelince ise, bunlara hizmetleri karşılığı genellikle toplu ödeme yapılmaktadır. Ne var ki, çoğu zaman yapılan ödemelerin savaşmalarından çok Osmanlı kervanlarına saldırmamaları için verildiğini söylenmek daha doğru bir değerlendirme olacaktır.²²

Paralı askerlik, 19. yüzyılda ulusal orduların kurulması sürecinde önemini yitirmeye başlamıştır. Bunun sebebi, ulusal orduların kurulması sürecinde para ile asker istihdam etme ihtiyacının büyük ölçüde ortadan kalkmasıdır. Ancak, uygulamanın tamamen yok olduğunu söylemek de yanlıştır. Paralı askerlik 19. yüzyıl boyunca koloni savaşlarında ve Latin Amerika gibi bağımsızlık mücadelelerinin verildiği yerlerde etkisini devam ettirmiştir. Öte yandan, 20. yüzyıla gelindiğinde de bu durum değişmemiştir. Örnek verilecek olursa, Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarında İngiliz Gurka Alayları ile Fransız Yabancı Lejyonları önemli operasyonlarda bulunmuşlardır. İkinci Dünya Savaşı ertesinde Asya, Afrika ve Latin Amerika'daki bağımsızlık ve koloni savaşlarında paralı askerler önemli roller üstlenmişlerdir. 1960'larda Kongo ve Nijerya'daki İç Savaşlar da paralı kumandanlar istihdam edilmiştir. Vietnam'da CIA tarafından finanse edilen ve eğitilen Güney Doğu Asyalı ve Amerikalı paralı askerler anti-komünist mücadelede etkinlikle kullanılmışlardır. Son olarak ise, 1980'ler boyunca El Salvador, Honduras ve Nikaragua'daki karşı devrim amaçlı mücadelelerde de Amerikan paralı askerleri önemli roller üstlenmişlerdir.²³

Kuşkusuz, paralı askerlik kurumu günümüzde de varlığını devam ettirmektedir. Bosna Savaşı'nda Amerikan ve Avrupalı paralı askerler Boşnak ve Hırvatlarla, Rus paralı askerler ise Sırlarla işbirliği yapmıştır. Keza, 1997 yılında Papua Yeni Gine Hükümeti isyancılara karşı Güney Afrikalı paralı askerleri istihdam etmiştir.²⁴ Yine, ABD'nin son Irak operasyonunda askeri kuvvetlerine destek amacıyla özel güvenlik şirketlerine görev verdiği ve bu kuruluşlarda görev yapan kişilerin de paralı askerler olduğu bilinmektedir.²⁵

²² Lucassen, "Zorunlu Askerlik...", s. 10.

²³ Yalichev, **Mercenaries of...**, s. 2.

²⁴ A.g.e., s. 3.

²⁵ Mehmet Tanju Akad, **Savaş Tarihinin Dönüm Noktaları: Antik Çağ'dan Yirminci Yüzyılın Başına Kadar Genel Savaş Tarihiyle İlgili Bir Değerlendirme**, İstanbul: Kastaş Yayınları, 2005, s. 110.

1.2.2. Sistemin Ortaya Çıkışı

18'inci yüzyıl sonlarına kadar Avrupa'da temel asker kaynağını yukarıda anlatılan paralı askerler oluşturmuştur. O dönemde sağlıklı bir teşkilat ve komuta yapısına sahip olmayan, genellikle savaş zamanları toplanan paralı askerler, ordular için büyük bir sorun teşkil etmişlerdir. Öyle ki, bu birliklerin eğitim seviyeleri çok düşüktür. Tek amaçları kar elde etmektir. Herhangi bir idealden yoksun bulunmakta, zorda kalınca hemen dağılmaktadırlar.²⁶ Üstelik paralı askerler sık sık tarafta değiştirmektedirler. Bir gün Floransa hizmetine çalışan kişi, ertesi gün Napoli hizmetine çalışabilmektedir. Bu durum, eski silah arkadaşlarının savaş meydanında karşı karşıya gelmesine neden olmakta, böyle olunca da birbirlerine duyulan mesleki bağlılık hizmette bulunulan prence duyulan sadakate ağır basmaktadır.²⁷

Öte yandan, paralı askerlerin başlarında bulunan subaylar da son derece yetersiz kişilerdir. Bu tespit açılacak olursa, o dönemde subaylar ya aristokrat ya da yine paralı askerlerdir. Aristokrat bir subay için savaş bir hobi ve şan arayışından başka bir şey değildir. Dolayısıyla, her hangi bir eğitim görmeyen, sadece savaştan savaşa askerlere kumanda eden asil subaylar genellikle görevleri olan askerlik işinde başarılı olamamaktadırlar. Nitekim, nitelikli subay olarak kabul edilen kişilerin söz konusu yakıştırmayı daha çok iyi savaşıma ya da iyi kılıç kullanma gibi bireysel özelliklerinden dolayı elde ettikleri bilgisi, bu olumsuz tablonun nedenini açıkça ortaya koymaktadır.²⁸

Aynı şekilde, paralı subay içinde subaylık kar elde edilen bir işten başka bir şey değildir. Paralı subay topladığı adamlarıyla hizmet sunan bir müteşebbistir. Paralı subayın mesleki bilgisi düşük veya yüksek olabilmektedir. Başarı düzeyi ile ilgili yargı mesleki standartlara göre değil, maddi standartlara göre belirlenmektedir. Bu kişilerin görev yaptığı bir ordu farklı subayların mülkiyetinde olan parçalardan oluşmaktadır. Dolayısıyla, ortak standartların ve birlik ruhunun olmadığı bir yerde subaylar için savaş bir yağmadır ve disiplin ve sorumluluk bu kişilerin değerleri arasında yer almayan kavramlardır.²⁹

²⁶ İsrail Kurtcephe, Mustafa Balcıoğlu, **Kara Harp Okulu Tarihi**, Ankara: Kara Harp Okulu Matbaası, 1991, s. 26.

²⁷ Belge, **Osmanlı'da Kurumlar**..., s. 196.

²⁸ Kurtcephe, **Kara Harp**..., s. 26.

²⁹ Samuel P. Huntington, **Asker ve Devlet, Sivil-Asker İlişkilerinin Kuram ve Siyaseti**, Çev. K. Uğur Kızılaslan, İstanbul: Salyangoz Yayınları, 2004, s. 27.

Orta Çağ boyunca bu şekilde zafiyet içerisinde bulunan Avrupa Ordularında, ilk olarak Fransa’da yürürlüğe giren zorunlu askerlik sistemi önemli bir değişimin yaşanmasını sağlamıştır. Bu değişim modern tarihte profesyonel askerlik kurumunun ortaya çıkmasını sağlayacak sürecin de başlangıç noktasıdır.³⁰ Öyle ki, milli bir ordunun teşkil edilmek istenmesi paralı subaylığı sona erdirdiği gibi, devrimin aristokrasinin kurumlarına karşı yürüttüğü kampanya krallık ordusunun asil kökenden gelen subaylarının da tasfiye edilmesini beraberinde getirmiştir. O dönemde ilk etapta komuta kademesinin ihtiyaç duyduğu subay kadrosu devrimle işbirliği yapan küçük rütbeli subaylar ve orta tabakadan aydınlardan karşılanmaya çalışılmıştır. Ne var ki, ordunun yeni yapısı ve edindiği tecrübeler başka kaynaklardan subay yetiştirilmesinin zorunlu olacağını kısa sürede göstermiştir.³¹

İşte bu koşullarda, 18’inci yüzyılın sonlarında doğru Avrupa’da günümüzedekine benzer özellikler taşıyan profesyonel askerlik kurumu ortaya çıkmıştır. Orduda istihdam edilmeye başlanan bu yeni askerler onur ya da feodal ilişkileri sebebiyle savaflara katılmamaktadırlar. Ayrıca, ücretlerini ödeyen herkes içinde hizmet sunmamaktadırlar. Bunlar devletin hizmetinde olan askerlerdir. İş garantileri, düzenli maaşları, kariyer hedefleri ve askerlik hizmetini ülkeleri için yerine getirdiklerine dair güçlü inançları vardır. Nitekim, bu askerler tam mesai ile çalışmaya başlamış ve bu durum toplumda ilk kez olarak sivil ve askeri alanların ayrımının yapılabilmesini de sağlamıştır.³²

1.2.3. Profesyonelleşmenin Nedenleri

Profesyonel askerlik kurumunun Fransa örneğinden sonra hızla başka ülkelere de yayıldığı görülmektedir. Elbette bunda paralı ve aristokrat subay kadrolarının zaman içerisinde tasfiye edilmelerinin etkili olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Ancak, bu durum tek başına profesyonel askerlik kurumunun gelişmesini açıklamak için de yeterli değildir. Huntington, o dönemde profesyonel askerlik kurumunun gelişmesine etki eden

³⁰ Bu çalışmada, sadece modern tarihteki profesyonel askerlik kurumu ele alınmıştır. Bununla birlikte, bazı tarihçilerin profesyonel askerlik kurumunun çok eski zamanlardan miras alınan bir gelenek olduğunu ifade ettikleri belirtilmelidir. Öyle ki, Roma Ordusundaki Lejyonların imparator Oktavyus dönemi ile birlikte profesyonel askerleri istihdam etmeye başladığı ve bu birliklerin dünyadaki ilk profesyonel ordu olduğu sıklıkla yapılan bir çıkarsamadır. Bkz. “The Roman Army”, <http://www.roman-empire-empire.net/army/army.html>, 28 Şubat 2006.

³¹ Kurtcephe, **Kara Harp**..., s. 29.

³² Michael Howard, **War in European History**, Oxford: Oxford University Press, 1976, s. 54.

başka faktörler olduğunu da ifade etmekte ve bunları dört ana başlık altında toplamaktadır.

Birincisi, o dönemde teknolojide yaşanan ilerlemeler sebebiyle savaş alanı gittikçe karmaşıklaşan bir görümüm almaya başlamış ve bu durum yeni bir uzman tipine yönelik ihtiyacı kaçınılmaz hale getirmiştir. İkincisi, ulus-devletlerin yükselişi birbirine rakip milliyetçiliklerin oluşmasına neden olmuş ve her bir devletin kendisini askeri güvenliğe adanmış sürekli bir uzman kadrosunu istihdam etmesi zorunluluk haline gelmiştir. Üçüncüsü, demokratik ideallerde yaşanan gelişmeler subay kadrosunun doğuma göre değil, yurttaşların tercihine göre oluşturulması fikrini beraberinde getirmiştir. Son olarak ise, ulusal tek bir meşru otoritenin hayata geçirilmiş olması profesyonel askerliğin gelişmesini sağlamıştır. Zira, profesyonel askerler temel olarak ulusa hizmet ideali ile dolu olan kişilerdir ve bu idealin olmadığı ya da birliğin sağlanmadığı bir ortamda profesyonellik kurumunun gelişmesinin çok zor olacağı açıktır.³³

1.2.4. Günümüzde Profesyonel Askerlik

Günümüzde birçok ülkenin asker alma sistemini profesyonel askerlik kurumu oluşturmaktadır. 2000’li yılların başında dünyada profesyonel orduya³⁴ sahip ülkeler arasında ABD, İngiltere, Avusturalya, Yeni Zelanda, Japonya ilk akla gelen örneklerdir. Öte yandan, özellikle son dönemde aralarında Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Letonya, gibi bazı AB üyesi ülkelerinin de zorunlu askerlik sistemi yerine profesyonel bir yapılanmaya gitmeye çalıştığı gözlenmektedir. Dolayısıyla, profesyonel orduya geçiş 21’nci yüzyılın başında oldukça gündemde olan konudur.

Dikkat edilecek olursa, profesyonel askerlik sistemini benimsemiş ya da bu yönde çalışma yapmakta olan ülkelerin tamamı belli ekonomik gelişmişlik düzeylerine sahip ülkelerdir. Ayrıca, silahlı kuvvetlerini yurt savunması ihtiyacından ziyade uluslararası operasyonlarda kullanmaktadırlar. Kolaylıkla tahmin edilebileceği üzere, bu durum basit bir tesadüf değildir. Nitekim, günümüzde daha çok gelişmiş Batı ülkelerinde görülen bu eğilime ekonomik sorunlar yaşayan ve güvenlik riskleri taşıyan

³³ Huntington, *Asker ve...*, ss. 43-51.

³⁴ Profesyonel ordu, erinden en yüksek rütbeli komutanına kadar tüm personelin belli anlaşmalarla ordu saflarına katılması ve kendi isteği ile ayrılana veya ihtiyaç kalmayana kadar askeri görevi yürütmesi olarak açıklanabilir. M. Olcay Bütün, “Profesyonel Ordu ve TSK”, *Ulusal Strateji*, Sayı: 19, Eylül-Ekim 2001, s. 18.

dünyanın diğer bölgelerinde rastlanmamakta, dolayısıyla zorunlu askerlik sistemi halen önemini korumaktadır.

1.3. ZORUNLU VE PROFESYONEL ASKERLİĞİN KARŞILAŞTIRILMASI

1.3.1. Zorunlu Askerliğin Üstünlükleri

Günümüzde, dünyada bazı ülkeler zorunlu, bazı ülkeler ise profesyonel askerlik sistemini tercih etmektedirler (Bkz. Ek Tablo-1, Ek Tablo-2, Ek Tablo-3). Zorunlu ve profesyonel askerlik sistemlerinden hangisinin tercih edilmesi gerektiği dünyada önemli bir tartışma konusudur. Sayısını arttırmak mümkün olsa da profesyonel askerliğe karşı zorunlu askerlik modelini savunanların öne sürdükleri argümanlar genel olarak şunlardır:

1. Zorunlu askerlik sisteminin maliyeti profesyonel orduya göre daha düşüktür. Bunun nedeni, yükümlülere verilen ücretlerin az olmasıdır.³⁵

2. Seferberlik hali gibi durumlarda, zorunlu askerlik sistemi askerlik eğitiminden geçmiş hazır personelin yedek olarak bulunmasını sağlamaktadır.³⁶ Bu durum tehdit altındaki ülkeler için önemli bir avantajdır.

3. Profesyonel askerliğe geçilmesi durumunda hareket ihtiyaçlarına uygun sayıda gönüllünün orduya başvuracağına garanti verilememektedir.³⁷ Askerliğin güç bir meslek olmasından kaynaklanan bu durum ciddi bir sorun kaynağıdır. Nitekim, refah seviyesi yüksek ülkeler orduya yeterli sayıda personel temin etmekte zorluklar yaşamaktadırlar. Aynı şekilde, sürekli olarak operasyonlarda bulunan ülkelerde de potansiyel adayların bir çoğu iş yükünün fazlalığı ve sürekli olarak ölüm tehdidi içeren görevlerde bulunması sebebiyle askerlik hizmetine sıcak bakmayabilmektedirler.

4. Zorunlu askerlik hizmeti demokrasi kavramı ile beraber anılmaktadır. Zorunlu askere alma sisteminde her erkek yurttaş yasal bir zorunluluk olarak askerlik hizmetini yerine getirmektedir. Uygulamada herkes eşit muameleye tabi tutulmakta ve dil, din, ırk ayrımı gözetilmemektedir. Dahası bazı ülkelerde kadınlarında askere alınmaları toplum içerisinde varolan cinsiyet ayrımının da ortadan kaldırmasına yardımcı olmaktadır. Yine

³⁵ Peter Siklosi, "The Future of Conscription, The Army of the Future", <http://www.scsp.hu/eng/archives/2000apr/ssjo.htm>, 22 Nisan 2005.

³⁶ A.g.e.

³⁷ Janos Szabo, "The Modern Armed Forces of the New Millennium", <http://www.scsp.hu/eng/archives/2000apr/sork.htm>, 22 Nisan 2005.

demokrasi ile alakalı olarak, silah altına alınanlar üniformalı yurttaşlar olduğu için silahlı kuvvetlerin devlet içinde devlete dönüşmesi riski de asgari düzeye çekilmektedir.³⁸

5. Yerel savunma prensibi söz konusu olduğunda, yaşadığı yerde görev yapacak yükümlü personelin bölgeyi iyi tanması önemli bir üstünlüktür.³⁹

6. Zorunlu askerlik sistemi toplumun tüm kesimlerinden kişileri biraraya getirmektedir. Bunun anlamı muhasebeciden mühendise, musluk tamircisinden çiftçiye farklı eğitim ve iş deneyimine sahip kişilerin silah altına alınmasıdır. Bu özellik, örneğin çatışma sonrası toplumlarda altyapının ve kurumların inşasına katkı amaçlı barış gücü operasyonlarında önemli bir avantajdır.⁴⁰

7. Silahlı kuvvetler ikinci bir okul işlevi görmekte ve yurttaşların eğitilmesinde önemli katkılarda bulunmaktadır. Bu durum, ulus-devlet sürecini tamamlamamış ülkeler için önemli bir avantajdır.

8. Askerlik ile paranın beraber anılması yanlıştır. Vatan savunması kutsal bir görevdir ve bunun gerçekleştirilmesi para ile ölçülmemelidir. Kaldı ki, böyle yapılırsa bile uygulama arzu edilen sonuçları vermeyecektir, çünkü yurttaşlardan kurulu ordularda varolan milli duygular ve vatan sevgisi profesyonel askerlerde bulunmayan değerlerdir.

1.3.2. Profesyonel Askerliğin Üstünlükleri

Aynı şekilde, profesyonel askerliğe karşı zorunlu askerlik modelini savunanların öne sürdükleri argümanlar ise genel olarak şunlardır:

1. Soğuk Savaşın sona ermesinin ardından bir çok ülkenin silahlı kuvvetleri küçülme eğilimine girmiş ve ortaya çıkan yeni koşullarda zorunlu askerlere olan gereksinim önemli ölçüde azalmıştır. Her ne kadar bu durum Afrika ve Asya ülkeleri için geçerli olmasa da Avrupa-Atlantik bölgesinde söz konusu gelişme açıkça görülmektedir.⁴¹

³⁸ **Güvenlik Sektörünün...**, s. 163.

³⁹ Siklosi, "The Future..."

⁴⁰ **Güvenlik Sektörünün...**, s. 163.

⁴¹ A.g.e., s. 164.

2. Profesyonel askerler orduda uzun süreler istihdam edilmeleri sonucunda çok iyi eğitim almaktadırlar. Bu da günümüzün gitgide pahalılaşılan ve sofistike hale gelen silah sistemlerini daha verimli kullanmalarını sağlamaktadır.⁴² Oysa, yükümlü askerlerin silah altında buldukları kısa zaman içerisinde benzer eğitimi almaları mümkün değildir. Kaldı ki, istenen eğitim alınabilmiş olsa bile tam uzmanlaşmanın sağlandığı sırada terhis olunmakta ve aynı eğitim yeni gelenler için tekrar edilmek durumunda kalınmaktadır. Bu durum hem devamlılığı engelleyen hem de israfa yol açan bir hadisedir.

3. Profesyonel ordu da silah ve malzeme daha uzun süre kullanılmaktadır. Bunun nedeni, profesyonelleşme ile birlikte acemi askerlerin eğitim sırasında verdikleri zararların asgari düzeye çekilmesidir.⁴³

4. Silahlı kuvvetlerin günümüzde ağırlıklı olarak kullanıldıkları barış operasyonlarında temel askeri eğitimin yanı sıra müzakere etme yeteneği gibi başka becerilerin de geliştirilmesi gerekmektedir. Zorunlu askerlerin orduda kaldıkları kısa süre içerisinde bu tip eğitimleri alarak istenen becerilere sahip olmaları mümkün değildir.⁴⁴

5. Son Irak operasyonunda da görüldüğü üzere, bazı ülkelerin anayasaları askerlik hizmetini yerine getirenlerin sadece ülke savunmasından sorumlu olduklarını belirterek yurtdışında zorunlu askerlerin konuşlandırmasını engellemektedir.⁴⁵ Günümüzde silahlı kuvvetlerin görev yelpazesinde uluslararası operasyonların ağırlığı düşünüldüğünde, profesyonel askerlerin böyle kısıtlamalara tabi olmamaları önemli bir avantajdır.

6. İstihdam alanı yaratması sebebiyle profesyonel askerlik nüfusun genç kesimlerinde görülen işsizlik sorunun azaltılmasında faydalı olabilmektedir.⁴⁶

1.3.3. Askerlik Sistemlerinin Değerlendirilmesi

Yukarıda ortaya konulan veriler ışığında her iki modelin de belli avantaj ve dezavantajları olduğu görülmektedir. Bu noktada, konu salt askeri açıdan bakılarak

⁴² Siklosi, "The Future....,"

⁴³ A.g.e.

⁴⁴ **Güvenlik Sektörünün...**, s. 164.

⁴⁵ A.g.e.

⁴⁶ Szabo, "The Modern....,"

değerlendirilecek olursa, zorunlu askerlik modeli özellikle nicelik anlamında büyük bir silahlı gücün oluşturulmasında ekonomik bir seçenek olarak ortaya çıkmakta, askeri eğitimden geçmiş hazır yedek personelin bulunmasına imkan vermesi dolayısıyla yurt savunması ihtiyacı olan ülkeler için önemli imkanlar sağlamaktadır. Ancak, kısa süreler içerisinde verilen eğitimin düşük kalitesi ve teknik ve kritik görev yerlerinde istenen ölçüde devamlılığın sağlanamaması günümüz hareket ihtiyaçlarını karşılamada zorunlu askerliğin eksi yönleri olarak göze çarpmaktadır. Yine, alınan eğitimin kalitesinden kaynaklanan hasarlı kullanım da sistemin önemli bir dezavantajıdır.

Öte yandan, profesyonel askerlik daha ziyade ekonomik olanakları gelişmiş ve yurt savunması gereksinimleri bulunmayan ülkeler için cazip olmakta, bilgi ve teknoloji yoğun günümüz hareket ortamlarında uzman personel istihdamını sağlaması neticesinde belirgin üstünlükleri bünyesinde taşımaktadır. Ne var ki, bu modelinde bazı dezavantajları vardır. Profesyonel ordu pahalı bir modeldir. Olası bir seferberlik halinde istenen ölçüde personelin temininde sorunlar taşımaktadır. Ayrıca, askerliğin tehlikeli bir meslek olması sebebiyle gerekli sayıda personelin istihdamında da sorunlar çıkabilmekte, bu durumda askeri planlamacıları sıkıntıya sokabilmektedir.

II. OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDA ZORUNLU ASKERLİK

Osmanlı İmparatorluğu 18'inci yüzyıl sonlarında Avrupa devletleri ile yapılan savaşlar neticesinde arka arkaya toprak kayıplarına uğrayınca orduda kapsamlı reform çalışmalarının yapılması gündeme gelmiş ve bu dönemde yapısal bazı iyileştirmelerle birlikte asker kaynaklarının belli bir düzene sokulabilmesi amacıyla zorunlu askerlik sisteminin uygulanmasına da başlanmıştır. Osmanlı zorunlu askerlik sistemi zaman içerisinde bazı değişikliklere uğramakla birlikte, imparatorluğun son dönemlerindeki temel askere alma düzenlemesini teşkil etmiştir. Bu da Kurtuluş Savaşı da dahil olmak üzere, Osmanlı'nın yıkılış dönemlerindeki tüm seferberliklerin söz konusu askere alma düzenlemesi çerçevesinde yapıldığı anlamına gelmektedir.

2.1. ZORUNLU ASKERLİĞE DOĞRU

2.1.1. Kapukulu Ocaklarının Bozulması

Osmanlı İmparatorluğunun ilk kurulduğu dönemlerden 19'uncu yüzyılın başına kadar askeri teşkilatın belkemiğini *Kapukulu Ocakları* olarak adlandırılan merkezi ordu oluşturmuştur. Osmanlılar özellikle 14'üncü yüzyılın ortalarından itibaren fetihler yaparak genişlemeye başlayınca ihtiyaç duyulan asker miktarı da artmıştır. Bu durumun çözümü için yönetici zümre arayışa girmiş ve böylece harbe elverişli Hıristiyan çocukların Osmanlı terbiyesi ile yetiştirilerek bir askeri sınıf oluşturulmaları biçiminde açıklanabilecek *Kapukulu Ocakları*'nın kurulmasıyla ilgili süreç başlamıştır.⁴⁷

Devşirme sistemi denilen söz konusu askere alma modelinde askerler yaya ve atlı birlikler halinde teşkil edilmişlerdir. Buna göre, yaya olanlar *Yeniçeri*, *Cebeci*, *Topçu*, *Top Arabacıları*, *Humbaracı* ve *Lağımçı Ocakları*'dır. Atlı olanlar ise *Sipahiler*, *Silahdarlar*, *Sağ* ve *Sol Ulufeciler* ile *Sağ* ve *Sol Gureba Bölükleri*'dir. *Kapukulu Ocakları*'na bağlı askerlerin mevcutları dönemlere göre farklılık göstermiştir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, ocaklardan en kalabalığı olan *Yeniçerilerin* mevcutlarının II. Selim döneminde 12.300, 16'ıncı yüzyıl sonlarında 27.000, 17'inci yüzyıl başlarında ve

⁴⁷ Kapukulu Ocakları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devleti Askeri Teşkilatından Kapukulu Ocakları I: Acemi ve Yeniçeri Ocağı**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1943. İsmail Hakkı Uzunçarşılı **Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapukulu Ocakları II, Cebeci, Topçu, Top Arabacıları, Humbaracı, Lağımçı Ocakları ve Kapukulu Süvarileri**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1944. Godfrey Goodwin, **Yeniçeriler**, Çev. Derin Türkömer, İstanbul: Doğan Kitapçılık Yayınları, 2001. David Nicolle, **The Janissaries**, London: Osprey Publishing, 2004.

Kuyucu Murad Paşa'nın Sadrazamlığında 37.600, IV. Murat zamanında 40.000 ve ocağın kapatılmasına yakın dönemlerde 70.000 rakamının üzerinde olduğunu söylemektedir.⁴⁸ Halil İnalçık ise, 1480 tarihinde 10.000, 1568'de 12.789, 1609'da 37.627 ve 1670'de 53.849 civarında olduklarını ifade etmektedir.⁴⁹

Başlangıçta merkezi ordu sadece Hıristiyan halk arasından seçilen sınırlı sayıda askerden oluşturulmuştur. Bunların evlenmeleri ya da başka işlerle uğraşmaları kesinlikle yasaktır. Disiplin konusunda oldukça katı olan bu kuvvet sayılarının azlığına karşın Roma İmparatorluğunun muhafız alayı (Praetor Muhafızları)⁵⁰ gibi elit bir yapı oluşturmaları sebebiyle, ilk fetihlerde ve özellikle de kuşatmalarda son derece faydalı olmuşlardır. Ne var ki, bu durum 16'ncı yüzyılın sonlarından itibaren değişmeye başlamıştır. III. Murat'ın tahta geçtiği dönemde Müslüman kökenlilerinde ocağa alınması disiplin anlayışını gevşetmiş, askerlerin evlenmelerine ve askerlik dışında başka işlerle uğraşmalarına göz yumulmaya başlanmıştır.⁵¹ Bu durum zamanla devleti zayıflatan ve toprak kayıplarına neden olan bir soruna dönüşmüştür. Nitekim, Osmanlı yönetici zümreleri bu gidişatı engellemek amacıyla çağa uygun bir silahlı gücün oluşturulması yönünde arayışa girmiş ve bu konuda ilk önemli adım II. Selim döneminde *Nizam-ı Cedit* birliklerinin kurulmasıyla atılmıştır.⁵²

2.1.2. Reform Çalışmaları

Nizam-ı Cedit, halkın ve merkezi ordunun tepki göstermesinden endişe edildiği için bağımsız bir yapılanma olarak değil, *Bostancı Ocağına* bağlı *Bostancı Tüfekçisi Ocağı* adıyla 1792 baharında kurulmuş bir birliktir. Bu birliğin özelliği, Osmanlı İmparatorluğu'nda Avrupa usullerine göre talim yapan ilk askeri örgütlenme olmasıdır. Yapılan planlarda, *Nizam-ı Cedit* kuvvetlerinin 12.000 kişiden oluşması ve bunun

⁴⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi: XVI. Yüzyıl Ortalarından XVII. Yüzyıl Sonuna Kadar Cilt: 3 2. Kısım**, 5. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995, s. 275.

⁴⁹ Halil İnalçık, **Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)**, Çev. Ruşen Sezer, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2003, s. 90.

⁵⁰ Praetor Muhafızları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Boris Rankov, Richard Hook, **The Praetorian Guard**, London: Osprey Publishing, 1995.

⁵¹ Taner Timur, **Osmanlı Çalışmaları: İlk Feodalizmden Yarı Sömürge Ekonomisine**, 3. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 1996, s. 121.

⁵² Gerek *Nizam-ı Cedit*, gerekse Kapıkulu Ocakları'nın profesyonel bir ordu niteliği taşıdığı bazı tarihçiler tarafından ifade edilmektedir. Bkz. Erik Jan Zürcher, "Teoride ve Pratikte Osmanlı Zorunlu Askerlik Sistemi (1844-1918)", **Devletin Silahlanması: Ortadoğu ve Orta Asya'da Zorunlu Askerlik (1775-1927)**, Der. Erik Jan Zürcher, Çev. M. Tanju Akad, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2003, ss. 88-89. Belge, **Osmanlı'da Kurumlar...**, s. 179. Bu çalışma kapsamında yer almadığı için söz konusu tartışmalara girilmemiştir. Ancak, günümüzde Türk Ordusundaki profesyonel askerliğin kökenleri düşünüldüğünde bu konuda yapılacak araştırmaların oldukça ilginç olacağı açıktır.

1600'ünün İstanbul'da, geri kalanın ise Rumeli ve Anadolu'da 800 veya 1500'lük kuvvetler halinde konuşlandırılması kararlaştırılmıştır.⁵³ Bu amaçla, Anadolu ve Rumeli'nin bir çok kentinde *Nizam-ı Cedid* kışlaları inşa edilmiştir. Halk gönüllü olarak bu inşaat faaliyetlerinde çalışmış ve askere yazılmak için yoğun başvurularda bulunmuştur. Bu dönemde, özellikle teçhizat alımı ve inşaat faaliyetlerine girişilmesi ekonomik hayatta belli bir canlanmanın yaşanmasını beraberinde getirmiştir. Ancak, söz konusu durumun uzun sürdüğünü söylemek mümkün değildir. 1807 yılında Kabakçı Mustafa İsyanı sonrasında III. Selim'in tahtan indirilmesini izleyen günlerde İstanbul'da Levent Çiftliği denilen yerde eğitime başlayan çekirdek birlikler dağıtılmış, taşradaki kışlalar ise yıktırılarak *Nizam-ı Cedid* yapılanmasına son verilmiştir.⁵⁴

Her ne kadar III. Selim zamanında yapılan ordudaki reform çalışmaları bu şekilde başarısızlıkla sonuçlanmış olsa da, tahta çıkan II. Mahmut'ta ordudaki yenileşme çabalarına ara vermemiştir. II. Mahmut'un çalışmaları Osmanlı İmparatorluğu'nda dönüm noktası olacak olayların başlangıcını oluşturmaktadır. Bu tespit açılacak olursa, II. Mahmut döneminde ilk olarak *Sekban-ı Cedid* adı verilen ve *Nizam-ı Cedid* örneğinde olduğu gibi Batı usullerinde eğitim yapan birlikler kurulmuştur. Gerçi, bu birliklerinde sonu *Nizam-ı Cedid*'ten farklı olmamıştır. Zira, yeni yapılanmanın hayata geçirilmesinde önemli pay sahibi olan sadrazam Alemdar Mustafa Paşa'nın çıkan isyan sonucunda *Yeniçeriler* tarafından öldürülmesi girişimin uzun ömürlü olmasını engellemiş ve kısa bir süre sonra *Sekban-ı Cedid Ocağı* kaldırılmıştır.⁵⁵

Ancak, *Sekban-ı Cedid Ocağı*'nın kaldırılmasını izleyen dönemde yine Batı usullerinde talim yapması düşünülen bir diğer birlik olan *Ekşinci Ocağı*'nın kurulmasından üç gün sonra Haziran 1826 tarihinde *Yeniçeri Ocağı* yine isyan etmiştir. Fakat isyanın sonuçları öncekilerden çok farklı olmuştur. Çünkü, padişah II. Mahmut bu durumu fırsat bilmiş ve bu kez halkın ve ulema sınıfının da desteğiyle ocağı tamamen ortadan kaldırarak yerine yeni bir ordu teşkil ettirmiştir.⁵⁶

⁵³ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi: Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri (1789-1856) Cilt: 5**, 5. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995, s. 65.

⁵⁴ Musa Çadırcı, "Yenileşme Sürecinde Osmanlı Ordusu", **Genel Türk Tarihi 7**, Haz. Hasan Celal Güzel, Ali Birinci, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 516.

⁵⁵ Abdülkadir Özcan, "Osmanlı Devletinin Askeri Yapısı", **Genel Türk Tarihi 6**, Haz. Hasan Celal Güzel, Ali Birinci, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 267.

⁵⁶ Çadırcı, "Yenileşme Sürecinde...", s. 517.

2.1.3. Asakir-i Mansure-i Muhammediye

Tarihe *Vaka-i Hayriye* olarak geçen *Yeniçeri Ocağı*'nın kaldırılması olayından sonra kurulan yeni ordunun ismi *Asakir-i Mansure-i Muhammediye*'dir. Bu kuvvet, hazırlanan Kanunname çerçevesinde kısa süre içerisinde çağın gereklerine uygun olacak biçimde teşkilatlanma faaliyetlerine girişmiştir. İlk etapta 12.000 kişiden oluşan *Asakir-i Mansure* Ordusu, *Tertip* adı verilen ve her biri 1500 kişiden meydana gelen 8 birliğe ayrılmıştır. Nitekim, Avrupa ülkelerinde olduğu gibi düzenli talimler yapmaya başlayan ve teçhizat anlamında da gelişmeler kaydeden bu güç, Prusya'dan getirilen subaylarında desteğiyle ciddi bir eğitime tabi tutulmaya başlanmıştır.⁵⁷

Ne var ki, bu kuvvetlerin İmparatorluğun geniş sınırlarını korumak için yetersiz kalacağı kısa bir süre içerisinde ortaya çıkmıştır. Zira, 1828-1829 Osmanlı-Rus savaşı ve ekonomik kaynakların yetersizliği sebebiyle istenen düzeyde asker sayısına ulaşılması mümkün olmamıştır. Kaldı ki, *Asakir-i Mansure* İstanbul'da kurulmuş merkezi bir kuvvet görünümündedir ve iç güvenliği sağlamada oldukça sınırlı bir katkıda bulunabilmektedir. O dönemde taşrada iç güvenliği sağlayacak ve sefer sırasında da merkezdeki *Asakir-i Mansure* ordusunu destekleyecek bir güç olarak sadece valilerin kendi olanaklarıyla idame ettirdikleri ve genellikle *Kapı Halkı* olarak adlandırılan askerler bulunmaktadır. Bu kuvvetlerin sayıları yetersiz olduğu gibi, donanımları da gereksinimleri karşılamaktan çok uzaktır. Osmanlılar taşrada *Asakir-i Mansure* ile aynı nitelikte birlikler oluşturmanın kısa süre içerisinde mümkün olmadığını bilincindedirler. Buradan hareketle, eyalet ve sancak merkezlerinde konuşlandırılmak ve seferde sırasında da yararlanmak için elde bulunan bu askerlerin çağın gereksinimlerine uygun olarak yeni baştan teşkilatlandırılması için yeni bir yasa yürürlüğe sokularak çalışmalara başlanmış ve bu süreç 1834 yılında *Redif-i Asakir-i Mansure-i Muhammediye* adıyla yedek bir kuvvetin kurulmasıyla sonuçlanmıştır.⁵⁸

2.1.4. Askere Alma Sisteminde Yaşanan Sıkıntılar

Kuşkusuz, 19'uncu yüzyılın başlarında yapılan tüm bu düzenlemelerin amacı Avrupa Orduları ile mücadele edebilecek bir silahlı gücün oluşturulmasıdır. Her ne kadar *Yeniçeri Ocağı*'nın kaldırılmasından sonraki dönemde donanım ve eğitim

⁵⁷ A.g.e., ss. 517-518.

⁵⁸ A.g.e., s. 518. Redif birlikleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. "Redif", *İslam Ansiklopedisi*, Cilt 9, 1997, ss. 666-668.

alanlarında önemli ilerlemeler kaydedilmişse de, o dönemde yaşanan iç ve dış olaylar, özellikle de Yunan İsyanı ve kısa bir süre sonra başlayan 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı askere alma sisteminin düzenlenmesini engellemiştir.⁵⁹ Dolayısıyla, yeni kurulan *Asakir-i Mansure* ordusunun ihtiyacı olan askerler herhangi bir düzenlemeye bağlı olmaksızın toplanmaya başlanmış ve bu durum bir çok sorunun oluşmasına neden olmuştur.

Yeni askere alma biçiminde ortaya çıkan sorunların en önemlisi askere alma sistemin çok sert ve kaba bir biçimde uygulanıyor olmasıdır. Her yıl veya ihtiyaç duyulduğunda hangi vilayet ve kazadan ne miktarda asker alınacağına *Divan-ı Hümayun* karar vermiştir. Tespit edilen miktar İstanbul dışındaki taşra valilerine bildirilmiş ve onlar tarafından görevlendirilen memurlarda, o yerin ileri gelenleri ile birlikte istenen sayıdaki eratı halk arasından zorla seçmiştir. Bu yöntemde, askere alınanların hizmet süreleri belirlenmemiştir. Seçilenlerin evli veya bekar olmalarına dikkat edilmemiştir. Askere alınanlar oldukça kötü şartlarla görev yapmaya başlamış ve halk nezdinde sistemin işleyişine yönelik büyük bir tepki oluşmuştur.⁶⁰

Eşitlik ilkesine aykırı olan ve kaçakların oluşmasına imkan tanıyan bu uygulamanın halk nezdinde tepkilere yol açtığı gibi zamanla imparatorluğun iktisadi hayatına ve nüfus artışına da olumsuz etkiler yapmaya başladığını tahmin etmek güç değildir.⁶¹ Bu kötü gidişat Osmanlı yöneticilerinde de zaman içerisinde rahatsızlık meydana gelmesine sebep olmuştur. II. Mahmut döneminin sonlarına doğru İmparatorlukta zorunlu askerlik sistemine geçiş yönünde tartışmalar başlamış ve bu sıralarda esas model 1831-1833 yıllarında Suriye’de Osmanlı kuvvetleri karşısında üstünlük gösteren Mısırlı Mehmed Ali Paşa’nın zorunlu hizmet yapan iyi eğitilmiş köylülerden oluşan ordusu olmuştur.⁶²

⁵⁹ Faruk Aydın, **Osmanlı Devleti’nde Tanzimat’tan Sonra Askeralma Kanunları (1839-1914)**, Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 1994, ss. 2-3.

⁶⁰ Naci Çakın, Nafiz Orhon, **Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Cilt III 5 nci Kısım (1793-1908)**, Ankara: Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Harp Tarihi Yayınları, 1978, ss. 143-144.

⁶¹ A.g.e., s. 144.

⁶² Zürcher, “Teoride ve...,” s. 90. Mehmed Ali Paşa zamanında uygulanan zorunlu askerlik sistemi için bkz. Khaled Fahmy, “Ulus ve Asker Kaçakları: Mehmed Ali’nin Mısır’ında Zorunlu Askerlik” **Devletin Silahlanması: Ortadoğu’da ve Orta Asya’da Zorunlu Askerlik (1775-1925)**, Haz. Erik Jan Zürcher, Çev. M. Tanju Akad, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2003, ss. 65-85. Karal, Osmanlıların zorunlu askere alma usulünden aslında çok önceleri haberdar olduğunu söylemekte ve 1802-1806 tarihlerinde Paris’te olağanüstü elçi olarak görev yapan Halet Efendi’nin memurlarından birisinin Fransa’da uygulanmakta olan sistemle ilgili şu görüşlerine yer vermektedir: Bir kimsenin evladı 21 yaşına girdiği

Osmanlı devlet adamlarının zorunlu askerlik uygulamasına ilgi gösterdikleri bu dönemde 1837 yılında *Dar-ı Şuray-ı Askeri*'nin kurulması büyük önem taşımaktadır. Bu kuruluş, 1838 yılında beş yıllık zorunlu askerlik hizmetinin uygulanmasını önermiştir.⁶³ Nitekim, Osmanlı yenileşme hareketinin dönüm noktalarından olan Kasım 1839 tarihli *Gülhane Hatt-ı Hümayunu*'nda bu öneri doğrultusunda ilk adım atılmış ve fermanda askerlik meselesi de işlenerek bu görevin vatan borcu olduğu anlayışından hareketle herkesin askerlik hizmetini belirli bir süre yapmakla yükümlü olduğu ifade edilmiştir. Söz konusu metin şöyledir:

“Vatanın muhafazası için halkın askerlik yapması bir hizmet borcu ise de şimdiye kadar yapıldığı gibi bir memleketin nüfusuna bakılmayarak gelişi güzel az veya çok asker alınması hem nizamsızlığa ve hem de ziraat ve ticaret gibi işlerin sekteye uğramasına sebep olmaktadır. Bundan başka askerliye alınanların hayatlarının sonuna kadar orduda alıkonulması onları usandırıp bıktırdığı gibi tenasülü de azaltmaktadır. İşte bu sebeptendir ki her memleketin lüzumu halinde istenecek asker erleri için bazı iyi usullerle askerlik müddetinin dört veya beş yıl olarak tesbiti hususunda bir münavebe yolu kararlaştırılacaktır.”⁶⁴

Fermanda yer alan bu düşüncelerin doğrudan asker alma sistemiyle ilgili olması, askerlik hizmetinde yaşanan sıkıntıların giderilmesinde *Gülhane Hatt-ı Hümayunu*'nun önemli bir dönüm noktası olduğunu göstermektedir. Gerçi, fermanda belirtilen düşüncelere karşın birkaç yıl boyunca herhangi bir düzenleme yapılmamış ve eski usulde asker toplama işine devam edilmiştir. Ancak, bu durum toplumda ve özellikle de orduda huzursuzların daha da artmasına sebep olunca çalışmalar başlamıştır.⁶⁵

2.2. ZORUNLU ASKERLİK DÖNEMİ

2.2.1. Tensikat-ı Celile-i Askeriye

Askerlik sisteminde yaşanan olumsuzların giderilmesini isteyen Padişah Abdülmecit, *Mabeyn-i Hümayun ve Hassa Müşiri* Rıza Paşa'yı görevlendirmiştir. Rıza Paşa ilgililerle görüşükten sonra konuyu Babı-ı Ali'de oluşturduğu ve içinde bazı

gibi her kimin evladı ve her kime müteallik olursa olsun asker yazılıp yedi sene devlete hizmet ettikten sonra eğer isterse askerlikte kalıp yoliyle onbaşı, yüzbaşı, binbaşı olur. Eğer istemezse yedi seneden sonra askerlikten çıkıp dilediği tarike süluk eder. Otuz bin kişi Napolyon'a lazım olsa 21 yaşında neferlerden 30.000'den fazla mesela 50.000 toplar. Hem askerler arasında laf olmasın ve hem lüzumdan fazla asker için sarfiyat yapılmasın diye kura çekilir. 20.000 beyaz kağıt otuz bin siyah kağıt ile karıştırılır. Torbalara konular. Herkes torbalardan birer çeker. Siyah kağıt çekerse askerdir. Ya derhal gidip veyahut iki bin beş yüz kuruş vermekle halas olur. Eğer çektiği kağıt beyaz ise o beliyeden tahlisi giriban eder. Askere ayrılanlar derhal harbe gönderilmezler; civar kasabalarda bir sene kadar talim ederler. Akt. Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi: Islahat Fermanı Devri (1856-1861) Cilt VI**, 4. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995, ss. 158-159.

⁶³ Zürcher, “Teoride ve...,” s. 90.

⁶⁴ Karal, **Osmanlı Tarihi**:..., s. 157.

⁶⁵ Aydın, **Osmanlı Devleti'nde**..., s. 9.

vezirlerin, ulemanın, askeri komutanların ve devlet erkanının bulunduğu *Meclis-i Muvakkat*'a havale etmiştir. *Meclis-i Muvakkat* görüşmeler sonucunda bazı kararlar almış, bu kararlar Padişah tarafından da onaylanınca *Tensikat-ı Celile-i Askeriye* adıyla Eylül 1843 tarihinde halka açıklanmıştır.⁶⁶

Dönemin önde gelen askeri devleti sayılan Prusya'nın 1814 tarihinde yayınlanan askeri düzenleme kanunu esas alınarak hazırlanan yeni askere alma sistemine göre, muvazzaf askerlerden oluşan ordu daimi, redifler ise yedek orduyu oluşturmakta ve kurulan orduya *Asakir-i Nizamiye* adı verilmektedir.⁶⁷ Askerlik süresi muvazzaf kuvvetler için beş, redif sınıfı içinse yedi yıl olarak belirlenmiştir. Bu sistemde her yılın mart ayı başında orduların mevcudunun beşte biri terhis edilecek ve yerlerine kur'a ile yenileri alınacaktır. 1844 yılı Mart ayından başlanarak uygulanan sistemde muvazzaf askerliğini tamamlayanların terhis olduklarında redif sınıfına geçmeleri ve askere çağırıldıklarında hazır olmaları için her yıl bağlı oldukları kazaların merkezlerine çağrılarak bir aylık eğitime tabi tutulmaları planlanmıştır. Nitekim, kurala uygun olarak beş yıllık görev sürelerini dolduran karacı erlerin ilk terhis töreni Mart 1844'te Selimiye kışlasında, denizci erlerin ise aynı yılın Haziran ayında Hasköy Aynalıkavak sahasında yapılmıştır.⁶⁸

Bununla birlikte, nüfus sayımı hemen yapılmadığı için işlerin planlandığı gibi gittiğini söylemek mümkün değildir. 1844 yılında terhis edilenlerin yerine normal bir celp yapılmamış ve eksikliği gidermek için kur'aya dahil olanlarla, o sırada İstanbul'da bulunanlar yakalanmıştır. Bu kişilere kur'a çektirilmiş ve kendisine kur'a isabet edenler askere gönderilirken, diğerleri ellerine belge verilerek serbest bırakılmıştır. Keza, o sıralarda elde bulunan kuvvetlerin yetersizliği yüzünden redif askerinin de silah altına alınması muvazzaf ile redif arasında farkın ortadan kalmasına sebep olmuştur. Dolayısıyla, bu dönemde askerlerin hepsi muvazzaf kabul edilmiş ve uygulama aksamıştır.⁶⁹

⁶⁶ A.g.e.

⁶⁷ Fahri Çoker, "Tanzimat ve Ordudaki Yenilikler", **Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt: V, Haz. Fahri Aral, s. 1260

⁶⁸ A.g.e., s. 1261.

⁶⁹ Çakın, **Türk Silahlı...**, ss. 145-146.

2.2.2. Kur'a Nizamnamesi

Yeni askere alma sisteminin asıl tatbikatının 1846 yılında yayınlanan ve sistemin tüm kurallarını ayrıntılı olarak anlatan *Kur'a Nizamnamesi*'nin hayata geçirilmesi ile gerçekleştiği söylenebilir. Kırkdört sayfalık bu kur'a kanununun 1843 yılındaki düzenlemelerde kabul edilen prensipler doğrultusunda hazırlandığı görülmektedir.

Yeni düzenlemeye göre, her Müslüman erkek *Kur'ayı Meclis* denilen ve başkanı o yerin en büyük mülkiye amiri olan bir heyetin önünde kur'a çekecektir. Kur'a çekildiğinde kendisine isabet edenler muvazzaf hizmete alınacak, diğerleri ertesi sene kur'aya tekrar katılacaktır. Beş sene üst üste ismini çekmeyen kişinin muvazzaf hizmetini yapmadan redif ordusuna geçirildiği uygulamada, işlerine bakacak kimsesi olmayanlar, öğrenimine devam edenler ve imam ve hatiplik yapanlar askerlikten muaf tutulmuşlardır.⁷⁰

Bu sistemde, her yılın Mart ayından bir kaç ay önce ordunun ihtiyaç duyduğu asker miktarı belirlenmektedir. O yıl askerlik çağında bulunanlarla, önceki senelerde kendisine kur'a isabet etmeyenlerin sayısı bulunmakta ve eldeki sonuç ihtiyaç rakamıyla karşılaştırılarak askerlik çağındakilerin yüzde kaçının askere alınacağı hesaplanmaktadır. Bu hesaplama her kazanın nüfusuna göre ne miktar asker vereceğini göstermekte ve bunlar defterlere kaydedilmektedir. Hazırlanan bu defterler, bir üstsubayla o kazaya gönderilmekte ve subaylar nüfus dairelerinden kimlerin kur'aya katılacağını belirlemektedirler. Ancak, hastalık ve sakatlık sebebiyle geri dönenlerin olabileceği hesaplanarak kur'alar gerekenden yüzde on fazlası ile çekilmektedir.⁷¹ Bu şartlarda Osmanlı Ordusunun mevcudu takriben 150.000 kişiye ulaşmaktadır. Bu da yeni düzenlemenin kuralları çerçevesinde her yıl 30.000 kişinin silah altına alındığı ve aynı sayıda kişinin de terhis edildiği anlamına gelmektedir.

2.3. SONRAKİ GELİŞMELER

2.3.1. Kur'a Kanunname-i Hümayunu

Buraya kadar olan açıklamalarla Osmanlı İmparatorluğu'nda zorunlu askerlik sisteminin ilk olarak ne şekilde uygulanmaya başladığı irdelenmiş oldu. Bu sistem zaman içerisinde bazı değişikliklere tabi tutulmuştur. Serasker Hüseyin Avni Paşa

⁷⁰ A.g.e., ss. 146-147.

⁷¹ A.g.e., s. 147.

önderliğinde hazırlanan ve Prusya'nın 1860'ta uygulamaya geçirdiği sistem örnek alınarak hazırlanan Ağustos 1869 tarihli *Kuvve-i Umumiye-i Askeriyeye Dair Nizamname* ile ordu üç kısma ayrılmıştır: Nizamiye, Redif ve Mustahfız.⁷²

Nizamiye kısmı, ordudaki en faal birliklerdir. Bu birliklerde kendi içerisinde iki kısma ayrılmıştır. Birinci kısım muvazzaf askerlerden oluşan aktif kuvvetlerdir ve dört yıllık normal askerlik hizmetinden oluşmaktadır. İkinci kısım ise mensup olunan redif taburu bölgesinin dışına çıkmadan yapılan ihtiyatlık vazifesidir ve muvazaflık görevini tamamlayan askerler tarafından iki yıl süresince gerçekleştirilmektedir. Süvari ve topçu sınıfına mensup askerlerin iki yıllık ihtiyat süresinin birinci yılını da kıt'alarında silah altında geçirdiği düzenlemede, nizamiye birliklerinin muvazzaf kısmı 150.000, ihtiyat kısmı ise 60.000 kişiden teşkil edilmiştir.⁷³

Redif kısmı, nizamiyede hizmet sürelerini tamamlayanların, evlerinin geçimini tek başlarına sağlayanların, nizamiye hizmetini bedel vererek yapmış sayılanların ve otuz iki yaşının üstünde olanların meydana getirdiği yedek birliklerdir. Bu birliklerde hizmet süresi altı yıl olarak belirlenmiştir. Keza, daha önce 120 taburdan ibaret olan redif kısmı yeni düzenlemeyle 240 tabura çıkarılmıştır ki, her bir taburun 800 kişiden teşkil edildiği düşünülürse bu yaklaşık 192.000 kişilik yedek bir kuvvet anlamına gelmektedir.⁷⁴

Mustahfız kısmı ise, orduda teçhizat anlamında en kötü silahlandırılmış birliklerdir. Bu birlikler redif kısmında görevini tamamlayan askerlerden meydana gelmektedir. Otuz iki ile kırk yaşları arasında askerlerden oluşturulan bu birliklerde hizmet süresi sekiz yıl olarak tespit edilmiştir. Mevcutları yaklaşık 300.000 kişidir.⁷⁵ Bu birliklerin ön cephede yer alması beklenmemektedir. Görevleri, savaş zamanında nizamiye ve redif birliklerinin cephede olmasından dolayı garnizon ve genel asayiş görevlerinin icra edilmesidir.

Osmanlılar orduyu yukarıda anlatıldığı şekilde yapılandırdıktan sonra Mart 1870 tarihli iradeyle yürürlüğe konulan *Kur'a Kanunname-i Hümayunu* (askerlik kanunu) ile

⁷² Çoker, "Tanzimat ve...", s. 1263.

⁷³ A.g.e.

⁷⁴ A.g.e.

⁷⁵ A.g.e., ss. 1263-1264.

askere alma sisteminde de bazı düzenlemeler yapmışlardır. Kanun yedi fasıl (Bölüm) ve bir hatimededen (Bitiş) oluşmaktadır:

Birinci fasıl, kuranın genel hükümlerini,
İkinci fasıl, askerlik hizmetinden istisnayı gerektiren sebepler ve özürleri,
Üçüncü fasıl, kuradan firar edenlerle, hile ile askerden kurtulmak düşüncesinde olanlar hakkında yapılacak muameleleri,
Dördüncü fasıl, kuranın yapılış şeklini
Beşinci fasıl, kuradan sonra icra edilecek işlemleri,
Altıncı fasıl, gönüllü olarak asker olabilmenin şartlarını,
Yedinci fasıl, bedel verecek ve bedel alınacak kimseler hakkındaki şartları kapsamaktadır.
Hatime kısmında ise, bundan önce yayınlanan kura kanununun (1846 Kura Kanunu) bütün hükümlerinin feshedildiği ve bu kanunun Mart 1870 tarihinden itibaren yürürlüğe gireceği, kanun hükümlerine uymayanların şiddetle cezalandırılacağı belirtilmektedir.⁷⁶

Yeni düzenlemede genel hüküm olarak Osmanlı Devletinin Müslüman tebeası askerlikle yükümlü kılınmıştır. Muvazzaflık hizmetinin yirmi yaşında başlaması ve yirmibeş yaşında bitmesi kararlaştırılmıştır.⁷⁷ Kanunda celp işlemlerinin ne şekilde yapılacağı da ayrıntılı olarak anlatılmıştır. Buna göre, ilk olarak her askere alma bölgesinde bir askere alma kurulunun oluşturulması öngörülmüştür. Kur'a çekiminden üç ay önce bu kurullar nüfus kayıtlarını kontrol etmekte ve yirmi ile yirmibeş yaşları arasında olan yükümlüler belirlenmektedir. Çeşitli nedenlerden ötürü muafiyeti olanlar ayrıldıktan sonra o bölgede celbe katılması kararlaştırılan tüm adaylar kur'a günü bir yere toplanmaktadırlar. Ortaya iki torba konulmaktadır. Torbalardan birinde içlerinde kur'aaya katılan tüm adayların adları bulunan zarflar vardır. Diğerinde de aynı sayıda zarf bulunmaktadır. Ancak, ikinci torbadaki zarfların bazıları boş olmasına karşın, o yıl ihtiyaç duyulan asker sayısı kadar zarfa 'asker oldum' yazılmaktadır. Böylece, kur'a işlemine geçilerek birinci ve ikinci torbadaki zarflar eşleştirilmekte ve tüm 'Asker Oldum' yazıları çıkıncaya kadar kur'a süreci devam ettirilmektedir.⁷⁸

2.3.2. Ahzı Asker Kanunname-i Hümayunu

Mart 1870 yılında yapılan değişikliklerle bazı değişikliklerin hayata geçirildiği söylendi. Ancak, uygulamada görülen bazı aksaklıklar kimi maddelerin sonraki dönemlerde gözden geçirilmesini zorunlu kılmıştır. Bu tespit açılacak olursa, asker alma kanununda beş yıl üst üste kendisine kur'a isabet etmeyen kimseler 'Esnan Tecavüzü' (Yaş Aşımı) sayılmaktadırlar. Dolayısıyla, söz konusu kimseler herhangi bir eğitim

⁷⁶ Ayın, **Osmanlı Devleti'nde...**, s. 25.

⁷⁷ Çoker, "Tanzimat ve...", s. 1264.

⁷⁸ Zürcher, "Teoride ve...", s. 93.

almadan redifliğe geçirilmekte ve bu durum bir savaş zamanında eğitim almayan bir çok kişinin muharebelere iştirak etmesine neden olmaktadır.⁷⁹

Ekim 1886 tarihli irade ile yayınlanan *Ahız Asker Kanunname-i Hümayunu* (Asker Alma Kanunu) bu sakıncaların giderilmesini amaçlayan bir düzenlemedir. Düzenleme, sekiz fasıl ve bir hatimeden oluşmaktadır:

Birinci fasıl, askeralma ile ilgili genel konuları,
İkinci fasıl, askeralma daireleri ile ilgili konuları,
Üçüncü fasıl, askerlikten istisna şartları özürlerini,
Dördüncü fasıl, firariler ve askerlik hizmetinden kurtulmak isteyenler hakkında yapılacak muameleleri,
Beşinci fasıl, muayene ve kura işlemlerinin ne şekilde yapılacağını,
Altıncı fasıl, kuradan sonra yapılacak işlemlerle ilgili konuları,
Yedinci fasıl, gönüllü askerlik ve şartlarını,
Sekizinci fasıl, bedelli askerliğin ne şekilde yerine getirileceğini içermektedir.
Hatime kısmında ise bundan önceki kura kanununun (1870 Kura Kanunu) feshedildiğini ve yerine bu kanunun geçerli olduğu belirtilmektedir.⁸⁰

Kabul edilen kanuna göre, her erkeğin yirmi yaşını tamamladığı yılın mart ayında askerlik çağına girdiği kabul edilmiş ve kur'aların her yıl 11 mayısta çekilmesi kararlaştırılmıştır. Yine, askerlik hizmetinin yirmi yıl olması ve önceki düzenlemelerde olduğu gibi nizamiye, redif ve mustahfız kısımlarına ayrılması planlanmıştır. Ancak, hizmet sürelerinde değişiklik yapılmıştır. Karada nizamiye hizmeti altı, redif sekiz, mustahfız ise altı yıl olarak belirlenmiştir. Denizde ise muvazzaf sekiz, redif dört yıl olarak belirlenmiş, mustahfızlık hizmeti öngörülmemiştir.⁸¹

Osmanlı İmparatorluğu'nda 1914 tarihinde kadar askerlik işlemleri yukarıdaki düzenlemeye göre yürütülmüştür. Ancak, bu noktada bir parantez açarak aslı 1886 düzenlemesi olan ve 1909 yılında müsvedde halinde hazırlanan yeni bir askere alma kanunu ile bazı yenilik ve değişikliklerin getirildiği de belirtilmelidir. Yapılan değişikliklerin en dikkat çekici yanı Osmanlı sülalesi dışında kalan herkesin askerlik yapmakla yükümlü kılınmasıdır. Bu da kanunen olmasa bile pratikte daha önce orduya alınmayan Hıristiyan uyruklu kimselerinde artık silah altına alınacağı anlamına gelmektedir.⁸²

⁷⁹ Çakın, *Türk Silahlı...*, s. 148.

⁸⁰ Aydın, *Osmanlı Devleti'nde...*, s. 30.

⁸¹ Çakın, *Türk Silahlı...*, s. 148.

⁸² Selahattin Karatamu, Hülya Toker, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, III. Cilt 6ncı Kısım (1908-1920)*, 2. Baskı, Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 1996, s. 115.

Kabul edilen yeni kanun hükmünde, askerlik hizmetinin her erkeğin yirmi yaşına girdiği mart ayının ilk günü başlaması kararlaştırılmış, ayrıca hizmet sürelerinde de değişikliğe gidilmiştir. Karacılar için hizmet süresi yirmibeş yıl olarak belirlenmiştir. Bunun üç yılı muvazzaf, altı yılı ihtiyat, dokuz yılı redif ve yedi yılı ise mustahfızlıktır. Denizde ise askerlik süresi yirmi yıl olması kararlaştırılmıştır. Mustahfız kısmının olmadığı teşkilatta, hizmet süreleri muvazzaf beş, ihtiyat on ve redif beş yıl olarak tespit edilmiştir.⁸³

Yeni yasa, her yıl askerlik çağına girmiş kişileri iki kısma ayırmıştır. Birinci kısım, askerlik hizmetini yapmaya manisi olmayanlardır. İkinci kısım ise, maluller ile ailelerine bakacak yardımcıları olmayan kimselerdir. Düzenlemede, ikinci kısımdaki bu kişilerden maluller askerlik hizmetinden tamamen muaf tutulmuş, ailelerine bakacak kimsesi olmayanlar ise, buna bir çözüm buluncaya kadar izinli sayılmışlardır. Aynı şekilde, ikinci kısımda yer alan kişiler de kendi içlerinde birinci ve ikinci tertip olmak üzere ikiye ayrılmışlardır. Bunun nedeni, ihtiyaçtan fazla askerinin celp edilmesinin önüne geçilmesidir. Nitekim, söz konusu ayırımın yapılabilmesi için askerlik dairelerinde adaylara numara çektilmesi karara bağlanmıştır. Böylece o yıl ihtiyaç duyulan asker miktarı kadar numara çekenler birinci tertip olarak Eylül ayı sonunda görev yapacakları kıtalara gönderilecek, belirlenen miktarın dışında kalanlar ise ikinci tertip olarak nizamiye piyade kıtalarında askeri eğitime tabi tutulacaklardır.⁸⁴

2.3.3. Mükellefiyeti Askeriye Kanunu Muvakkat

Balkan Savaşı'na girildiği sırada aslı 1886 tarihli kanun olan 1909 tarihli düzenleme uygulanmıştır. Ne var ki, bu savaşta alınan yenilgi ve birçok toprakların elden çıkması askerlik sisteminde bir kez daha kapsamlı iyileştirmelerin yapılmasını zorunlu kılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nda zorunlu askerlik sisteminde yapılan düzenlemelerin sonuncusu olarak nitelenebilecek kanun, Mayıs 1914 tarihli iradeyle yürürlüğe giren *Mükellefiyeti Askeriye Kanunu Muvakkat*'dir.⁸⁵

Yürürlüğe giren bu yasa, Osmanlı sülalesi dışında kalan her erkeği askerlik hizmetini yapmakla mükellef kılmıştır. Düzenleme daha önce kurulan redif sınıfını lağvetmiştir. Bedel karşılığı askerlikte yalnız barış zamanı için geçerli sayılmış, seferde

⁸³ A.g.e.

⁸⁴ A.g.e., s. 115-116.

⁸⁵ A.g.e., s. 119.

uygulanması kaldırılmıştır. Kaldı ki, barışta bedel verenlerin dahi altı aylık bir eğitime tabi tutulmaları kararlaştırılmıştır. Aynı şekilde, yeni yasa memlekette bakacak kimsesi olmayanların ailelerine de maaş bağlanması öngörmüş ve böylece muinsiz olarak adlandırılan kişilerinde askere alınmaları sağlanmıştır. Yine, muvazaflık süresinde indirimle gidilmesiyle eskiden kadronun sadece 1/3'ü silah altına alınabilirken, bundan böyle yarısı silah altına alınmaya başlamış, dolayısıyla genel mevcutta eğitim görmüş kişilerin sayısı arttırılmıştır.⁸⁶

Düzenlemeye göre, onsekiz yaşını bitiren kişiler ilk muayeneye tabi tutulmaktadırlar. Bu kişiler yirmi yaşını geldiklerinde ise ikinci muayeneye tabi tutulmakta ve hizmete elverişli olanlar bu yılı izleyen mart ayının birinci gününden itibaren silah altına alınmaktadırlar. Yeni düzenleme, karacıların yirmibeş yıl olarak belirlenen askerlik hizmetinin yirmi yılının muvazzaf, kalan beş yılının mustahfızlık olmasını öngörmüştür. Denizde ise onyediy yıl olarak tespit edilen askerlik hizmetinin oniki yılı muvazzaf, kalan beş yılı ise karada geçirilen mustahfızlıktır. Nitekim, kanunda silah altında tutulan kişilerden karacıların ilk muvazzaflık hizmet süresi piyadelerde iki, diğer sınıflarda üç ve denizcilerde ise beş yıl olması kabul edilmiştir.⁸⁷

Kuşkusuz, 1914 tarihli asker alma kanununun bu çalışma açısından en dikkat çekici yanı, ufak tefek değişikliklere karşın Birinci Dünya Savaşı seferberliğinin ve Kurtuluş Savaşı'nın bu düzenlemeye göre yapılmasıdır. Kaldı ki, bu düzenleme yapılan bazı değişikliklerle bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak incelenecek 1927 tarihli askerlik kanununa kadar da uygulanmaya devam etmiştir.⁸⁸ Bu da söz konusu yasanın Türkiye'deki zorunlu askerlik sisteminin ilk yasal zeminini oluşturduğu anlamına gelmektedir.

⁸⁶ Şükrü Erkal, **Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Dönemi (23 Nisan 1920-29 Ekim 1923), IV ncü Cilt 1 nci Kısım**, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1984, ss. 89-90.

⁸⁷ A.g.e., s. 90.

⁸⁸ Karatamu, **Türk Silahlı...**, s. 119.

III. TÜRKİYE’DE ZORUNLU ASKERLİK UYGULAMASI VE PROFESYONEL ORDU ÇALIŞMALARI

Kurtuluş Savaşının ardından kurulan Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı zorunlu askere alma sistemini bazı değişikliklerle bir süre daha uygulamaya devam etmiştir. Cumhuriyet yönetimi, daha sonra hazırladığı yeni bir zorunlu askerlik kanunu ile Osmanlı’dan miras alınan düzenlemeyi bazı değişikliklere tabi tutmuş ve muvazzaf subay ve astsubayların çekirdek kadroyu oluşturdukları yapılanma uzun yıllar boyunca TSK’nın genel görünümünü oluşturmuştur. Halihazırda TSK yükümlü personelin ağırlıklı olduğu bir kurum olma hüvviyetini devam ettirmektedir. Ancak, özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde bu durumun hızla değişmeye başladığı ve TSK bünyesinde önemli bir profesyonelleşme çalışmasının yapıldığı da gözlerden kaçmamaktadır.

3.1. MEVCUT ASKERLİK SİSTEMİ

3.1.1. Genel Esaslar

“Vatan hizmeti her Türk’ün hakkı ve ödevidir. Bu hizmetin silahlı kuvvetlerde ne şekilde yerine getirileceği veya getirilmiş sayılacağı kanunla düzenlenir.”⁸⁹ T.C. Anayasası 72’nci maddesinde bu ifadelerle yer alan zorunlu askerlik uygulaması, Temmuz 1927 tarihinde yürürlüğe giren 1111 Sayılı Askerlik Kanununa göre, T.C. uyuğunda olan her erkek için mecburi kılınmıştır. Mükellefiyet sistemi olarak adlandırılan uygulamada, askerlik çağı her erkeğin yirmibir yaşına girdiği sene Ocak ayının birinci gününde başlamakta ve kırkbir yaşına girdiği Ocak ayının birinci günü ise sona ermektedir. Askerlik çağının süresi toplam yirmibir yıldır. Ancak, bu süre Genelkurmay Başkanlığının isteği üzerine, Milli Savunma Bakanlığının teklifi ve Bakanlar Kurulunun kararıyla beş yıl kadar uzatılabilmekte veya kısaltılabilmektedir.⁹⁰

Halen uygulanan modelde askerlik çağı üç devreden oluşmaktadır: Yoklama, Muvazzaf ve İhtiyat. Yoklama devresi, askerlik şubelerinde sağlık muayenesi ve sevk işlemlerinin yapıldığı dönem olup burada zamanı geldiğinde kimlerin askere alınacağı tespit edilmektedir.

⁸⁹ T.C. Anayasası, 72. Madde.

⁹⁰ “Askerlik Kanunu”, http://www.asal.msb.gov.tr/er_islemleri/askerlik_kanunu1.htm, 15 Kasım 2005.

Muvazzaflık devresi okul, kıt'a, askeri kurum veya kamu kurum ve kuruluşlarında askerlik görevinin icra edildiği dönemdir.

İhtiyatlık devresi ise, askerlik görevine yerine getirenlerin kırkbir yaşının sonuna kadar her yıl askerlik şubelerinde ihtiyatlık yoklamalarının yapıldığı dönem olup, seferberlik halinde kişilerin süratle birliklerine katılmalarını düzenlemektedir.

3.1.2. Hizmet Şekilleri

Yarı askeri kuvvetler kapsamında yer alan Jandarma ve Sahil Güvenlik Komutanlıkları hariç tutulduğunda, 2005 yılı itibariyle TSK'nın toplam insan gücü 511.000 kişidir. Bunun 442.000'i yükümlü personeldir. Yükümlü personelin kuvvetlere göre dağılımı ise, karacı 373.000, denizci, 35.000 ve havacı 34.000 kişidir.⁹¹

Türkiye'de muvazzaf hizmet süresi en son Temmuz 2003 tarihinde belirlenmiştir.⁹² Buna göre, askerliğe elverişli her Türk vatandaşı eğitim durumlarına uygun olarak aşağıda belirtilen şekillerden birisine göre askerlik hizmetini yerine getirmektedir:

- 12 aylık Yedek Subaylık,
- 6 Aylık Erbaş/Er'lik,
- 15 Aylık Erbaş/Er'lik,
- Dövizle Askerlik,
- Bedelli Askerlik.

Yukarıdaki hizmet şekillerinden yedek subaylık, dört yıl veya daha uzun süreli yüksek okul veya fakülte mezunları tarafından yapılmaktadır.

6 Aylık Erbaş/Er'lik, yukarıda açıklanan yedek subay olmaya haiz yükümlüleri kapsamaktadır. Silahlı kuvvetler ihtiyaç fazlası yedek subay aday adaylarını kısa dönem er/erbaş statüsünde istihdam etmektedir.

15 Aylık Erbaş/Er'lik, dört yıldan kısa süreli yüksek okul mezunlarıyla, daha aşağı tahsil grubuna girenleri kapsamaktadır.

⁹¹ **The World Defence Almanac 2005**, Bonn: Mönch Publishing Group, 2005, ss. 192-194.

⁹² Cumhuriyet tarihi boyunca askerlik hizmet sürelerinde çeşitli değişiklikler yapılmıştır. Örneğin, 1924 yılında piyade ve nakliye sınıfları 1.5 yıl, topçu, havaiye, sanayi, otomobil, kıtaat-ı fenniye ve mızıkta sınıfları 2 yıl, jandarmalar 3 yıl ve denizciler 5 yıllık askeri hizmette bulunmaktadırlar. Cumhuriyet dönemi askerlik süreleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. "Askerlik Hizmet Süreleri", http://www.asal.msb.gov.tr/er_islemleri/Gun.kadar%20askerlik%20hiz.htm, 20 Şubat 2006.

Dövizle Askerlik, yurtdışında oturma ve çalışma müsaadeli olarak en az üç yıl işçi veya işveren sıfatıyla kalanlardan istekli olanlara tanınmış bir haktır. Bu haktan yararlanmak isteyenler, otuzsekiz yaşına kadar 5112 Euro karşılığı dövizli ödemeleri ve 21 günlük temel askerlik eğitimden geçmeleri koşuluyla askerlik görevini yapmış sayılmaktadırlar.

Bedelli Askerlik ise, 1 Ocak 1973 tarihinden önce doğan ve henüz askerlik hizmetine başlamamış yükümlülere tanınan bir haktır. Bu uygulama, Marmara Bölgesi'nde Ağustos 1999 tarihinde yaşanan deprem sonrasında maddi kayıpların giderilmesi amacıyla başlatılmıştır. İsteklilerden kırk yaşına kadar olanlar dövizle askerlik ücretinin yarısına karşılık gelen parayı ödemek ve temel askerlik eğitimini yapmak şartıyla, kırk yaşını tamamlamış olanlar ise sadece para ödemek koşuluyla askerlik hizmetini yapmış sayılmaktadırlar.

3.1.3. Türkiye’de Vicdani Retçilik

Zorunlu askerlik hizmet şekillerinin anlatıldığı bu noktada, son olarak bir parantez açarak Türkiye’de bazı ülkelerin yasalarında yer alan ve bu çalışmanın birinci bölümünde anlatılan vicdani retçilik statüsünün olmadığı belirtilmelidir. Türkiye’de 1996-2004 yılları arasında yaklaşık 40 kişi vicdani retçi olduğu gerekçesiyle silah taşımayı reddetmiştir. Yasalara göre, orduda silah taşımayı reddeden kişiler TSK İç Hizmet Kanununun 63. Maddesine göre ceza alabilmektedirler. Aynı kişiler, vicdani retçi olduklarını görsel veya yazılı medya yoluyla kamuoyuna duyurarak insanları askerlikten soğutmaları durumunda ise, 5237 Sayılı Türk Ceza Kanununun 155. Maddesi uyarınca 6 aydan 2 yıla kadar hapis cezasına çarptırılabilirler.⁹³

Ocak 2005 tarihinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin (AİHM) vicdani retçi olduğu gerekçesiyle askerlik yapmayı reddeden ve aynı zamanda Savaş Karşıtları Derneği üyesi de olan Osman Murat Ülke adlı kişiye verilen hapis cezalarını kötü muamele olarak niteleyerek Türkiye’yi 11.000 Euro tazminat ödemeye mahkum etmesi konuyu bir kez daha Türkiye’nin gündemine taşımıştır.⁹⁴ Gerçi, alınan karar kötü muamele gerekçesine dayanmakta ve Türkiye’nin vicdani retçilik statüsünü tanıması

⁹³ “Index of Country Reports, Turkey: 2005 Revision”, <http://www.wri-irg.org/co/rtba/turkey.htm>, 20 Şubat 2006.

⁹⁴ Özge Tatar, “Vicdani Ret Mahkumiyeti”, **Sabah**, 25 Ocak 2006, s. 21. Osman Murat Ülke, 1995’ten 1999’a kadar 8 ayrı hapis cezası almış ve toplamda 701 gün hapis yatmıştır. Ülke, 1998 yılında AİHM’e başvurmuştur.

yönünde herhangi bir talep içermemektedir. Ancak, yine de AB sürecine paralel olarak vicdani retçilik ve alternatif hizmet seçeneğinin Türkiye’de de daha fazla tartışılmaya başlanmasının sürpriz bir gelişme olmayacağı değerlendirilebilir.⁹⁵

3.2. TSK’DA PROFESYONELLEŞME ÇABALARI

3.2.1. İlk Girişimler

Her ne kadar zorunlu askerlik sistemi uzun yıllardır varlığını devam ettirse de günümüzde profesyonel askerlik konusunun TSK’nın önemli gündem maddelerinden birisini oluşturmaya başladığı dikkat çekmektedir. Bu noktada yanıtlanması gereken soru şudur: TSK’da profesyonelleşme kavramından bahsederken tam olarak ne anlıyoruz? Bu sorunun en kısa yanıtı, halen askerlik görevini yerine getirmekte olan yedek subay, erbaş ve erlerin askerlik hizmetlerinin bu işi meslek olarak edinmiş kadrolarca doldurulup doldurmayacağıdır.

Hiç şüphe yok ki, TSK bünyesinde yapılan profesyonelleşme çabalarının gerçek anlamdaki ilk uygulaması, 1986 yılından itibaren orduda uzman erbaşların istihdam edilmeye başlanmasıdır. Bu uygulama bir sonraki başlık altında ayrıntılı olarak incelenecek olmakla birlikte, daha önceki yıllarda yapılan, ancak çeşitli nedenlerden istenen verimin alınmadığı bazı girişimlere kısaca değinmek yerinde olacaktır.

TSK’nın profesyonelleşmesi yönünde atılan adımlardan ilki, Haziran 1949 tarihinde yürürlüğe giren 5430 sayılı *Uzman Çavuş Yetiştirilmesi Hakkında*

⁹⁵ Yazılı basında çıkan haberlere göre, AİHM’in aldığı karar sonrası Osman Murat Ülke ile aynı durumdaki pek çok kişinin ileriki dönemlerde Türkiye’yi tazminata mahkum ettirebileceği endişesi taşıyan Genelkurmay Başkanlığı, vicdani retçilik konusunda özel bir çalışma başlatmıştır. Genelkurmay Adli Müşavirliği, tüm askeri mahkemelere yazdığı yazıda son yıllarda Yehova Şahitliği ve vicdani retçilerle ilgili olarak yapılan başvuruların listesini istemiştir. Yazıda ayrıca, bu kişiler hakkında yapılan işlemlerin ve mahkemelerin aldığı kararların da bildirilmesi talep edilmiştir. Yapılan yorumlara göre, Genelkurmay Başkanlığı vicdani retçilerin AİHM’e dava açmalarını engellemek için Askeri Ceza Yasası’nda yeni bir düzenleme yapmayı planlamaktadır. Bunun için de ceza yasasında inanç ve düşüncelerin askerlik hizmetini yapmaya engel olmadığı, dolayısıyla mazeret kabul edilemeyeceğinin açıkça ifade edilmesi düşünülmektedir. Sibel Hürtaş, “Genelkurmay Başkanlığı’ndan ‘Vicdani Ret’ Atağı”, **Sabah**, 13 Mart 2006, s. 24. Yine, 2006 yılı içinde Türk hükümeti, Avrupa İnsan Hakları ve Avrupa Vatandaşlığı sözleşmelerine uyum amacıyla yurtdışında olduğu için askerlik hizmetini yapamayan ya da zorunlu askerlik hizmetini yapmak istemeyen vicdani retçilerin vatandaşlıktan çıkarılmasını öngören Vatandaşlık Kanunu’nu değiştirmeye karar vermiştir. Gerçi, yapılması düşünülen değişiklikle ‘vicdani ret’ resmen tanınmamaktadır. Ancak, askerlik yapmamış olmak da artık vatandaşlıktan çıkarılma sebebi olmaktan çıkmaktadır. Bülent Aydemir, “Vicdani Retçilere Umut Işığı”, **Sabah**, 14 Mart 2006, s. 23. “Askerlik Şart Olmayacak Vatandaşlık Yasası Değişiyor”, **Radikal**, 14 Mart 2006, s. 7. “Askerlikte Vicdani Ret, Yurttaşlıktan Çıkmayacak”, **Cumhuriyet**, 14 Mart 2006, s. 4. “Vicdani Retçiler Vatandaş Kalacak”, **Milliyet**, 14 Mart 2006, s. 14. “Askerliğini Yapmayanlar Artık Türk Vatandaşlığından Çıkarılmayacak”, **Zaman**, 14 Mart 2006, s. 6.

Kanun'dur.⁹⁶ Milli Savunma Bakanlığınca hazırlanan ve Bakanlar Kurulunca Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına sunulan kanun tasarısının gerekçesi, ordunun yeni yapılanmasına göre envantere gittikçe önemli bir yer işgal etmeye başlayan gelişmiş silah sistemlerini kullanacak makinist ve işletmecilerin TSK bünyesinde istihdam edilmesidir. Kanun, bu amaçla orduda görev yapmakta olan muvazzaf erattın ve orduya dışardan katılmak isteyenlerin uzman çavuş olarak yetiştirilmesi konusunda Milli Savunma Bakanlığını yetkili kılmıştır.⁹⁷

Profesyonelleşme konusunda atılan bir başka adım, Mart 1954 tarihinde yürürlüğe giren 6320 sayılı *Çavuş ve Uzman Çavuş Kanunu*'dur.⁹⁸ Milli Savunma Bakanlığı tarafından hazırlanan ve Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na sunulan kanun tasarısının gerekçesi, Haziran 1927'de yürürlüğe giren 1059 sayılı *Piyade Küçük Zabıt Kanunu*⁹⁹ ile biraz önce anlatılan 5430 sayılı *Uzman Çavuş Yetiştirilmesi Hakkındaki Kanun*'un mahzurlarının giderilmesidir. Nitekim, yeni kanunla uzman çavuş adaylarının belirlenmesi için yetersiz bulunan süre uzatıldığı gibi, mesleğin daha cazip olması için ek maddi düzenlemelerde yapılmıştır.¹⁰⁰

Profesyonelleşme konusunda dikkati çeken son adım ise, 961 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanununa Temmuz 1971 tarihinde 1424 sayılı kanunla eklenen ek 12'nci maddedir. Yapılan bu düzenleme ile, TSK'nın ihtiyaç duyduğu sınıflar için sözleşmeli subay almasının önü açılmıştır.¹⁰¹

⁹⁶ "Uzman Çavuş Yetiştirilmesi Hakkında Kanun", **T.C. Resmi Gazete**, Sayı: 7230, 11 Haziran 1949. TSK'da profesyonelleşme yönünde atılan adımların İkinci Dünya Savaşı sonrasında Batı ile kurulan yakın ilişkilerle de bağlantılı olduğunu söylemek mümkündür. Soğuk Savaş yıllarında ABD ile başlayan askeri işbirliğinin başlangıcını oluşturan Mayıs 1949 tarihli Truman Doktrini ile Haziran 1949 tarihli uzman çavuş istihdamına yönelik kanunun aynı dönem içerisinde yürürlüğe girmesi buna örnek olarak gösterilebilir. Bu dönemde gelişmiş silah sistemleri yardımlar kapsamında envantere girmeye başlamış ve orduda bunları kullanacak uzman personelin istihdam edilmesi bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır. Truman Doktrini hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Şaban İba, **Milli Güvenlik Devleti**, İstanbul: Çivi Yazıları, 1998, ss. 25-29.

⁹⁷ "Uzman Çavuş Yetiştirilmesi Hakkında Kanun Tasarısı ve Milli Savunma ve Bütçe Komisyonları Raporları (1/564)", **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, 6 Haziran 1949.

⁹⁸ "Çavuş ve Uzman Çavuş Kanunu", **T.C. Resmi Gazete**, Sayı: 8654, 10 Mart 1954.

⁹⁹ Piyade Küçük Zabıt Kanunu, kıt'aya dahil olan piyade erlerinin hangilerinin ne şekilde o zamanın tanımlamasıyla küçük subay olacaklarını düzenleyen kanundur. Bkz. "Piyade Küçük Zabıt Kanunu", **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, 28 Mayıs 1927.

¹⁰⁰ "Çavuş ve Uzman Çavuş Layihası ve Milli Müdafaa ve Bütçe Encümenleri Mazbataları (1/432)", **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, 3 Mart 1954.

¹⁰¹ Bkz. "Türk Silahlı Kuvvetlerinde İstihdam Edilecek Sözleşmeli Subay ve Astsubaylar Hakkında Kanun Tasarısı ve Plan ve Bütçe Milli Savunma Komisyonları Raporları (1/698)", **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, 13.6.2001.

Hiç şüphesiz, yukarıda kısaca aktarılmaya çalışılan yasal düzenlemelerin hepsi profesyonelleşme yönünde atılan adımlardır. Ne var ki, düzenlemelerin hiçbirisinin arzu edilen sonuçları verdiği söylenemez. Bu durumun nedeni, 5430 sayılı *Uzman Çavuş Yetiştirilebilmesi Kanunu*'nda ve 6320 sayılı *Çavuş ve Uzman Çavuş Kanununda* başvuracak adaylar için cazip koşulların yaratılmaması, 1971 yılında TSK Personel Kanununda yapılan düzenlemede ise, uygulamanın işler hale gelebilmesi için yapılması gereken ek yasal düzenlemelerin hayata geçirilmemesidir. Dolayısıyla, buraya kadar elde edilen veriler ışığında ortaya konulabilecek sonuç, TSK'da ciddi anlamda bir profesyonelleşmenin söz konusu düzenlemelerle başarılmadığıdır.

3.2.2. Uzman Erbaş Kanun

TSK'da profesyonelleşme konusunda atılan gerçek anlamda ilk adım, Mart 1986 tarihinde çıkan 3269 sayılı *uzman erbaş kanunu* ile orduda uzman çavuş ve uzman onbaşların görev almaya başlamalarıdır (Bkz. Ek-4). “Bu kanunun amacı, Türk Silahlı Kuvvetlerinin erbaş kadrolarında devamlılık arz eden teknik ve kritik görevlerde, yetişmiş personel ihtiyacını karşılamak maksadıyla istihdam edilecek uzman onbaşı ve uzman çavuşların temini, hizmet şartları, görev ve hakları, yükümlülükleri, astsubay sınıfına geçmeleri ile ilgili esas ve usulleri düzenlemektir.”¹⁰²

Çıkarılan kanunda uzman erbaş adaylarının en az ortaokul mezunu olmaları öngörülmüştür. Müracaatlar, askerlik hizmeti esnasında ya da terhislerden en fazla üç yıl geçtikten sonra yapılabilmektedir. Sözleşme iki yıl süreli olup, sağlık ve bedeni kabiliyet testlerinden başarı ile geçenlerle imzalanmaktadır. Başlangıçta iki aylık bir deneme süresi vardır. Bu süre içerisinde başarılı olamayan ya da kendi arzusu ile ayrılmak isteyen adaylar serbest kalabilmektedirler. Sözleşmeler 30 yaşına kadar uzatılabilmekte olup, uzman onbaşlar bir yıllık hizmeti başarı ile tamamlamaları durumunda uzman çavuşluğa terfi ettirilmekte, en az bir yıllık hizmeti başarı ile tamamlayan uzman çavuşlar ise astsubaylığa geçiş sınavlarına girmeye hak kazanmaktadırlar. Uzman erbaşlık yasasına tabi olan askerler emekli sandığına bağlı olup her türlü sosyal haktan yararlanabilmektedirler.¹⁰³

¹⁰² “Uzman Erbaş Kanunu”, **T.C. Resmi Gazete**, Sayı: 19058, 25 Mart 1986. 6320 sayılı Çavuş ve Uzman Çavuş Kanunu bu kanunun yürürlüğe girmesi ile kaldırılmıştır. Daha önce 6320 sayılı Kanuna göre uzman çavuş olarak yetiştirilen ve istihdam edilenler yeni kanun hükümlerine tabi kılınmışlardır.

¹⁰³ A.g.e.

Milli Savunma Bakanlığı tarafından hazırlanan ve Bakanlar Kurulunca onaylanarak T.B.M.M. Başkanlığına gönderilen Uzman Erbaş Kanun Tasarısının genel gerekçesi incelenecek olursa, uzman erbaş istihdamı ile TSK bünyesinde devamlılık arz eden teknik ve kritik görevlerde yetişmiş personel ihtiyacının karşılanmasının hedeflendiği görülmektedir. Nitekim, tasarı ehil personel istihdamının TSK açısından artık bir zorunluluk olduğunu vurgulamakta ve bunun maliyet anlamında da faydaları olacağını özellikle belirtmektedir:

“...Günümüz teknolojisinin sürekli ve süratli bir gelişim göstermesi Türk Silahlı Kuvvetlerinin pahalı silah, araç ve gereçlerle donatılmasını zaruri kılmakta ve Türk Silahlı Kuvvetleri daha fazla teknoloji kullanma durumuna gelmektedir. Bu kadar pahalı teçhizatın teknik özelliklerinin 3 ay gibi kısa bir dönemde öğretilmesinin zorluğu yanında, hatalı kullanmanın getireceği maddi zararlar da oldukça büyük olmaktadır. Bugüne kadar ki uygulama içerisinde, subay ve astsubay kadrolarındaki eksiklikler nedeniyle özellikle teknik görev yerlerinin önemli bir bölümünde, erbaş rütbesindeki personel bu kadrolarda kullanılmış; ancak gerekli bilgi ve ehliyetle sahip olmayan bu personel halihazır uygulama içinde, bu üstün silah ve teçhizatın kullanılmasında ve sahra bakım hizmetlerinde yeterli olmamıştır. Diğer taraftan ülkede özellikle sanayi kesiminde teknik personele duyulan ihtiyaç gün geçtikçe artmakta ve Silahlı Kuvvetler, yetiştirdiği ve istihdam ettiği ehil, güvenilir ve tecrübeli elamanları ile bir kaynak olmaktadır. Bu durumun doğal sonucu olarak teknik personele yöneltilen cazip teklifler, bu personelin Silahlı Kuvvetlerden genellikle istifa ve emeklilik yoluyla, bazen de uygun olmayan diğer yollarla ayrılmasına neden olmakta, dolayısıyla Silahlı Kuvvetlerin teknik personel açığının daha da artmasına sebep olmaktadır...Ülkemizin jeopolitik durumu kuvvetli ve tecrübeli personel istihdam etmeyi zorunlu kılmaktadır...Bu tasarı esaslarına göre istihdam edilecek ehil personelin savunma bütçesine getireceği ek külfetin genel yapısal durumu değerlendirirken, silah ve teçhizatla ehil personel istihdamı ile elde edilecek tasarruf dikkate alınmalıdır. Konuya bu açıdan yaklaşırsa, ehil bir personelin pahalı bir teçhizatın kullanımı ve bakımında sağlayacağı fayda, bu personelin maliyetinin üstünde olacağı gibi bu silah ve teçhizatın harbe hazırlanmasında, personelin eğitiminde süreklilik ve verimlilik temin edilmiş olacaktır...”¹⁰⁴

Bilindiği gibi, TSK bünyesinde günümüzde kullanılmakta olan ve sayıları binlerle ifade edilebilecek silah, araç, gereç ve malzeme vardır. İşte uzman erbaşlık ile bu silah, araç, gereç ve malzemelerin devamlılık isteyen görev yerlerinde tank şoförü, telsiz operatörü, radar operatörü, eğitim merkezlerinde öğretmen yardımcısı, top/taret komutanı, nişancısı, iş makinaları operatörü gibi yetişmiş personel istihdam edilmesi ve böylece hem arıza oranlarının azaltılması hem de kullanım etkinliğinin artırılması planlanmıştır.¹⁰⁵

3.2.3. Sözleşmeli Subay ve Astsubaylar Hakkında Kanun

TSK’da profesyonelleşme yönünde atılan ikinci adım, Haziran 2001’de yasalaşan 4678 sayılı *Türk Silahlı Kuvvetlerinde İstihdam Edilecek Sözleşmeli Subay ve*

¹⁰⁴ “Uzman Erbaş Kanunu Tasarısı ve Milli Savunma; Plan ve Bütçe Komisyonları Raporları (1/732)”, **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, 18.3.1986.

¹⁰⁵ A.g.e.

Astsubaylar Hakkında Kanun ile ordudaki subay ve astsubay boşluğunun doldurulmasıdır (Bkz. Ek-5). “Bu kanunun amacı, TSK’da ihtiyaç duyulan sınıflarda istihdam edilmek üzere, sözleşmeli olarak alınacak subay ve astsubayların teminini, yetiştirilmesini, sınıflandırılmalarını, hizmet şartlarını, yükselmelerini, atama ve yer değiştirmelerini, görev ve yükümlülüklerini, özlük ve sosyal haklarını, muvazzaf subay ve muvazzaf astsubaylık statüsüne geçmelerini, ayırma ve ayrılma esaslarını düzenlemektir.”¹⁰⁶

Sözleşmeli subay olmak isteyenlerin en az dört yıllık fakülte veya yüksek okul mezunu olmaları ve 27 yaşından büyük olmamaları (lisansüstü eğitilmişler için sınır 32 yaştır) gerekmekte; ayrıca barışta ve savaşta yurdun her tarafında görev yapmaya imkan verecek sağlık yeteneğine de sahip olmaları istenmektedir. Yapılan sözleşme en az 3 en çok 9 yıllık olup gelinebilecek en yüksek rütbe yüzbaşılık olarak belirlenmiştir. Ne var ki, sıkıyönetim, seferberlik, savaşı gerektirecek hal ve savaş durumlarında sözleşme süreleri Kuvvet Komutanları, Jandarma Genel Komutanı ve Sahil Güvenlik Komutanının talebi ve Genelkurmay Başkanının onayı ile isteğe bakılmaksızın uzatılabilmektedir. Yedinci hizmet yılı sonunda sicili uygun olmak koşuluyla isteyenler muvazzaf subaylığa geçebilmektedirler. Ancak, bu şekilde muvazzaflığa geçenler 15 yılı doldurmadan istifa edememektedirler. Sözleşmeli subaylar muvazzaf subayların sahip olduğu tüm haklara sahiptirler.¹⁰⁷

Sözleşmeli astsubay olmak isteyenler ise, barışta ve savaşta yurdun her tarafında görev yapmaya imkan verecek sağlık şartları uygun olmak ve 24 yaşını geçmemek koşuluyla orduya katılabilmektedirler. Sözleşmeli astsubay kaynakları, Genelkurmay Başkanlığınca tespit edilen fakülte, yüksek okul veya meslek yüksek okulları ile lise veya dengi okul mezunlarıdır. Yapılan sözleşme sözleşmeli subaylarda olduğu gibi en az 3 en çok 9 yıllık olup gelinebilecek en yüksek rütbe kıdemli üstçavuşluk olarak belirlenmiştir. Ne var ki, yine sözleşmeli subaylarda olduğu üzere, sıkıyönetim, seferberlik, savaşı gerektirecek hal ve savaş durumlarında Kuvvet Komutanları, Jandarma Genel Komutanı ve Sahil Güvenlik Komutanının talebi ve Genelkurmay Başkanının onayı ile sözleşme süreleri isteğe bakılmaksızın uzatılabilmektedir. Hizmet

¹⁰⁶ “Türk Silahlı Kuvvetlerinde İstihdam Edilecek Sözleşmeli Subay ve Astsubaylar Hakkında Kanun”, **T.C. Resmi Gazete**, Sayı: 24439, 21 Haziran 2001.

¹⁰⁷ A.g.e.

süresinin 4. ile 12. yılları arasında isteyenler sicil durumu uygun olmak koşuluyla muvazzaf astsubaylığa geçebilmektedirler. Ancak, bu şekilde geçiş yapanlar 15 yıllık hizmet süresi dolmadan istifa edememektedirler. Sözleşmeli astsubayların özlük hakları muvazzaf olanlarla aynıdır.¹⁰⁸

Milli Savunma Bakanlığınca hazırlanan ve Bakanlar Kurulunca kabulünün ardından T.B.M.M. Başkanlığına gönderilen sözleşmeli subay ve astsubay kanun tasarisinin genel gerekçesinde TSK'nın ihtiyaç duyduğu küçük rütbeli subay ve astsubay ihtiyacının söz konusu yasa ile giderilmesinin ve böylece halen yedek subaylar tarafından doldurulan kimi görev yerlerindeki faaliyetlerin daha etkin olarak yürütülmesinin amaçlandığı görülmektedir. Nitekim, tasarı küçük rütbeli personel istihdamının sözleşmeli olarak karşılanmasının önemine işaret etmekte, halen üst rütbelerde yaşanan birikmenin bu şekilde giderilebileceğinin ve yedek subaylığın ileride tamamen kaldırılabilceğinin altını çizmektedir:

“...Türk Silahlı Kuvvetlerinin yapısı itibariyle küçük rütbelerdeki subay ve astsubay ihtiyacı, üst rütbelere oranla daha fazladır. Bu nedenle, küçük rütbelerdeki subay ve astsubay ihtiyacını karşılamak için bir temin ve yetiştirme modeli uygulandığında, üst rütbelerde ihtiyaçtan fazla subay ve astsubay birikmektedir. Üst rütbelerdeki bu birikim kadrosuzluktan emekli etme, gibi tedbirlere rağmen arzu edilen şekilde düzenlenememektedir...İnsan gücü planlarında temin ve yetiştirme; teğmen-üsteğmen ihtiyacını karşılayacak miktarın altında tutulmakta, üst rütbe birikimlerinin makul seviyede oluşturulmasına çalışılmaktadır. Ancak bu durumda da teğmen-üsteğmen miktarı az olduğundan bu rütbelerde sıkıntı meydana gelmektedir...Dolayısıyla küçük rütbeli subay ihtiyacı Kara Kuvvetleri Komutanlığı ve Jandarma Genel Komutanlığında %30, Deniz Kuvvetleri Komutanlığında %10 oranında yedek subaylarla karşılanabilmektedir. Yedek subaylar ise kısa bir eğitimi müteakip kıt'alara gönderilmekte, görevlerini tam olarak öğrendikleri ve verimli olmaya başladıkları anda terhis olmaktadır. Öte yandan çeşitli mesleklerle mensup bu gençler, meslekleriyle genellikle ilgisiz bir alanda mükellefiyete tabi tutulmaktan hoşlanmamaktadırlar. Askerliğin kısaltılması da her zaman gündemde olan bir konu olduğundan yedek subaylığın zaman içerisinde tedricen kaldırılması, yerine gönüllülük esasına dayalı profesyonellik esasına dayalı sözleşmeli subay statüsünün getirilmesi, bu bakımdan da bir çözüm olarak ortaya çıkmaktadır...”¹⁰⁹

Tuğgeneral (E) M. Olcay Bütün, 2001 yılında TSK bünyesindeki küçük rütbeli subay kadrolarındaki açığın yaklaşık 8-10 bin dolayında olduğunu ve bu açığın genellikle yedek subaylar tarafından doldurulduğuna söylemiştir.¹¹⁰ Sözleşmeli subay ve astsubay istihdamı ile işte bu açığın giderilmesi amaçlanmaktadır. Nitekim, yukarıda belirtilen sebepler çerçevesinde bir zaruret olarak ortaya çıkan tasarisinin T.B.M.M

¹⁰⁸ A.g.e.

¹⁰⁹ “Türk Silahlı Kuvvetlerinde İstihdam Edilecek Sözleşmeli Subay ve Astsubaylar Hakkında Kanun Tasarısı ve Plan ve Bütçe ve Millî Savunma Komisyonları Raporları (1/698)...”

¹¹⁰ Bütün, “Profesyonel Ordu ve TSK...,” s. 21.

Başkanlığına sunulan metninde elde edilecek faydalar olarak şu hususlardan bahsedilmektedir:

Kıt'aların takım komutanı ve küçük rütbeli subay ve astsubay ihtiyacının, harp okulu ve astsubay okulu kaynaklı subay ve astsubaylara nazaran daha ekonomik olarak karşılanması,
Yedek subaylara nispetle daha uzun süre istihdam edileceklerinden birçok hizmetin kısmen profesyonel personel ile yürütülmesine imkan verilmesi,
Harp okulu mezunu subayların daha etkin ve kritik görevler yerlerinde kullanılması,
Yedek subay istihdamının zamanla azaltılmasına ve hatta kaldırılmasına imkan verilmesi,
İleride, dış kaynaktan subay alımı uygulamasının durdurularak denenmiş çalışkan, istikbal vadeden sözleşmeli subayların muvazzaf subay kaynağına aktararak, dış kaynağın getirdiği olumsuz personel problemlerinin asgari seviyeye indirilmesi,
Üst kademelerde arzu edilen subay ve astsubay mahrutunun teşekkülünde idareye elastikiyet sağlanması,
Kısmen profesyonel ordunun teşkiline bir adım daha yaklaşılmaması,
Diğer subay ve astsubay kaynaklarında meydana gelebilecek değişikliklerin telafisinde elastikiyet sağlanması,
İstihdam alanında, ülke çapında yeni bir iş sahası açılması,
Sözleşmeli astsubayın sırasıyla önce muvazzaf astsubay daha sonra da muvazzaf subay olabilmesi.¹¹¹

Günümüzde TSK bünyesinde istihdam edilmekte olan sözleşmeli subay ve astsubayların sayısı hakkında sağlıklı bir rakam mevcut değildir. Ancak, sistem başarı ile uygulanmaktadır. Öyle ki, bugüne kadar sözleşmeli subay ve astsubay istihdamı yapmayan Hava Kuvvetleri Komutanlığının (HKK) bile 2005 yılı içerisinde ilk kez bu yönde adım atması, düzenlemenin hem başarıyla uygulandığının hem de önümüzdeki yıllarda daha da geniş kapsamlı olarak uygulanacağını göstermektedir.¹¹²

3.3. DEĞİŞEN GÜVENLİK ORTAMI VE PROFESYONELLEŞME

3.3.1. Soğuk Savaş Dönemi

Bir önceki bölümdeki ifadelerle bakarak, TSK bünyesinde yapılan profesyonelleşme girişimlerinin altında, temel olarak nitelikli insan gücünün ordu bünyesinde istihdam edilmesine duyulan ihtiyacın yattığı söylenebilir. Bununla birlikte, TSK açısından profesyonelleşmenin Soğuk Savaş dönemindeki ile günümüzdeki anlamı arasında önemli farklar vardır. Bu tespit açılacak olursa, Soğuk Savaş yıllarında TSK'nın Sovyet Rusya önderliğindeki Varşova Paktı kuvvetlerine karşı Trakya ve

¹¹¹ "Türk Silahlı Kuvvetlerinde İstihdam Edilecek Sözleşmeli Subay ve Astsubaylar Hakkında Kanun Tasarısı ve Plan ve Bütçe ve Milli Savunma Komisyonları Raporları...",

¹¹² HKK'nın bu amaç doğrultusunda verdiği gazete ilanları için bkz. "İstikbal Göklerdedir, M. Atatürk, Yaşamınızda Yeni Bir Sayfa Açın... Sözleşmeli Subay Olarak Hava Kuvvetlerine Katılın", **Sabah**, 5 Nisan 2005, s. 21. "Çağdaş Geleceği Bizimle Yakalayın... Hv.K.K. İliğine Sözleşmeli Astsubay Alınacaktır", **Sabah**, 5 Nisan 2005, s. 22.

Doğu Anadolu hareket alanlarında mücadele etmesi beklenmiştir.¹¹³ Kuşkusuz, bu durum Türkiye'nin bütünlüğünü ve güvenliğini doğrudan etkileyecek çapta bir mücadele olup, ülkenin genel bir seferberlik tarzı içerisinde hazırlanmasını beraberinde getirmiştir.

Söz konusu hazırlıkların en önemli sonuçlardan biri, Türkiye'nin Soğuk Savaş yıllarında niceliğe önem verme anlayışı olarak ifade edilebilecek sayısal bakımdan büyük çaplı bir silahlı kuvveti idame ettirmesidir. Bu durum bir ölçüde ülkenin nitelik anlamında istenen teçhizat ve malzemeye sahip olamamasıyla alakalıdır. Ancak, dönemin gelişmiş NATO ülkelerinin de Türkiye kadar olmasa bile benzer yaklaşımı izlediği düşünülürse, bu tercihin aslında bir zorunluluktan doğduğu ortadadır. Zira, Sovyet Rusya'nın planlanmış Güneybatı ve Güney Askeri Harekat Alanları (TVD) içerisinde yer alan Türkiye'nin muhtemel bir savaşta büyük çaplı Sovyet kuvvetleriyle karşılaşacağı öngörülmekte, buna karşı koyabilmek için nitelik kadar nicelik anlamında da büyük kuvvetlerin hazırlanması gerekmektedir.¹¹⁴

Soğuk Savaş yıllarındaki profesyonelleşme anlayışı işte bu durumla doğrudan bağlantılıdır. TSK, Soğuk Savaş döneminde profesyonel kadroları etkinliğini artırma amacıyla kritik ve devamlılık arz eden yerlerde kullanmayı öngörmekte, ancak kadro yapısında azalmasına neden olacak herhangi bir değişikliğe gitmeyi düşünmemektedir. 1986 yılında çıkarılan uzman erbaşlık yasasının gerekçesinde düzenlemenin TSK'nın ihtiyaçlarına hizmet edeceği vurgusunun yapılması ve küçülme ya da yeniden yapılanma konularına hiç değinilmemesi bunun kanıtıdır.¹¹⁵

3.3.2. Soğuk Savaş Sonrası Dönem

Oysa, Soğuk Savaş sonrası dönemdeki durum oldukça farklıdır. Milli Savunma Bakanlığı'nın 2000 yılındaki analizlerine istinaden bu tespit açılacak olursa, Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye'nin güvenliğine yönelik tehdit ve riskler önemli ölçüde değişmiştir. Soğuk Savaş yıllarında varolan bloklar arası mücadelenin sona ermesi, küreselleşme anlayışına dayalı yeni bir dünya düzenini ortaya çıkarmış, bu durum tehdit

¹¹³ Bkz. Muzaffer Özsoy, "Dünü ve Bugünüyle Türk Savunma Stratejisi", **Türkiye'nin Savunması**, Ankara: Dış Politika Enstitüsü, 1987, ss. 67-77.

¹¹⁴ Sovyet askeri gücü hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Sovyet Askeri Gücü**, ABD Savunma Bakanlığı, 1986.

¹¹⁵ Bkz. "Uzman Erbaş Kanun Tasarısı ve Milli Savunma; Plan ve Bütçe Komisyonları Raporları /1/732)...,"

kavramlarını da önemli ölçüde değiştirmiştir. Tehdit kavramı daha önceki dönemde belirgin ve kitlesel iken, bugün çok yönlü, çok boyutlu ve değişken bir hal almış, ortama belirsizlik hakim olmuştur.¹¹⁶ 21'nci yüzyıl başlarında varlığını devam ettiren klasik tehdit kavramı artık;

Bölgesel ve etnik çatışmalar,
Ülkelerdeki siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar ve belirsizlikler,
Kitle imha silahları ve uzun menzilli füzelerin yayılması,
Köktendincilik,
Uyuşturucu ve her türlü silah kaçakçılığı,
Uluslararası terörizm, şeklinde ortaya çıkan yeni tehdit ve riskleri de ihtiva etmeye başlamıştır.¹¹⁷

Kuşkusuz, ortaya çıkan bu yeni tehdit anlayışı TSK'nın profesyonelleşme anlayışına doğrudan yansımıştır. 2001 yılında çıkarılan sözleşmeli subay ve astsubay istihdamına yönelik yasanın amaçları arasında kritik ve devamlılık arz eden görev yerlerindeki kadro ihtiyacının giderilmesine ek olarak, daha önce gündeme getirilmeyen daha küçük ve kısmen profesyonel bir orduya geçişte de önemli bir adım atılacağına özellikle vurgu yapılması bunun açık bir göstergesidir.¹¹⁸ TSK, Soğuk Savaş döneminde varolan kitlesel bir saldırı olasılığının artık kaybolduğuna ve eskiye nazaran çok daha küçük bir silahlı gücün idamesinin mümkün olduğuna karar vermiştir. Dolayısıyla, Soğuk Savaş döneminden farklı olarak, TSK için profesyonelleşmenin etkinliği arttırmaya ek olarak küçülme ve yeniden yapılanma anlamına geldiği de söylenebilir.

Söz konusu yeniden yapılanma faaliyetleri somut verilerle tartışılacak olursa, Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu üçgeninde yukarıda aktarıldığı biçimde ortaya çıkan istikrarsızlık ve belirsizliklerin hakim olduğu yeni politik-askeri stratejik ortam, TSK'nın yeni güvenlik sorunlarına uygun biçimde yapılanmasını beraberinde getirmiştir. Nitekim, TSK yeniden yapılanma faaliyetleri ile aynı anda hem klasik savaşın gereksinimlerine, hem de barışı destekleme, kriz yönetimlerinin desteklenmesi, insani yardım, doğal afetlerle mücadele, sınırlı güç kullanımı ve terörle mücadele gibi yeni tehdit ve risklere karşı reaksiyon gösterebilecek hazırlıklar içerisinde bulunmanın planlarını yapmaktadır.¹¹⁹

¹¹⁶ **Beyaz Kitap 2000**, Milli Savunma Bakanlığı, s. 35.

¹¹⁷ A.g.e.

¹¹⁸ Bkz. "Türk Silahlı Kuvvetlerinde İstihdam Edilecek Sözleşmeli Subay ve Astsubaylar Hakkında Kanun Tasarısı ve Plan ve Bütçe ve Milli Savunma Komisyonları Raporları (1/698)..."

¹¹⁹ **Beyaz Kitap...**, s. 37.

Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül 2004 yılı içerisinde yapmış olduğu açıklamalarda, TSK'nın yeniden yapılandırılması faaliyetlerinde müttefik ülkelerle birlikte gerçekleştirilecek müşterek hareketlere katılabilecek bir silahlı gücün oluşturulmasının hedeflendiğinin altını çizmiştir. Gönül'e göre, bu gücün ihtiyaçlara daha iyi cevap verebilecek imkan ve kabiliyetlerle donatılması öncelikli bir konudur. İstikrarsızlık ve belirsizliklerin hakim olduğu Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu üçgeninde, Türkiye'nin güvenlik politikasını destekleyecek bir silahlı gücün oluşturulması TSK'nın vizyonunu oluşturmaktadır. TSK, bu vizyona uygun olarak NATO içerisinde geliştirilen transformasyon çalışmaları da dikkate alarak yürüttüğü yeniden yapılanma faaliyetleri ile;

Caydırıcılığı idame ettirecek,
Türkiye'ye yönelik tehdit ve riskleri bertaraf edebilecek, ülkemizin bölünme bütünlüğünü koruyabilecek,
Ülke güvenliğini ve menfaatlerini gerektiğinde sınırların ötesinden itibaren sağlayabilecek,
Klasik savaşın yanında değişik hareket türlerini ifa edebilecek,
Başta NATO olmak üzere çok uluslu ittifak ve diğer oluşumlar içerisinde etkin olarak görev yapabilecek,
Müşterek ve birleşik hareketi etkinlikle icra edebilecek,
Kaynakla modernizasyon arasında optimum dengeyi sağlayarak kendisine tahsis edilen kaynakla nitelikten taviz vermeden idame ettirilebilecek,
Sayısal bakımdan daha küçük, ancak en gelişmiş teknolojik üstünlüğe sahip, hareket kabiliyeti ve vuruş gücü daha yüksek, iyi eğitilmiş, profesyonellik oranı yüksek, teçhizatı tam, modüler, elastiki ve her türlü ortamda kesintisiz görev yapabilecek bir kuvvet yapısının tesisi hedeflenmektedir.¹²⁰

Milli Savunma Bakanlığı'nın 2000 yılındaki açıklamalarına bakılacak olursa, silahlı kuvvetler bünyesinde önümüzde dönemde yapılması planlanan yeniden yapılanma faaliyetlerinde Kara Kuvvetlerinde modernizasyon ve küçülmenin, Deniz ve Hava Kuvvetlerinde ise modernizasyonun ön planda tutulacağı anlaşılmaktadır.¹²¹ Bu bilgilerden hareketle, kuvvet komutanlıklarının ve Jandarma ve Sahil Güvenlik Komutanlıklarının yeniden yapılanma faaliyetleri irdelenecek olursa, Kara Kuvvetleri Komutanlığı'nın (KKK) beka, hareket ve ateş gücü yüksek, nicelikten çok niteliğe önem veren, düşmanı derinlikten itibaren tespit, teşhis ve tanıma imkanına sahip olan, gece ve gündüz her hava şartında kesintisiz müşterek ve birleşik hareket icra edebilen bir kuvvet yapısına sahip olması planlanmaktadır. KKK, bu amaç doğrultusunda bir yandan kuvvet indirimi faaliyetleri ile NATO'nun yeni stratejisine ayak uydurmaya

¹²⁰ "Türkiye'nin Savunma Stratejisi ve Savunma Sanayi", Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül ile Söy. **Savunma ve Havacılık**, No: 105, 2004, s. 10.

¹²¹ **Beyaz Kitap...**, s. 37.

çalışırken, diğer taraftan ise yeniden yapılan birlikleri ile ortaya çıkabilecek her tür tehdit ve riski modern ve etkili silah sistemleri ile bertaraf etmeyi öngörmektedir.¹²²

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın (DKK) deniz kontrolünü sağlayan ve deniz ulaştırma yollarını açık bulundurabilen güçte, karaya bağlı olmaksızın uzun süre denizde hareket icra edebilen, güç aktarma yeteneğine sahip, denizde ve karada seçilmiş olan hedeflere darbe vurabilen, balistik füzelere karşı ulusal hava savunması yeteneğine katkıda bulunabilen bir yapıya sahip olması öngörülmektedir. DKK'nın bu düşünce doğrultusunda çok maksatlı fırkateynler, hava savunma fırkateynleri, denizaltılar, hücumbotlar, karakol gemileri, lojistik destek gemileri ve deniz hava unsurlarından teşkil olunan bir kuvvet olması yönündeki çalışmalar halen devam etmektedir.¹²³

Hava Kuvvetleri Komutanlığı'nın (HKK) ise hava ve uzay hareket ortamlarını kullanabilen, modern silah sistemlerini bünyesinde barındıran, süratli, hareket ve beka kabiliyeti yüksek ve nitelikli kadroları bünyesinde barındıran bir kuvvet olması hedeflenmektedir. HKK, bu hedef doğrultusunda gelişmiş silahlarla donatılmış yeni nesil uçakları envanterine almakta; bir yandan bilgi hareketi, istihbarat ve keşif/gözetleme imkan ve kabiliyetlerinin daha da arttırılmasına çalışırken, diğer yandan gelecekte önem kazanması beklenen uzay ve insansız hava aracı konularındaki gelişmeleri de yakından takip etmektedir.¹²⁴

3.4. HEDEFLER

TSK bünyesinde 1986 yılından sonra hız kazanan profesyonelleşme çalışmalarının belli hedefleri olduğu açıktır. Gizlilik gerekçesiyle kesin rakamlara ulaşmak mümkün olmamakla birlikte, Tuğgeneral (E) M. Olcay Bütün, 2001 yılı içerisinde profesyonel personel kategorisine giren kişilerin mevcudunun 100-120 bin dolayında olduğunu söylemiştir.¹²⁵ Halen silahlı kuvvetlerde bu statüde görev yapmakta olan personel;

Subaylar (yedek subaylar hariç),

¹²² "İkibinikiyüz Yıllık Bir Geçmişten Geleceğe Uzanmak; Türk Kara Kuvvetleri", Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt ile Söy., **Savunma ve Havacılık**, No: 108, 2005, s. 25.

¹²³ "Türk Deniz Kuvvetleri 21nci Yüzyıla Hazır", Deniz Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Bülent Alpkaya ile Söy., **Savunma ve Havacılık**, No: 91, 2002, s. 30.

¹²⁴ "Türk Hava Kuvvetleri Zorlu Görevlere Hazır", Hava Kuvvetleri Komutanı Cumhuriyet Asparuk ile Söy., **Savunma ve Havacılık**, No: 92, 2002, s. 32.

¹²⁵ M. Olcay Bütün, "Profesyonel Ordu ve TSK (2)", **Ulusal Strateji**, No: 20, Kasım-Aralık 2001, s. 38.

Sözleşmeli Subaylar,
Astsubaylar,
Sözleşmeli Astsubaylar,
Uzman Erbaşlar,
Uzman Jandarmalar,
İşçilerdir.

Milli Savunma Bakanı Mehmet Gölhan, 1995 yılında profesyonel asker tanımına girecek personelin silahlı kuvvetler içerisindeki genel mevcuda oranının %18'ler seviyesinde olduğunu söylemiştir.¹²⁶ Açıklamanın yapıldığı dönemde sözleşmeli subay/astsubay uygulaması yürürlükte olmadığına göre, bu rakamın günümüzde bir miktar artmış olduğu değerlendirilebilir. Ayrıca, 15 Temmuz 2003 tarihinden itibaren uygulamaya konan askerlik hizmetinin kısaltılmasına ilişkin kararlarla birlikte yükümlü personelde %20'lik bir azalma meydana gelmiştir.¹²⁷ Bu gelişmenin de genel mevcuttaki profesyonel personel oranını artırması kuvvetle muhtemeldir. Ancak, yine de ordu mevcudunun büyük çoğunluğu hala mükellefiyet sistemi ile askerlik görevini icra etmekte olan gençlerden oluşmaktadır.

Kamuoyuna yansıyan bilgilere göre, silahlı kuvvetlerin tam profesyonel bir yapıya geçme yönünde herhangi bir çalışması bulunmamaktadır. Vecdi Gönül 2003 yılında yapılan bir söyleşide bu durumu şöyle açıklamaktadır:

“Teknolojide gelişmeler paralelinde, tüm alanlarda olduğu gibi milli savunma hizmetlerinde de, uzmanlaşmış, nitelikli ve profesyonel istihdamı zorunlu hale gelmektedir. Mutlaka profesyonelleşme silahlı kuvvetlerin etkinliğine katkı sağlayacaktır. Ancak, kısa vadede TSK'nın halihazır profesyonel kadrolarında bir artışa gidilmesi ihtiyacı bulunmamaktadır.”¹²⁸

Bu noktada yanıtlanması gereken soru şudur: TSK tam profesyonel bir yapılanmaya gitmeyi düşünmediğine göre, kurum bünyesinde profesyonelleşme yönünde yapılan girişimlerin sonuçlarının ne olması planlanmaktadır? Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kıvrıkoğlu, 1999 yılındaki bir söyleşide profesyonelleşme alanındaki çalışmalarda temel amacın küçük rütbeli subay ihtiyacını karşılamak amacıyla sözleşmeli subay, devamlılık arz eden teknik ve kritik görevler için uzman

¹²⁶ “Türkiye Yurtta Sulh, Cihanda Sulh Bayrağını Her Yerde Dalgalandırıyor”, Milli Savunma Bakanı Mehmet Gölhan ile Söy., **Savunma ve Havacılık**, No: 4, 1995, s. 22.

¹²⁷ “Hedef: İstikrar ve Güvenlik için Güçlü Savunma”, Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül ile Söy., **Savunma ve Havacılık**, No: 98, 2003, s. 22.

¹²⁸ A.g.e.

erbaş ve savaşta ve barışta üniforma gerektirmeyen görev yerleri için ise sivil personel istihdamının yaygınlaştırılması olduğunu belirtmiştir.¹²⁹ Bu ifadelerden 2000’li yıllarda ortaya çıkacak yapının bugüne oranla daha profesyonel bir görümüm arz edeceği söylenebilir. Bununla birlikte, daha uzun yıllar ordu mevcudunun büyük çoğunluğunu yükümlü personelin oluşturacağı anlaşılmaktadır.

3.5. PROFESYONELLEŞME KONUSUNDAKİ GÖRÜŞLER

3.5.1. Siyasi Partiler

TSK bünyesindeki profesyonelleşme çalışmalarından bahsedilirken, askeri çevrelerin olduğu kadar siyasi partilerin ve ulusal yazılı basınının da konuyu ne şekilde ele aldığını irdelemek profesyonel askerlik konusunun farklı kesimlerdeki algılanışının öğrenilmesini bakımından önemlidir. Bu amaçla ilk olarak siyasi partilerin görüşleri analiz edilecek olursa, o dönem iktidarda olan Anavatan Partisi (ANAP) tarafından hazırlanan uzman erbaşlık yasa tasarısının T.B.M.M. Genel Kurulunda yapılan müzakerelerinde tüm siyasi partilerin prensip olarak uzman erbaşlık statüsünün getirilmesine olumlu yaklaştıkları görülmektedir. Gerçi, muhalefetteki Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP) Balıkesir milletvekili Cahit Tutum maddelerin görüşülmesi esnasında çekincelerini ortaya koymuştur. Ancak, Tutum’da uzman erbaşlığın getirilmesine karşı çıkmamış, sadece hazırlanan yasayı teknik içerik anlamında yetersiz olduğu gerekçesiyle eleştirmiştir. Milliyetçi Demokrasi Partisi (MDP) Grubu adına söz alan Bursa milletvekili İsmet Tavgaç:

“...Uzman Erbaş Kanun Tasarısının hazırlanmasında üç husus etken olmuştur. Günümüzün süratle gelişen ve değişen teknolojisi karşısında Türk Silahlı Kuvvetlerinin modernizasyonunun da kaçınılmaz olması; çok pahalı olan modern araç ve gereçlerin kullanımı ve bakımının teknik beceri istemesi; Silahlı Kuvvetlerce yetiştirilen tank şöförü, telsiz operatörü, radar operatörü, iş makinaları operatörü gibi teknik personelin, özel sanayi sektöründen gelen cazip teklifler karşısında ordudan ayrılmak mecburiyetinde kalmaları yüzünden bu personele duyulan ihtiyacın günden güne artmakta olması, tasarının hazırlanmasının baş nedeni olmuştur...Kanun tasarısının tümüne Milliyetçi Demokrasi Partisi grubumuzun müspet oy vereceğini arz eder...”¹³⁰

ANAP Grubu adına Genel Kurula hitap eden Isparta milletvekili İbrahim Fevzi

Yaman:

“...Günümüz teknolojisine ait araç-gereç ve silahların kullanımı ve bakımı, bugüne kadar ki uygulamada subay ve astsubay kadrolarından istifade etmek suretiyle yürütülmüştür. Ancak, subay ve astsubay kadrolarındaki münhaller sebebiyle bu ihtiyaç, geçici erbaş rütbesindeki

¹²⁹ “Çatışmayı Önle, Gerginliği Azalt, İstikrarı Yükselt” Genelkurmay Başkanı Org. Hüseyin Kıvrıkoğlu ile Söy., **Ulusal Strateji**, Sayı: 5, Mart-Nisan 1999, s. 24.

¹³⁰ “Uzman Erbaş Kanun Tasarısı Görüşmeleri” **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, 80 ncı Birleşim, 18.3.1986.

personelle giderilmiş ise de, gerekli bilgi ve beceriye sahip olmayan bu personelin yeterli olmadığı anlaşılmıştır. Bu kadar pahalı ve teknik özellikleri haiz olan araç-gereç ve silahların, kısa bir süre eğitilen personelle kullanılmasının sakıncaları meydana çıkmış, ayrıca yeterli olmayan personelin meydana getirdiği zararlar da büyük boyutlara ulaşmıştır. Bu mahzurların dışında, Türk sanayi kesiminin de teknik personele duyduğu ihtiyaç gün geçtikçe arttığından, bu sektör, ihtiyaçlarını, Silahlı Kuvvetlerimizin yetiştirdiği elemanlara çok cazip tekliflerde bulunmak suretiyle karşılamaktadır. İşte bu personelden boşalan kadroların ehil kişilerle doldurulması ve ihtiyacın bu şekilde giderilmesi düşünülmüş ve bu tasarı böylece huzurlarınıza getirilmiştir...Türk Silahlı Kuvvetlerinin büyük bir ihtiyacını karşılayacak olan bu tasarımı yukarıda arz ve izah ettiğim nedenlerden dolayı, Anavatan Partisi Grubu olarak desteklediğimizi ve müspet oy kullanacağımız arz eder...”¹³¹

Maddelerin görüşülmesi esnasında şahsı adına söz alan SHP Balıkesir milletvekili Cahit Tutum:

“...Sanıyorum ki, biraz aceleye getirilmiş, yeteri kadar irdelenmeden, bir ihtiyaca; ama şiddetle duyulan bir ihtiyaca cevap aramak üzere geliştirilmiş bir modelle karşı karşıyayız...Hangi noktalarda bu sistemin güçlüklerle karşılaşacağını sırası geldikçe arz etmek üzere söz alacağımı saygıyla arz ederim.”¹³²

Aynı şekilde, DSP-MHP-ANAP koalisyon hükümeti tarafından hazırlanan sözleşmeli subay ve astsubay kanun tasarısının T.B.M.M. Genel Kurulundaki görüşmelerinde de iktidar ve muhalefet partileri düzenlemeye olumlu yaklaşmışlardır. Muhalefet milletvekillerince yapılan yorumlarda, sözleşmeli subay ve astsubay istihdamının teknik ve uzmanlık gerektiren branşlarla sınırlı tutulması, bütçeye ek yük getirilmemesi, muvazzaf subaylarla sözleşmeli subaylar arasında özlük hakları ve görev yerleri konusunda denge unsurunun yakalanması, silahlı kuvvetlerle halkın irtibatının kopmaması için istihdam edilecek personelin toplumun tüm kesimlerinden alınması, sözleşmenin feshedilmesinin zorlaştırılması ve uyumsuzluk hallerinde yargı yolunun açık olması fikirleri öne çıkmaktadır. Ancak, bu konuşmalar bile kanun tasarısının hazırlanmasına karşı çıkmamakta, dolayısıyla özünde muhalefet partilerinin de konuya olumlu yaklaştıkları gerçeğini değiştirmemektedir. Doğru Yol Partisi (DYP) Grubu adına söz alan Şırnak Milletvekili M. Sait Değer:

“...Birçok ülke zorunlu askerlik sistemini çoktan kaldırmıştır...Türk Silahlı Kuvvetlerimizde yeni bir yapılanma süreci başlamıştır. Amerika Birleşik Devletleri ve gelişmiş diğer bazı ülkelerdeki profesyonel ordu modeline geçişte, bu tasarımı yasalaştırdığımızda, önemli bir adım atmış olacağız. Amaç, profesyonel orduya geçmek...Ancak, burada dikkat edilmesi gereken konu, sözleşmeli subay ve astsubay istihdamının teknik ve uzmanlık gerektiren branşlarla sınırlı tutulması gereğidir. Ayrıca, sözleşmeli subay ve astsubay alımıyla bütçeye ek bir yük getirilmesi, içinde bulunduğumuz şartları göz önüne alırsak, özellikle zamanlama açısından doğru olmayacaktır. Yine, önemli bir başka konu da, harp okullarından mezun olan subaylar ile sözleşmeli subaylar arasında yaşanacak sorunları önlemek için, görev alanları konusunda ve özlük hakları konusunda denge unsurunu yakalama gereğidir...Ayrıca, profesyonelleşip

¹³¹ A.g.e.

¹³² A.g.e.

küçülsün derken, ordu içine kapanmasın... Bunun için, Silahlı Kuvvetlere alınanlar, toplumun her kesiminden gelmelidir...Tasarının Türk Silahlı Kuvvetlerimize ve milletimize hayırlı olmasını temenni eder...”¹³³

Fazilet Partisi (FP) Grubu adına söz alan Konya Milletvekili Hüseyin Arı:

“...NATO’ya dahil ordular, bu uygulamaya çok daha önceleri geçmişlerdir ve bunun da birçok faydasını görmekteyiz. Ayrıca, Batı orduları ve bilhassa ABD ordusu, silahlı kuvvetlerinin birçok yan hizmetlerini, yani “lojistik destek” adı altında toplanan ikmal, iaşe, bakım, ulaştırma ve personel hizmetlerinin büyük bir bölümünü özel sektöre vererek, barışta ve seferde bu faaliyetleri de esaslara bağlamıştır. Bizim de, günün şartlarına uygun, jeopolitik hassas konumumuz da gözardı edilmeden, Türk Silahlı Kuvvetlerimizi, sayısal çoğunluktan ziyade, vurucu gücü yüksek, ihtisaslaşmış ve eğitimi yüksek personelden oluşan profesyonel bir yapıya kavuşturmak esas gayemiz olmalıdır...Bu tasarının kanunlaşarak, asıl görevi dış tehditlere karşı ülkemizin ve milletimizin güvenliğini sağlamak olan Türk Silahlı Kuvvetlerimize hayırlı olması temennisiyle...”¹³⁴

Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) Grubu adına söz alan Manisa Milletvekili

Mustafa Enöz:

“...Dünyanın en zor coğrafyasında bulunan ülkemizin içerisinde bulunduğu jeostratejik ve jeopolitik konumunu göz önüne aldığımızda, Türk Silahlı Kuvvetlerinin çabuk hareket kabiliyetine ve üstün ateş gücüne dayalı ciddi bir askeri gücünün olması gerekmektedir. Milli savunma sanayiine dayanan ve personel, teçhizat, silah, araç ve gereçleri itibariyle yürütülen yeniden yapılanma çalışmaları dikkate alındığında, çağın teknolojisine paralel olarak son sistem silahların eğitilmiş ve bilgili personel tarafından kullanılması gerektiği kaçınılmaz bir gerçektir...Modern silah teknolojisinin her beş yılda bir yenilendiğini ve bu sistemlerin kullanılmasının belirli bir uzmanlık gerektirdiğini düşündüğümüzde, Türk Silahlı Kuvvetlerinde sözleşmeli subay ve astsubay istihdamının gerekliliği çok açık olarak ortaya çıkmaktadır...Yine, askerliğin kısaltılmasının her zaman gündemde olan bir konu olduğunu düşündüğümüzde, yedek subaylığında zaman içerisinde kaldırılarak, yerine, gönüllülük ve profesyonellik esasına dayalı sözleşmeli subay statüsüne geçilmesi, bir çözüm olarak ortaya çıkmaktadır...Bu sayede, profesyonel orduya geçişte önemli adımların da atılmış olacağı kanaatini taşımaktayız...Yasalaşacak olan bu tasarının ülkemize ve Türk Silahlı Kuvvetlerine hayırlar getirmesi dileğiyle...”¹³⁵

ANAP Grubu adına söz alan Eskişehir Milletvekili İbrahim Yaşar Dedelek:

“...Askerliğin kısaltılması veya tedricen zaman içinde azaltmaya gidilmesi gündemde bulunan bir konu olduğundan, yerine, gönüllü ve profesyonellik esasına dayalı sözleşmeli subay statüsünün getirilmesi, faydalı bir çözüm olarak ortaya çıkmaktadır...Görüşmekte olduğumuz bu yasa tasarısı, Türk Silahlı kuvvetlerinin yeniden yapılandırılmasını sağlayacağı gibi, üst ve alt rütbelere arasında denge ve askeri okullara alınacak askeri öğrencilerin sayısını azaltmak suretiyle bütçemize de -elde edilecek bir tasarrufla- katkı sağlayacaktır...Bu yasayla kısmen profesyonel bir ordunun teşkiline de ilk adım atılmış olacaktır...Yasa tasarısının, Türk Silahlı Kuvvetlerimize hayırlı olması temennisiyle; yasa tasarısını ANAP Grubu olarak desteklediğimizi belirtiyor...”¹³⁶

Demokratik Sol Parti (DSP) Grubu adına söz alan Adana Milletvekili Ali Tekin:

¹³³ “Türk Silahlı Kuvvetlerinde İstihdam Edilecek Sözleşmeli Subay ve Astsubaylar Hakkında Kanun Tasarısı Görüşmeleri”, **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**: 116 ncı Birleşim, 13.6.2001.

¹³⁴ A.g.e.

¹³⁵ A.g.e.

¹³⁶ A.g.e.

“...Türk Silahlı Kuvvetlerinde hepimiz biliyoruz, özellikle soğuk savaşın sona ermesinden dolayı bir yeniden yapılandırma sürecine girilmiş durumdadır; çünkü biliyoruz ki, artık, çağımızda, teknoloji büyük önem kazanmıştır, teknolojik olarak üstün özellikler taşıyan silahların kullanılabilirliği, askerlerimiz bakımından büyük önem kazanmıştır; eskiden olduğu gibi, sadece asker sayısı değil, askerlerin teknolojiyi etkin bir şekilde kullanabilmesi öne geçmiştir. Bu yasa tasarısı, bu amaca hizmet edecek bir yasa tasarısıdır. Ayrıca, biliyoruz ki, Türk Silahlı Kuvvetlerinde üst kademelerde birtakım yığılmalar söz konusudur, pek çok üst düzey askeri yetkilimiz, zaman içerisinde emekliye sevk edilmek durumunda kalmaktadır; ancak, alt seviyelerde, alt kademelerde bir personel ihtiyacı vardır. Bu yasa tasarısıyla, alt kademelere alınacak kişilerin, profesyonel kişilerden oluşması ve sözleşmeli olması öngörülmektedir. Böylece, bu kişiler, önümüzdeki yıllarda, on yıllarda üst düzeyde oluşabilecek yığılmaları da engellemiş olacaktır...Kısaca, bu yasa tasarısı, özü itibarıyla, Türkiye'nin Silahlı Kuvvetlerinin önemli bir ihtiyacına yanıt verecek nitelikte bir tasarıdır. Bu bakımdan, Partimiz olarak bu yasa tasarısını destekliyoruz...”¹³⁷

FP Grubu adına söz alan Aksaray Milletvekili Ramazan Toprak:

“...Profesyonel ordu zorunlu bir ihtiyaçtır. Yetmiş uzman personelden oluşan, manevra gücü, vuruş gücü yüksek ordu; hedeflenen budur. Bu tasarı, bu amaca götüren bir adımdır...Bir bakıyorum; 13 ülke arasında, doğrudan, tehlikesiz, güvenli, dost olarak kabul edebileceğim bir ülke var mı diye, aklıma pek bir ülke gelmiyor. Yani, bir ateş çemberi içerisindeyiz. Silahlı Kuvvetler ne kadar güçlü olursa, ülke savunması ne kadar güçlü olursa, 300-400 milyonluk Türk dünyasının gözbebeği Türkiye o kadar güçlü olacaktır, ayakta kalacaktır...Bu tasarının güçlü bir Türk Silahlı Kuvvetleri için atılmış olumlu bir adım olduğunu...”¹³⁸

DYP Grubu adına söz alan Isparta Milletvekili Ramazan Gül:

“...Gönüllülük ve profesyonellik esasına dayalı sözleşmeli subay statüsünün getirilmesine Doğru Yol Partisi olarak biz olumlu bakıyoruz ve uzun zamandan beri de bunu savunuyoruz...Bir ülkenin güçlülüğü, zenginliği, her ne kadar iktisadi kalkınmışlığıyla ölçülmekteyse de, bunun yanında, düzenli, iyi eğitilmiş, vuruş gücü yüksek, en son teknolojinin kullanıldığı ordu gücüne sahip ülkeler de, büyük, güçlü devlet addedilmektedir. Biz de, bu tasarının bu amaca yönelik olduğunu düşünerek, bu yasa tasarısının, yüce milletimiz için hayırlı olmasını diliyoruz...”¹³⁹

FP Grubu adına söz alan Yozgat Milletvekili Mehmet Çiçek:

“...Çin Seddinden Adriyatik sahillerine, Viyana'ya, Kuzey Afrika'dan Afrika'nın içlerine, Suudi Arabistan Yarımadasından Hindistan'a ve Sibiryaya içlerine kadar yüzü aşkın devlet kumuş ve bu topraklarda var olan devletleri yıkmış ve asırlarca bu topraklarda hükümlan olmuş bir milletin, elbette, düşmanları çoktur. Ayrıca, dünyanın en stratejik yerinde oturuyorsanız, Avrupa-Asya medeniyetinin belirleyici unsuru iseniz, düşmanlarımızın adedi elbette artacaktır. Onun için, tarihi düşmanlarımıza ve onların yerli işbirlikçilerine karşı dünyanın en güçlü, en mücehhez ve en eğitimli ordusuna sahip olmanız gerekir; çünkü, milletlerin bekası, böyle ordularla korunmasına bağlıdır...Bu sebeple...Milletimizi ve devletimizi düşmanlara karşı korumakla görevli Türk Silahlı Kuvvetlerinin, bizi imhaya yönelik gerçek düşmanlarımızı tespit edip, hain planlarını ortadan kaldırmak için çalışmalarını sürdürmesi gerekir. Bu işi gerçekleştirirken, milletimizi gücendirmemelidir; ülkemiz iç ve dış düşmanlara karşı korunurken, milletimizin dini, ahlaki, kültürel değerleri de korunmalıdır; çünkü ordu, üniformalı millet, millet ise üniformalı ordudur...”¹⁴⁰

FP Grubu adına söz alan Osmaniye Milletvekili Şükrü Ünal:

¹³⁷ A.g.e.

¹³⁸ A.g.e.

¹³⁹ A.g.e.

¹⁴⁰ A.g.e.

“...Güçlü ve tam bağımsız bir ülkenin silahlı kuvvetlerinin, profesyonel, sayıca güçlü değil hizmet açısından güçlü olması, moral değerler açısından güçlü olması gerekir...Sözleşmenin idarece fesih halleri başlığı altında sözleşmeli subay ve astsubaylardan, yasadışı, siyasi, yıkıcı, bölücü, irticai faaliyetlerde bulunanlar ile tutum ve davranışlarıyla bu görüşleri benimsediği tespit edilenlerin sözleşmeleri feshedilir ibaresi yer almaktadır...Özelikle irticai ve ideolojik gibi kavramlar, açıkça tanımı yapılmamış, herkese göre farklı yorumlanabilecek, her yana çekilebilecek esnek kavramlardır. Böyle kavramlar, silahlı kuvvetler içinde huzursuzluk ve sıkıntı yaratacaktır. Kesin olmayan kavramlarla itham edilecek çalışanlar, görevlerinden el çektilmesiyle mağdur duruma düşeceklerdir. Yargı yolunun kapalı olması da ayrı bir haksızlık ve huzursuzluk getirektedir...Bu tasarının kanunlaşmasını ve kanunlaşmasıyla birlikte, silahlı kuvvetlerimize ve ülkemize hayırlı olmasını diliyor...”¹⁴¹

FP Grubu adına söz alan İstanbul Milletvekili Ali Oğuz:

“...Bu kanun tasarısı, her şeyden evvel, ordumuzun ihtiyacına cevap verecek tedbirleri huzurunuzda getiren bir kanun tasarısıdır. Her şeyden evvel şunu ifade etmek isterim ki, ordumuzun ihtiyacına cevap verecek, devletimizin ihtiyacına cevap verecek kanunlarda özellikle, Meclisimiz, hele Grubumuz çok hassas davranmaktadır. Senatoda bulunduğumuz zaman arkadaşlarımızın bir deyimini vardı; askeri kanunlar gelirdi “ordu, oldu, tamam; orduya selam” diyerek hulasa ederlerdi. Bu kanun tasarısında da görüyorum ki; maddelerde, süratle, arkadaşlarım konuşmak ihtiyacı bile hissetmemektedirler...”¹⁴²

Yukarıda kısaca özetlenen konuşmalarla, TSK bünyesinde gerçekleştirilen profesyonelleşme çalışmalarını siyasi çevrelerin ne şekilde değerlendirdikleri ortaya konulmuş oldu. Şüphesiz, her iki yasa tasarısının meclis genel kurulundaki görüşmelerinde önemli bir fark dikkat çekmektedir. O da TSK için Soğuk Savaş döneminde kritik ve devamlılık arz eden yerlerde uzman istihdam etme, günümüzde ise buna ek olarak küçülme ve yeniden yapılanma anlamına da gelen profesyonelleşmenin değişen anlamının siyasilerin konuşmalarında da belirgin olarak hissedilmesidir. Öyle ki, Soğuk Savaş döneminde çıkarılan uzman erbaşlık kanun tasarısının görüşmelerinde düzenlemenin önemli bir eksikliği gidereceğine işaret edilmekte, yakın bir gelecekte gündeme gelen sözleşmeli subay ve astsubaylar hakkındaki kanun tasarısının görüşmelerinde ise buna ek olarak küçülme ve yeniden yapılanma kavramlarından da bahsederek bunun çağın bir gereksinimi olduğunun altını çizilmektedir.

Ancak, bu ifadelerden zorunlu askerlik sisteminin artık kaldırılmasının gerektiği ya da tam profesyonel bir orduya geçilmesi konusunda siyasiler nezdinde bir uzlaşma olduğu sonucunun çıkarılması da doğru bir değerlendirme olmayacaktır. Yapılan yasal düzenlemeler sadece kısmi bir profesyonelleşme sağlamaktadırlar. Siyasiler arasında tam profesyonel orduya geçilmesi gerektiğini düşünenler olduğu gibi zorunlu askerlik sisteminin devam ettirilmesi gerektiğini düşünenlerde vardır. Nitekim, yukarıda

¹⁴¹ A.g.e.

¹⁴² A.g.e.

aktarılan konuşmalardan FP Partisi Yozgat Milletvekili Mehmet Çiçek'in "Ordu, üniformalı millet, millet ise üniformalı ordudur" ifadesi bu anlamda üzerinde durulması gereken bir cümledir. Ve zorunlu askerliğin kaldırılmasının gündeme gelmesi durumunda farklı bir tablonun oluşabileceğini göstermektedir.

3.5.2. Yazılı Basın

Siyasi partilerin uzman erbaşlık konusundaki görüşleri aktarıldıktan sonra konunun ulusal yazılı basında ne şekilde ele alındığı incelenecek olursa, uzman erbaşlık için hazırlanan kanun teklifinin T.B.M.M. Genel Kurulu gündemine geldiği sırada sadece Tercüman Gazetesinde "T.B.M.M. Uzman Erbaş Kanun Teklifini Kabul Etti: Silahlı Kuvvetler Sözleşmeli Uzman Erbaş Alabilecek" ¹⁴³ başlıklı haber yayınlanmıştır. ¹⁴⁴ Bu noktada, ulusal yazılı basının ilgisizliğinden iki sonuç çıkarılabilir. Birincisi, o dönemde konu kamuoyu nezdinde fazla tartışılmamıştır. İkincisi ise, uzman erbaşlık yasa tasarısının önemi siyasi partiler tarafından yeterince anlatılmamış, sonuç olarak da yazılı basın konuyu gündem maddesi yapmamıştır. Kaldı ki, söz konusu yasanın yürürlüğe girdiği dönemde dünyada Soğuk Savaş devam etmektedir. Mevcut güvenlik anlayışı Türkiye'nin asker sayısında indirime gitmesine ya da büyük çaplı yeniden yapılanma girişimlerinde bulunmasına olanak vermemektedir. Dolayısıyla, o dönemde bu gibi tartışmalar zaten gündemde bulunmayan konulardır.

Öte yandan, sözleşmeli subay ve astsubay yasa tasarısının T.B.M.M. Genel Kurulu gündemine geldiği sırada tablo tamamen farklıdır. Bu durum, o dönemki haber başlıklarında açıkça görülmektedir:

Hürriyet: "Profesyonel Askerler Geliyor". ¹⁴⁵

Sabah: "Profesyonel Orduya İlk Adım". ¹⁴⁶

Cumhuriyet: "Profesyonel Orduya Doğru". ¹⁴⁷

Akşam: "Profesyonel Orduya Onay". ¹⁴⁸

Türkiye: "Sözleşmeli Subay Dönemi". ¹⁴⁹

¹⁴³ "T.B.M.M. Uzman Erbaş Kanun Teklifini Kabul Etti: Silahlı Kuvvetler Sözleşmeli Uzman Erbaş Alabilecek", **Tercüman Gazetesi**, 19 Mart 1986, s. 3.

¹⁴⁴ Kanun tasarısının yürürlüğe girdiği dönemde Tercüman dışında incelenen diğer gazeteler, Milliyet, Cumhuriyet, Hürriyet, Günaydın, Güneş ve Türkiye'dir.

¹⁴⁵ "Profesyonel Askerler Geliyor", **Hürriyet**, 14 Haziran 2001, s. 23.

¹⁴⁶ "Profesyonel Orduya İlk Adım", **Sabah**, 14 Haziran 2001, s. 33.

¹⁴⁷ "Profesyonel Orduya Doğru", **Cumhuriyet**, 14 Haziran 2001, s. 19.

¹⁴⁸ "Profesyonel Orduya Onay", **Akşam**, 14 Haziran 2001, s. 13.

Zaman: “Meclis Profesyonel Orduya Geçiş İçin İlk Adımı Attı: TSK’ya Sözleşmeli Subay”.¹⁵⁰

Gerçi, yazılı basında çıkan tüm bu haberlerde yasa tasarısının sadece içeriği hakkında bilgi verilmekte, konu hakkında yorum ya da kapsamlı analizler okuyuculara sunulmamaktadır. Ancak, bu bile Türkiye’deki değişimin boyutlarının sergilenmesi bakımından önemlidir. Bir önceki paragrafta uzman erbaşlık kanununun T.B.M.M. Genel Kurulundaki görüşmeleri esnasında yazılı basının konuyu neredeyse hiç ele almadığının altı çizilmiştir. Oysa, aradan geçen süre zarfında güvenlik alanında çok büyük değişimler yaşanmış ve asker sayısında indirim ya da profesyonel ordu konuları artık Türkiye’de de tartışılır olmuştur.

¹⁴⁹ “Sözleşmeli Subay Dönemi”, **Türkiye**, 14 Haziran 2001, s. 13.

¹⁵⁰ “Meclis Profesyonel Orduya Geçiş İçin İlk Adımı Attı”, **Zaman**, 14 Haziran 2001, s. 5.

IV. BİR ANALİZ: KARAR VERİCİLERİN ZORUNLU ASKERLİK SİSTEMİNİ DEVAM ETTİRME NEDENLERİ

Bir önceki bölümde, profesyonelleşme yönünde önemli adımlar atılsa da, TSK'nın 2000'li yıllarda zorunlu askerlik modelini uygulamaya devam edeceği söylendi. Bu aşamada yanıt verilmesi gereken bir soru ortaya çıkmaktadır: Bilgi çağı olarak adlandırılan 21'nci yüzyılda gelişmiş Batı ülkeleri gibi silahlı kuvvetler bünyesinde nicelikten çok niteliği esas alan uygulamaları hayata geçirmeyi planlayan ve bu düşüncenin hayata geçirilmesinde profesyonelleşmenin önemini işaret eden karar vericiler, neden Türkiye'de de tam profesyonel bir orduya geçmeyi planlamamaktadırlar? Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül, 2003 yılındaki bir söyleşide profesyonel kadro mevcutlarının artırılması konusunda "...Askerlik hizmetinde yapılacak düzenlemelerde bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da milli birlik ve beraberliğe katkı sağlayacak şekilde ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel durumu dikkate alınacaktır"¹⁵¹, ifadesini kullanmıştır. Şüphesiz, Milli Savunma Bakanının ifadelerinin eldeki verilerle birleştirilmesi bu sorunun yanıtlanabilmesi için belli çıkarsamaların yapılmasını mümkün kılmaktadır.

4.1. MALİYET FAKTÖRÜ

Karar vericiler tarafından zorunlu askerlik sisteminin devam ettirilmesinin birinci ve belki de en önemli nedeni, profesyonel askerlik uygulamasının zorunlu askerlik sistemine göre daha masraflı bir askere alma modeli olmasıdır. Zorunlu askerlik sisteminde başlıca maliyet kalemleri;

Celp işlemleri,

Eğitim harcamaları,

Beslenme, sağlık, barınma, giyim-kuşam ve temizlik harcamaları,

Maaş harcamaları (Profesyonel kadrolar ve yedek subaylar dikkate alınmadığında daha çok harçlık şeklinde),

İşletme-amortisman masraflarıdır.

Profesyonel askerlik sisteminde başlıca maliyet kalemleri ise;

Maaş harcamaları (tüm personel için),

¹⁵¹ "Hedef: İstikrar...", s. 24.

Eğitim harcamaları,
Sağlık, beslenme, barınma, giyim-kuşam ve temizlik harcamaları,
Sosyal yardımlar,
İşletme-amortisman masraflarıdır.

Günümüzde, TSK bünyesinde yükümlülük esasına göre istihdam edilen erbaş ve er maliyetlerini harçlık, yiyecek, giyim, atış, elektrik, su, temizlik, kırtasiye, sağlık ve diğer levazım hizmetleri oluşturmaktadır. Görev yapılan bölge ve birliklere göre farklılık göstermesine rağmen, bir erin ortalama yıllık maliyetinin 1999 yılı rakamlarıyla 947 milyonla 1.3 milyar TL arasında olduğu hesaplanmıştır. Bu o dönem için aylık ortalama 90 milyon TL harcama yapıldığı anlamına gelmektedir. Aynı şekilde, yine görev yapılan bölge ve birliklere göre değişiklik gösterse de bir yedek subayın dört aylık hazırlık ve temel eğitim safhalarındaki maliyeti 1999 rakamlarıyla 1.2 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Bu rakam, subaylık safhasında aylık 280 milyon TL olmaktadır ki; 1999 yılında 16 ay olan yedek subaylık hizmet süresinin toplam maliyetinin 4.5 milyar TL'ye ulaştığı hesaplanmaktadır.¹⁵²

Buna karşın, uzman erbaş ya da sözleşmeli subay ve astsubay maliyetleri bu rakamların oldukça üstündedir. Bu tespit uzman erbaş istihdamı açısından somut verilerle irdelenecek olursa, yine 1999 rakamlarıyla bir uzman erbaşın yıllık maliyeti yükümlü personele oranla yaklaşık üç misli fazladır. Zira, yükümlü personel için yapılan masraflara ek olarak bazı harcama kalemlerinin uzman erbaş istihdamında dikkate alınması gerekmektedir. Bunlar maaş ve giyim harcamalarına ek olarak eğitim, lojman yapımı ve gazino gibi sosyal tesis inşaatları için yapılacak harcamalardır.

Dolayısıyla, günümüzde TSK profesyonelleşme çalışmalarıyla zaten önemli bir yükün altına girmiştir. Şayet tam profesyonel bir yapılmaya gidilmesi durumunda halen yükümlü askerler tarafından doldurulan kadrolara da maaş ödenmesi ve sosyal yardımlarda bulunulması söz konusu olacak, bu da önemli bir maliyet oluşturacaktır. Ayrıca, tam profesyonel orduya geçilmesi durumunda mutlaka bilgi ve teknoloji yoğun silah, araç ve gereçlerinin envanterdeki mevcutlarının artırılmasının gerekeceği de unutulmamalıdır. Bunun nedeni, ekonomik ihtiyaçlardan ötürü yapılması gereken olan personel indiriminin yaratacağı olumsuzluklarının ortadan kaldırılmasıdır. Ne var

¹⁵² Metin Okçu, "Profesyonel Askerliğe Doğru", **Ulusal Strateji**, No: 9, Kasım-Aralık 1999, s. 28.

ki, gelişmiş silah sistemlerinin envantere alınması da maliyetli bir iştir. Ve Türkiye'nin mevcut ekonomik olanakları düşünüldüğünde bunun ne ölçüde gerçekleştirilebileceği tartışmalıdır.

4.2. GÜVENLİK KAYGISI

Zorunlu askerlik sisteminin tercih edilmesinin ikinci nedeni güvenlik kaygısıdır. Her ne kadar Soğuk Savaş dönemi sona ermiş ve Türkiye'nin tehdit algılamalarında önemli değişimler yaşanmışsa da, karar vericilerin ülkenin güvenliği konusundaki çekinceleri son bulmamıştır. Dolayısıyla, asker sayısında önemli bir azalma yaşanmasına sebep olacak, dahası olası bir seferberlik halinde elde önceden askeri eğitim alıp terhis edilmiş yedek birliklerin bulunmasına imkan vermeyecek tam profesyonel bir ordu kurulmasına yönelik kaygılar muhakkak surette bu bağlamda da düşünülmelidir.

Aslına bakılırsa, Türkiye'deki mevcut güvenlik kaygısı yeni bir gelişme değildir. Bu düşüncenin temelleri Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar uzanmaktadır. Öyle ki, Osmanlı devletinin çöküşüne tanık olmuş Atatürk ve arkadaşları sosyal darwinizmi çağrıştıran düşünce kalıpları içerisinde durumu sürekli bir mücadele olarak kabul etmekte, bağımsızlığın ve toprak bütünlüğünün korunabilmesi için gerekli önlemlerin alınmasını şart görmekteydiler.¹⁵³

Atatürk'ün sözlerine atıflarda bulunarak bu tespit açılacak olursa, Atatürk edinmiş olduğu tecrübeler ışığında ülkenin güvenliği konusunda daima dikkatli olunması gerektiğini düşünmektedir. Atatürk, Mart 1923 tarihinde yaptığı bir konuşmasında hayatın mücadeleden ibaret olduğunu ifade etmiştir. Ona göre, kavimlerin yaşam felsefesi, daimi ve müthiş bir savaş şeklinde belirmektedir. Uluslararası ilişkiler, bir mücadele sahasıdır. Bu mücadelenin unsurları ise dil, din, hars ve terbiye bakımından birbirine yabancı insan gruplarıdır.¹⁵⁴

Aynı şekilde, Atatürk savaşların ebedi olduğuna ve gelecekte de savaşların olacağına inanmaktadır. O, Temmuz 1923'de yapmış olduğu bir konuşmasında bugün varolan barışın kalıcı olacağına inanmanın saflık olacağını vurgulamıştır. Dolayısıyla,

¹⁵³ Hasan Ünder, "Goltz, Milleti Müsellaha ve Kemalizmdeki Spartan Öğeler", **Tarih ve Toplum**, Cilt: 35, Sayı: 206, Şubat 2001, s. 51.

¹⁵⁴ A.g.e.

olası bir savaşta mağlup olmamak için gerekli tedbirler alınmalı, daha açık bir ifadeyle savaşa daima hazır olunmalıdır.¹⁵⁵

Son olarak ise, Atatürk çağdaş savaşların Topyekün Harp niteliğine büründüğüne inanmaktadır. Ağustos 1924'te sarf ettiği sözleri bunu açıkça göstermektedir:

“Harp, muharebe ve sonunda meydan muharebesi, yalnız karşı karşıya gelen iki ordunun çarpışması değildir. Meydan muharebesi, ulusların bütün varlıkları ile, bilim ve teknik alandaki düzeyleriyle, ahlaklarıyla, kültürleriyle, özetle bütün maddi ve manevi güç ve erdemleriyle (faziletleriyle) ve her türlü vasıtalarıyla çarpıştığı bir sınav alanıdır. Bu alanda, çarpışan ulusların gerçek kuvvet ve değerleri ölçülür. Sonuç yalnız cisimsel kuvvetlerin değil, bütün kuvvetlerin üstünlüğüyle gerçekleşme noktasına vardırılır. Bu nedenle, meydan muharebesinde yenilen taraf, ulusca ve ülkece, bütün maddi ve manevi varlıklarıyla mağlup edilmiş sayılır. Böyle bir sonun ne kadar feci olabileceğini tahmin ediniz.”¹⁵⁶

Nitekim, Atatürk Topyekün Harp kavramına yönelik bu düşüncelerini Nutuk'ta artık savaşların iki ordunun değil, iki milletin maddi ve manevi tüm güçleriyle karşı karşıya gelmeleri şeklinde cereyan ettiği biçiminde bir kez daha tekrarlamış, daha sonra bu anlayış Onbeşinci Yıl Kitabı'nda CHP'nin de resmi görüşü olarak ifade edilmiştir.¹⁵⁷

“Zamanımız harpleri, artık yalnız ordularla değil, milletin heyeti umumiyeti tarafından yapılır ve sona erdirilir...Milletin ve memleketin bütün kuvvet ve kaynakları üzerinde harp maksatlarına göre işlemek, onları hazırlamak ve seferde tam bir ahenk ve intizam içinde ve çabukça faaliyete geçebilecek şekilde teşkilatlanacak esasları kurmak icap etmektedir.”¹⁵⁸

Yukarıda yapılan tespitlerden yola çıkarak bekaya ve bağımsızlığa bu kadar önem veren, üstelik çağdaş savaşları Topyekün Harpler olarak değerlendiren bir anlayışın atacağı adımları kestirmek güç değildir: Eğitim, sağlık, nüfus, ekonomi, siyasal ve toplumsal düzen, kültür ve yaşam tarzı olası bir savaşın gereklerine göre yapılandırılacaktır. O dönemde askerliğin en önemli vatandaşlık görevi sayılması, okullara askerlik dersinin konulması, savaş sırasında yararlı olacağı düşüncesiyle demiryollarına önem verilmesi, ekonomik kaynakların bir savaş ihtimaline göre hazırlanması ve gerektiğinde seferber edilebilmesine imkan tanıyan yapının oluşturulması bu anlayışın ilk akla gelen sonuçlarıdır.¹⁵⁹

¹⁵⁵ A.g.e.

¹⁵⁶ Akt. **Devletin Kavram...**, s. 81.

¹⁵⁷ Ünder, “Goltz, Milleti...,” s. 51.

¹⁵⁸ Akt. A.g.e.

¹⁵⁹ Şüphesiz, Atatürk'ün saldırgan ya da yayılma amaçlı bir politikası yoktur. O dönemde yapılan tüm bu hazırlıklar salt savunma amaçlıdır. A.g.e., ss. 51-52.

Kuşkusuz, durumu sürekli bir mücadele olarak görmenin, dolayısıyla ülkenin güvenliği konusunda kaygılar taşımanın sonuçlarından bir diğeri zorunlu askerlik sisteminin uygulanmasıdır. Askerlik Vazifesi¹⁶⁰ kitabında zorunlu askerlik sisteminin uygulanmasının gerekçesi şu şekilde anlatılmaktadır: “...İcabında, bütün milletin vatan ve istiklal uğrunda silaha sarılması esas olarak kabul olunmak lazımdır. Bunun için, bütün vatandaşların, askerlik vazifesini yaparak askerlik talim ve terbiyesini öğrenmesi lazımdır...”¹⁶¹

Askerlik Vazifesi'nde yer alan bu ifadeler, Cumhuriyeti kuran çekirdek kadronun zorunlu askerlik sisteminin uygulanması konusundaki düşüncelerini yansıtan bir kaynak olarak kabul edilmelidir. Elbette, bunda Atatürk'ün kitabın hazırlanması sırasında yapmış olduğu katkılar etkilidir.¹⁶² Ancak, bu savı kuvvetlendiren bir diğerk bilgi kitapla ilgili olarak o dönemin devlet adamlarının söylediği olumlu sözlerdir. Afet İnan'ın görüş istemesi üzerine, İsmet İnönü kitap hakkında şunları yazmıştır: “Notlarınızı dikkatle okudum. Talebeniz için bu kadar güç mevzuları bu kadar açık, anlayışı kolay bir surette toplayıp yazmanız hakikaten büyük muvaffakiyettir. Sizi tebrik ederim. Bu notları okumak cidden istifadelidir.”¹⁶³

Yazar Afet İnan'ın düşüncelerini öğrenmek istediği bir diğerk isim olan Müşir Fevzi Paşa'da kitabın içeriği konusunda İsmet İnönü'ye benzer ifadeler kullanmıştır: “Mekteplerimizde cidden pek lazım olan askerlik bilgisinin bu kadar veciz ve vazih surette cemedilmiş olması mucibi şükrandır.”¹⁶⁴

Yine dönemin önde gelen devlet adamlarından Maarif Vekili Cemal Hüsni'de hazırlanan kitapla ilgili olarak müspet ifadeler kullanmış ve yazılanları onayladığını belirtmiştir: “Türk Vatandaşının en ehemmiyetli vazifesi olan askerliğe ait derslerinizin metnini okudum. Cumhuriyetin istiklalini koruyacak çocuklarımızın bu kıymetli

¹⁶⁰ Afet İnan imzasını taşıyan Askerlik Vazifesi, o dönem müfredatında yer alan Askerliğe Hazırlık ismini taşıyan derste okutulmak üzere, 1930 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan resmi ders kitabıdır. Askerlik Vazifesi, 1930'dan 1939'a kadar ortaokullarda okutulan tek ders kitabı olan Vatandaşlar İçin Medeni Bilgiler I kitabına 1931 yılında bir bölüm olarak aynen girmiş, dolayısıyla bir kuşağın eğitiminde önemli roller üstlenmiştir.

¹⁶¹ Afet İnan, **Askerlik Vazifesi**, İstanbul: Devlet Matbaası, 1930, ss. 23-24.

¹⁶² Hasan Ünder, “30'ların Ders Kitaplarından ve Kemalizmin Kaynaklarından Biri: Milleti Müsellaha ve Medeni Bilgiler”, **Tarih ve Toplum**, Cilt: 32, Sayı: 192, Aralık 1999, s. 51.

¹⁶³ İnan, **Askerlik Vazifesi**...

¹⁶⁴ A.g.e.

dersinizden istifade etmelerini çok lüzumlu ve faydalı görüyorum. Bu mesainizden dolayı sizi tebrik ederim efendim.”¹⁶⁵

Hiç şüphe yok ki, Cumhuriyetin ilk dönemlerinde kendisini yoğun olarak hissettiren güvenlik kaygısı sadece bu dönemle sınırlı kalmamıştır. Cumhuriyet tarihi boyunca asker ve sivil kesimin önde gelenleri, akademisyenler, eğitim kurumları ve basın yayın organları tarafından sıklıkla dile getirilmiş ve ihtiyaç duyulan önlemlerin alınmasının gerektiği her platformda vurgulanmıştır. Dış Politika Enstitüsü Müdürü Seyfi Taşhan’ın Soğuk Savaş koşullarının egemen olduğu 1987 tarihinde yapmış olduğu analizler buna örnek olarak gösterilebilir:

“...Türkiye’nin bugünkü hudutları içerisinde bulunan topraklara yönelik tehditlerin ve taleplerin varlığını görmezden gelmek mümkün değildir. Bu tehdit ve taleplerin bir bölümü açık seçip olup, Türkiye’ye karşı silahlı veya silahsız eylemlerin konusu olduğu gibi, diğerleri de bazı komşu ülkelerin milli emelleri meyanında uzun vadeli tehdit hüviyetinde görülmektedir...Bunların başında Sovyetler Birliğinden algılanan tehdit gelir...Diğer tehdit ise Suriye’den gelmektedir...Üçüncü tehdit ise İran ve Irak’taki Kürt kabilelerin desteği ile yürütülen bölücü çetelerin terörizm eylemleri ile ortaya çıkmaktadır...Uzun vadeli emellere gelince Yunanistan ve Bulgaristan’ın megalomania’larını bu ulusların zihinlerinde tarihe gömülmüş hayaller olarak tanımlamak mümkün değildir. Bu uluslar, bu emel ve hayalleri eğitim ve kültür sistemlerinin birer parçası olarak canlı tutmaktadırlar...”¹⁶⁶

Günümüzde söz konusu güvenlik kaygısının devam ettiğinin en çarpıcı örneklerinden birisini ise Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hüseyin Kıvrıkoğlu’nun 1999 yılında yapmış olduğu açıklamalarda görmek mümkündür:

“...Türkiye gerek doğu-batı, gerekse kuzey-güney ekseninde dünyanın en hassas siyasi, ekonomik ve askeri fay hattı üzerinde bulunmaktadır. Bu kapsamda, yeni tehdit ve risklerin yoğunlaştığı Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu üçgeninin merkezinde yer alan konumuyla Türkiye, hem bizzat bu yeni tehdit ve risklerin doğrudan hedefini teşkil etmekte, hem de bazılarının transit yolu üzerinde bulunmaktadır. Türkiye’nin jeostratejik konumundan kaynaklanan bu durumun bugüne kadar olduğu gibi, 21. Yüzyılda’da değişmeyeceği kıymetlendirilmektedir...”¹⁶⁷

“...Bugün Türkiye bir yandan dünyadaki barışı koruma faaliyetlerine etkin bir şekilde katkıda bulunmaya devam ederken, diğer yandan barış zamanında barışı korumak, istikrarı sürdürmek, krizleri önlemek için; çatışma durumunda da toprak bütünlüğünü korumak ve milli çıkarlarını muhafaza etmek için, yeterli seviyedeki askeri kuvvetlerini idame ettirmek durumundadır...”¹⁶⁸

21’nci yüzyıla girilen şu dönemde profesyonel orduya geçiş konusunda tereddütlerinin bulunmasının bir nedeni Cumhuriyet tarihi boyunca varlığını hissettiren güvenlik kaygısının günümüzdeki yansımasıdır. Karar verici konumundakiler Soğuk

¹⁶⁵ A.g.e.

¹⁶⁶ Seyfi Taşhan, “Türkiye’nin Tehdit Algılamaları”, **Türkiye’nin Savunması**, Ankara: Dış Politika Enstitüsü, 1987, ss. 32-33.

¹⁶⁷ “Çatışmayı Önle...”, s. 20.

¹⁶⁸ A.g.e., s. 23.

Savaş'ın sona erdiğinin ve Türkiye'ye yönelik tehdit ve risklerin önemli ölçüde değiştiğinin bilincindedir. Kaldı ki, bu yönde yeniden yapılanma faaliyetlerine bir önceki bölümlerde değinildiği üzere uzun zamandan beri devam edilmektedir. Ancak, Türkiye'nin içinde bulunduğu coğrafyanın henüz tam olarak istikrara kavuştuğunu söylemekte şu aşamada mümkün değildir. Birçok anlaşmazlığın devam ettiği bölgede, karar vericiler atılacak adımların doğru planlanmış olması gerektiğini düşünmekte ve yeniden yapılanma adına alınacak yanlış kararların güvenlik zafiyetine neden olmamasına çalışmaktadırlar. Haziran 2003 tarihinde askerlik süresinin kısaltulmasına ilişkin Genelkurmay Başkanlığı tarafından yapılan basın açıklaması, karar verici konumunda olan kurumlardan birisinin bu bilinci taşıdığını açıkça göstermektedir. Öyle ki, açıklamada küçülmenin ve profesyonelliğin TSK'nın hedefleri arasında olduğunun belirtilmesinden sonra, 'temkinli' bir yeniden yapılanma faaliyetinden bahsedilmesi, neden zorunlu askerlik sorusunun güvenlik ile alakalı olan kısmının yanıtının verilmesini sağlamaktadır:

“...Şu anda PKK-KADEK pasifize edilmiştir. Irak ikinci hareketinin askeri bölümü büyük ölçüde tamamlanmıştır. Balkanlar'da, Kafkaslar'da ve Afganistan'da nispi bir istikrar sağlanmıştır. Ancak Kıbrıs ve Ege sorunlarının politik çözümü henüz gerçekleşmemiştir. Barış gücü, tabii afetlerde halka yardım, istikrar hareketına katılım gibi ulusal ve uluslararası görevlerin kuvvet ihtiyacı da devam etmektedir. Çizdiğimiz bu tablo çerçevesinde, TSK temkinli bir yeniden yapılanma faaliyetini hızlandırmanın zamanı geldiğine inanmaktadır...”¹⁶⁹

4.3. TSK'NIN EĞİTİM MİSYONU

Zorunlu askerlik uygulamasına devam edilmesinin üçüncü nedeni, genel olarak eğitim faaliyetleri başlığı altında toplanılabilecek bazı görevlerin TSK tarafından yürütülmeye devam edilmesinin gerektiği düşüncesidir. Cumhuriyetle birlikte, Kemalist ulus-devlet anlayışının temel özellikleri olan çağdaşlık, laiklik ve milliyetçilik gibi değerlerin toplumun tüm kesimlerinde yaygınlaşması önemli bir konu olarak ortaya çıkmıştır. O yıllarda, bu değerlerin yurttaşlara aktarılması amacıyla başlatılacak faaliyetlerin iki sac ayağı olarak ordu ve okullar belirlenmiştir. Dolayısıyla, Cumhuriyetin ilk yıllarından günümüze gelinceye kadar bu iki kurum iç içe geçmiş ve çok çeşitli şekillerde birbirlerini tanımlamaya başlamışlardır. Atatürk'ün en çok üzerinde durulan iki ünvanının 'başöğretmen' ve 'başkomutan' olması, sık sık kullanılan 'öğretmen ordusu' ve 'bir eğitim ocağı olarak askerlik deyimleri' ve isminin

¹⁶⁹ “22 Haziran 2003: Askerlik Süresinin Kısaltulması Hakkında”, <http://www.tsk.mil.tr/bashalk/basac/2003/a11.htm.htm>, 12 Kasım 2005.

başında milli sıfatı taşıyan iki bakanlığın Savunma ve Eğitim Bakanlıkları olması tesadüf değildir.¹⁷⁰ Atatürk'ün sırasıyla 1923 ve 1937 yıllarındaki konuşmaları, bu faaliyetlerin iki sac ayağının birlikteliğinin anlaşılması bakımından çarpıcı örnekler oluşturmaktadırlar:

“Memleketimizi, toplumumuzu gerçek hedefe, mutluluğa erdirmek için iki orduya ihtiyaç vardır. Biri vatanın hayatını kurtaran asker ordusu, diğeri milletin istikbalini yoğuran kültür ordusu. Bu iki ordunun her ikisi de kıymetlidir, yücedir, verimlidir, saygıdeğerdır. Fakat bu iki ordudan hangisi daha kıymetlidir, hangisi diğere daha üstün tutulur? Şüphesiz böyle bir tercih yapılamaz, bu iki ordunun ikisi de hayatidir. Yalnız siz, kültür ordusunun mensupları, sizlere bağılı olduğunuz ordunun kıymet ve kutsiyetini anlatmak için şunu söyleyeyim ki sizler ölen ve öldüren birinci orduya niçin öldürüp niçin öldürdüğünü öğreten bir ordunun fertlerisiniz.”¹⁷¹

“Büyük milli disiplin okulu olan ordunun; ekonomik, kültürel, sosyal savaşlarımızda bize aynı zamanda en lüzumlu elamanları da yetiştiren büyük bir okul haline getirilmesine, ayrıca itina ve hizmet edileceğine, şüphem yoktur.”¹⁷²

Ulus-devlet inşa sürecinde zorunlu eğitim ve okullar başka bir çalışmanın konusudur. Bu alana hiç girmeden bu faaliyetlerin diğere sac ayağını oluşturan zorunlu askerlik konusuna odaklanılacak olunursa, Cumhuriyetin inşa evresinde ve aslında daha uzunca bir süre kapalı toplum özelliği taşıyan Türkiye’de, askerlik hizmeti özellikle taşralı gençlere dönük rakipsiz bir eğitim ve öğrenim fırsatı vermiştir.¹⁷³ Silahlı kuvvetlerin asli görevleri arasında yer almayan amaçlar doğrultusunda kullanılmasının sebebi, mevcut kurumların yetersizliğinden doğan boşluğun yeni rejimin en güvenilir kurumu olan ordu vasıtasıyla doldurulmasıdır. Zaten, Kemalist ulus-devlet anlayışının kitlelere yayılması mücadelesine katkı bu nedenle TSK’nın temel amaçları arasına girmiş ve kapalı dünyalarının dışına askerlik gerekçesiyle çıkan gençlerin rejimin hedefleri doğrultusunda şekillendirilmesi askerler tarafından da önemli bir görev olarak kabul edilmeye başlanmıştır.

Kuşkusuz, Kemalist değerleri yurttaşlara aktarma projesinde askere gelen gençlerin geleneksel düşünce biçimlerinin ortadan kaldırılması öncelikli hedefdir. Bir sonraki aşamayı ise modern düşünme ve davranış kalıplarıyla tanışma

¹⁷⁰ Ayşegül Altınay, “Eğitimin Militarizasyonu: Zorunlu Milli Güvenlik Dersi”, **Bir Zümre, Bir Parti: Türkiye’de Ordu**, Haz. Ahmet İnel, Ali Bayramoğlu, 2. Baskı, İstanbul: Birikim Yayınları, 2004, s. 181.

¹⁷¹ Akt. Utkan Kocatürk, **Atatürk’ün Fikir ve Düşünceleri**, 2. Baskı, Ankara: Edebiyat Yayınevi, 1971, s. 120.

¹⁷² Akt. Fethi Naci, **100 Soruda Atatürk’ün Temel Görüşleri**, 6. Baskı, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1984, s. 108.

¹⁷³ Tanıl Bora, “Ordu ve Milliyetçilik”, **Bir Zümre, Bir Parti: Türkiye’de Ordu**, Haz. Ahmet İnel, Ali Bayramoğlu, 2. Baskı, İstanbul: Birikim Yayınları, 2004, s. 164-165.

oluşturmaktadır.¹⁷⁴ Okuma yazma, sağlık, matematik, yurttaşlık bilgisi, tarım ve hayvancılık gibi konularda özel kurslar açılarak¹⁷⁵ yeni bir kültürle tanıştıran gençlere, Kemalist ulus-devlet anlayışının değerleri doğrultusunda milli kimlik, tarih ve din gibi konularda da bilgiler verilmeye başlanmıştır. Bu noktada, askere gelen gençlere dağıtılmak üzere 1934 yılında basılan Askerin Ders Kitabı'ndan alıntı yapılması, Cumhuriyetin ilk dönemlerinde milli kimlik aktarımının ordu vasıtasıyla ne şekilde yapıldığının anlaşılması bakımından güzel bir örnek teşkil edecektir:

“Asker Sen Kimsin?

SEN TÜRKSÜN! Yeryüzünün en ulu milletindensin; sana anlatacağımız (tarih) denilen yazılar ortada yokken senin milletin doğdu; kanı temiz, yüreği yılmaz, gözü pek yeryüzüne geldi. On binlerce yıl öyle yaşadın; yine öyle yaşayacaksın; senin dedelerinin, ninelerinin çok önce kurduğu yurtlar şenlikte yeryüzünün cenneti oldular. Bil ki; başka milletlerin görgüde, yapkıda ilk örneği, desteği, öğütçüsü senin milletin BÜYÜK TÜRK MİLLETİ' dir.

SEN TÜRKSÜN! On ikibin yıl evvelinde yeryüzünün başka milletleri mağaralarda, taş kovuklarında yaban adamları gibi yaşarken senin dedelerin ORTA ASYA denilen anayurdunun göbeğinde kurdukları şehirlerde yaşar, altın başlı kargısı, gümüş bezeli terkisi ile ağızlar sulandırır, gözler kamaştırırdı. Yeryüzüne şenliği, medeniyeti senin ataların verdi, atı dağdan indirip kuzu gibi yapan, üstüne binip dağlar aşan ve taş kovuklarına sinmiş başka milletleri şaşkın şaşkın kendisine baktıran senin milletin BÜYÜK TÜRK MİLLETİ' dir.

SEN TÜRKSÜN! Yeryüzünün her zaman var ve var olacak en yüce milletin eğilmez, bükülmez aslan yürekli oğlusun!...Senin kolunu bükecek, başını eğdirecek başka bir millet yoktur. İlk önce bunu böyle bil ve milletin anlatacağımız alını açık tarihini belleyerek başını dik, yüreğini pek tut! Türk yurdunun, Türk benliğinin düşmanlarına kıl kadar boyun eğme!...”¹⁷⁶

Yukarıda bahsedilen değerleri benimsemiş yurttaşların toplumun tüm kesimlerinde yaygınlaşması faaliyetleri, zorunlu askerlik sisteminin hayata geçirilmesinden sonra sistematik bir hale gelmiştir. 1935 tarihinde yürürlüğe giren Ordu Dahili Hizmet Kanunu ‘Umumi Vazifeler’ bölümünde bu faaliyetler şu şekilde ifade edilmektedir:

“Madde 36: Orduda ahlak ve maneviyatın yükseltilmesine ve milli duyguların kuvvetlendirilmesine bilhassa itina olunur. Cumhuriyete sadakat, vatana muhabbet, hüsnü ahlak, üste itaat, ifayı hizmette sebat ve mukavemet, cesaret ve şecaat, istihkarı hayat, harbe hazırlık, bütün silah arkadaşları ile iyi geçinmek, yekdigere muavenet intizam perverlik, menhiyattan içtinab, sıhhatini korumak, sır saklamak her askerin esas vazifesidir”.

“Madde 39: Erata askerliğe aid bilgilerden başka okuyup yazmak ve yurd ve hayata aid bilgiler de öğretilir”¹⁷⁷

¹⁷⁴ Serdar Şen, “Türkiye’yi Anlamak ya da Geçmişten Geleceğe Silahlı Kuvvetler”, **Birikim**, Sayı: 96, Nisan 1997, s. 21.

¹⁷⁵ **Cumhuriyetimizin 75. Yılında Türk Silahlı Kuvvetleri**, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1998, s. 72.

¹⁷⁶ Akt. Bora, “Ordu ve...,” s. 165.

¹⁷⁷ **Ordu Dahili Hizmet Kanunu**, Ankara: Milli Müdafaa Vekaleti Matbaası, 1935, s. 9.

Halen yürürlükte olan İç Hizmet Kanunu ve İç Hizmet Yönetmeliği incelendiğinde benzer ifadeler korunmaktadır. Bu da söz konusu faaliyetlerin Cumhuriyet tarihi boyunca kesintisiz olarak sürdürüldüğünü göstermektedir. İç Hizmet Yönetmeliği ‘Erbaş ve Erlere Ait Vazifeler’ bölümü:

“Madde 110: Erbaş ve erler mesleğine ait bilgileri öğrenmeye mecbur olduğu gibi, bir yurttaş olmak sıfatıyla da milletini, memleketini ve dünyasını tanımak ve yurttaşlık hak ve vazifelerini bilmek yolunda umumi bilgilere sahip olmalıdır.

Okuyup yazmak, hesap öğrenmek, tarih ve coğrafyadan basit ve kafi bilgi edinmek, yeni ziraat usul ve kaidelerini bilmek, vergi kanunlarını, seçim ve adliye usullerini, idare teşkillerini öğrenmek, umumi bilgilerin kısımlarıdır.

Madde 111: Erbaş ve erler, askerlik hizmetine gelinceye kadar okuma ve yazmayı öğrenmemişse Silahlı Kuvvetlerde bulunurken, bunları öğrenmeye mecburdur. Silahlı Kuvvetlerdeki vazife ve hizmetlerden hakkıyla istifade ederek memleketi daha yükselmiş bir yurttaş olarak dönmek, erbaş ve erlerin eratin başlıca emeli olmalıdır.”¹⁷⁸

Günümüzde TSK’nın silah altındaki gençlere yönelik yürüttüğü eğitim faaliyetlerine örnek verilecek olursa, orduda kısaca ‘gece dersleri’ olarak bilinen eğitim çalışmaları bu anlamda ilk akla gelen örnektir. Bu derslerin içeriğini günlük hayata dair pratik bilgilerle birlikte, Kemalist ulus-devlet anlayışının değerleri oluşturmaktadır.

Bu kapsamda verilebilecek bir başka örnek, Birleşmiş Milletler Nüfus Planlama Fonu (UNFPA), Sağlık Bakanlığı ve TSK’nın ortaklaşa yürüttüğü “TSK Üreme Sağlığı ve Aile Planlaması Projesi’dir.” Askere alınan her gencin tezkere alana kadar mutlaka katılımının sağlandığı proje, cinsellik ve aile planlaması konularında sekiz saatlik kurslardan oluşmaktadır. Bu proje kapsamında, TSK’nın tüm birliklerinde açılan toplam 450 dershanede Şubat 2006 tarihi itibarıyla 900.000 kişiye eğitim verilmiştir.¹⁷⁹

Son olarak, Genelkurmay Başkanlığınca Milli Eğitim Bakanlığı ile 08 Şubat 2000 tarihinde, Milli Eğitim Bakanlığı ve Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ile de 08 Ekim 2001 tarihinde imzalanan iki ayrı protokolle yürürlüğe konulan bir başka projede TSK’nın eğitim faaliyetleri kapsamında yer almaktadır. Silah altındaki er ve erbaşlara okuma-yazma ve sivil yaşamda istifade edebilecekleri bir yetenek kazandırma amacı güden çalışma kapsamında, 180 ayrı kurs açılmış ve bunlardan 174 tanesine katılım sağlanmıştır. Er ve erbaşlara yetenek kazandırma kursları olarak adlandırılan projenin

¹⁷⁸ İsmet Polatcan, **Notlu-Açıklamalı-İçtihatlı Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu ve Yönetmeliği, Askeri Ceza Kanunu Disiplin Mahkemeleri Kanunu, Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu ve İlgili Yönetmelikler, Subay Sicil Yönetmeliği ve Astsubay Sicil Yönetmeliği**, İstanbul: Bayrak Matbaacılık ve Yayıncılık, 2002, s. 147.

¹⁷⁹ Erdal İpekeşen, Hüseyin Keten, “Mehmetçiğe Cinsel Eğitim”, **Hürriyet**, 6 Şubat 2006, s. 5.

başlangıcından itibaren açılan kurslara 08 Şubat-30 Haziran 2004 tarihleri arasında 403.794 kişi devam etmiş ve 313.280 kişi kursları başarı ile bitirmiştir. Aynı dönem içerisinde açılan okuma-yazma kurslarına ise 122.462 kişinin katılımı sağlanmış ve bunlardan 84.054'ü kursu başarıyla tamamlamıştır.¹⁸⁰

Şüphesiz, günümüzde okullar Milli Eğitim Bakanlığı'nın hazırlamış olduğu müfredata uygun olarak eğitim faaliyetlerine devam etmektedirler. Ancak, Türkiye'de silahlı kuvvetlerin özellikle taşralı gençlere yönelik eğitim ve öğrenim misyonu da yadsınamaz bir gerçektir. Dolayısıyla, tam profesyonel bir orduya geçilmemesi tartışmalarında karar vericilerin bu durumu da mutlaka göz önünde tuttıkları unutulmamalıdır.

4.4. ORDU-MİLLET ANLAYIŞI

Zorunlu askerlik sistemin tercih edilmesinin bir diğer nedeni, Türkiye'deki ordu-millet¹⁸¹ anlayışıdır. Ordu-millet anlayışına göre, 'Her Türk Asker Doğar'. Askerlik savunmanın, ordunun veya genel devlet örgütlenmesinin değil, sosyo-kültürel yapının bir uzantısıdır. Çünkü Türkler savaşçı ruhlu insanlardır ve onların tarihsel olarak en belirleyici özellikleri iyi asker olmaları, kendilerini ordularıyla özdeşleştiren bir yapılanma içinde bulunmalarıdır.¹⁸² 1931'de Mustafa Kemal'in kurup çalışmalarına önderlik ettiği Türk Tarih Tetkik Cemiyeti tarafından hazırlanan ve Türk Tarih Tezi'nin ilk şekillendirildiği çalışmalardan olan Tarih ders kitaplarında bu anlayış şöyle ifade edilmiştir: "Türk en iyi askerdir. Türk Milleti, askerlik ruhu en mükemmel olan millettir. Askerlik ruhu yüksek millet demek, derin ve engin irfan ve medeniyet tarihi yaşamış millet demektir. İnsanlığın ilk gününden beri bütün ana medeniyetlere ata olan Türk ırkında bu ruhun en mükemmel derecede bulunması tabiidir"¹⁸³

¹⁸⁰ "Erbaş ve Erlere Yetenek Kazandırma Kursları", http://www.tsk.mil.tr/egitim_ogretim/erbaser.htm, 28 Kasım 2005.

¹⁸¹ Ordu-millet tanımına ilk olarak 1803 yılında İngiltere'de yayınlanan *The French Considered as a Military Nation Since The Commencement of Their Revolution* kitabında rastlanmaktadır. Bu çalışmada, zorunlu askerliğin gelecekte savaşları nasıl etkileceği ve İngiltere açısından büyük bir tehdit oluşturduğu anlatılmaktadır. Orhan Koloğlu'na göre ise Osmanlılarda ordu-millet kavramı ilk olarak 1860'larda ortaya çıkmıştır. Öyle ki, 1864 tarihinde yayınlanan *Tasvir-i Efkâr* gazetesinde Osmanlılar 'muharip ulus' olarak tanımlanmaktadır. Ayşegül Altınay, **The Myth of the Military-Nation: Militarism, Gender and Education in Turkey**, New York: Palgrave Macmillan Press, 2004, s. 14.

¹⁸² Ayşegül Altınay, Tanıl Bora, "Ordu, Militarizm ve Milliyetçilik", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt IV, Milliyetçilik**, Haz. Tanıl Bora, İstanbul: İletim yayınları, 2002, ss. 142-143.

¹⁸³ Akt. A.g.e., s. 142.

Aslında, askerliğin bu şekilde Türk kültürünün bir parçası olarak kabul edilmesi Otuzlarda geliştirilen Türk Tarih Tezi'yle birlikte gerçekleşmiştir. Öyle ki, resmi tarih anlayışı geliştirilmeden önce hazırlanan Askerlik Vazifesi'ni irdelenecek olursa çeşitli vesilelerle ordu bir 'gereklilik', askerlik ise bir 'vazife' olarak ifade edilmekte, sosyo-kültürel anlamda bir vurguya ise rastlanmamaktadır:

"...Bütün vatandaşların, askerlik vazifesini yaparak askerlik talim ve terbiyesini öğrenmesi lazımdır."¹⁸⁴

"Ordu, harice karşı devletin varlığını temin ve icabında dahilde büyük asayişsizliği bertaraf eder. Her ferdin, devlet içinde yerine girmek vazifesi, ve her ferdin devlet için mesuliyeti, ordu hayatında fiilen aşikar bir surette görülür."¹⁸⁵

"Orduların tahdidinden (tahdidi teslihat) ve nihayet orduların büsbütün kaldırılmasından bahs olunmaktadır. Bunu iştirsiniz ve daima işiteceksiniz. Bu fikir, çok insaniyetperveranedir. Bu fikrin cihanda tatbik olunduğunu görmek cidden arzu edilir; fakat mümkün değildir. Bu imkan, daima, parlak bir ideal olarak kalacaktır."¹⁸⁶

"Herhalde, sağlam bir devlet hayatı için ordunun lüzumuna delil aramak gereksizdir. Etrafındaki devletler silahlı oldukça, hayır, dünya yüzünde bir tek silahlı devlet bulundukça, vazifesini bilen bir devlet bütün muahedelere rağmen ve bütün muahedelerle beraber kendi emniyetini evvelemerde kendi kuvvetine istinat ettirir. Yalnız, elinde kılıç olduğu halde istiklalini her anda müdafaaya müheyya bulunan bir millet emin olabilir."¹⁸⁷

Türklerin ordu-millet olup olmadıkları tartışması elbette ayrı bir çalışmanın konusudur. Dolayısıyla, bu çalışma kapsamında ele alınmayacaktır. Ne var ki, bu aşamada yanıtlanması gereken bir soru ortaya çıkmaktadır: Askerlik hizmeti önceleri sadece bir 'gereklilik' ya da 'vazife' şeklinde telakki edilirken daha sonraki dönemlerde niçin 'sosyo-kültürel' yapının bir parçası olarak da ifade edilmeye başlanmıştır? Bu değişimin genel olarak iki nedeni vardır. Birincisi, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti mirasçısı olduğu Osmanlı İmparatorluğu'ndan farklı olarak ulus-devlet anlayışına göre yapılandırılmıştır. Cumhuriyet rejimin tarihçileri bir imparatorlukta yapılması doğal olarak beklenemeyecek çalışmalarla kurucu millet olan Türklerin kökenlerini araştırmaya başlamış ve göçebe toplumların özelliği olan kadın-erkek herkesin asker olduğu yapılanmaların eski Türklerde de görüldüğünü tespit etmişlerdir.¹⁸⁸

¹⁸⁴ İnan, **Askerlik Vazifesi**..., s. 24.

¹⁸⁵ A.g.e., s. 35.

¹⁸⁶ A.g.e., s. 36.

¹⁸⁷ A.g.e., s. 38.

¹⁸⁸ Milli Savunma Bakanlığı tarafından Osmanlı İmparatorluğu'nun 700. kuruluş yılı dolayısıyla hazırlanan Osmanlı Ordu Teşkilatı isimli kitap, Cumhuriyet tarihçilerinin bu konudaki tespitlerinin neler olduğunun anlaşılması bakımından iyi bir örnek teşkil etmektedir: Türk Ordusunun tarihi, Türk'ün tarihi ile yaşıttır. Yüzyıllar öncesinden bu yana her Türk'ün çocukluk çağlarından başlayarak büyüklerini, etrafını göre göre kısa zamanda askerlik ve ordu şuuruna eriştiği, bütün hayatı boyunca da bu şuurun içinde yaşadığı bir gerçektir. Esasen Türk'lerin tarih alanında görülmeleri de teşkilatlanmış ordu hüviyeti

İkincisi ise, Cumhuriyetinin kurulması üzerinden belli bir zaman geçmiş olmasına rağmen zorunlu askerlik kurumu henüz tam olarak oturtulamamıştır ve askerden kaçma oranları hala çok yüksektir.¹⁸⁹ Uzun yıllar süren savaşların ve ulusal bilinç düzeyinin yeteri kadar gelişmemesinden kaynaklanan bu durum o dönemde büyük bir sorun kaynağıdır. Tarihçilerin ordu-millet anlayışını vurgulamaları sonrasında zorunlu askerlik kurumunun da artık bir düzene sokulması amaçlanmış ve bunun gerçekleştirilmesinde askerliğin bir ‘gereklilik’ ya da ‘vazife’ olmasına ek olarak Türklere yabancı olmayan ‘sosyo-kültürel’ bir olgu olduğu tezi de işlenmiştir.

Kuşkusuz, ordu-millet anlayışı ne Otuzların ders kitaplarında ne de Türk Tarih Tezi’nin resmi görüşleriyle sınırlı kalmıştır. Cumhuriyet tarihi boyunca rejimin teorisyenleri, asker ve sivil kesimin önde gelenleri, akademik çevreler, eğitim kurumları, ordu ve basın yayın organları tarafından her platformda yeniden dile getirilmiştir.¹⁹⁰ Yakın döneme ilişkin bu konuda verilebilecek örneklerden biri Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği tarafından 1990 yılında basılan Devletin Kavram ve Kapsamı başlıklı kitaptır:

“...Halkın ve yöneticilerin, silahlı kuvvetlerin layık oldukları değer bilincini taşımaları ve onları toplumun ayrılmaz, gerekli ve fedakar bir bölümü olduğunu kabul etmeleri ve bu gereğe göre davranmalarının sağlanmasıdır. Bu satırlar belki de, bin yılların gerisinden gelen ordu-millet kaynaşması geleneğine sahip Türk Milleti’nin gerçek mensupları tarafından bilinenin belgelenmesi (malum’un ilanı) şeklinde görülebilir.”¹⁹¹

Yine, Orgeneral (E) Ahmet Çörekçi 1999 ve 2001 yıllarında kendi kaleme almış olduğu makalelerinde söz konusu anlayışı hem tanımlamakta hem de her ne olursa olsun devam ettirilmesinin önemine işaret etmektedir:

çinde olmuştur. Türk’lerin henüz göçebe yaşadıkları çok eski devirlerde mevcut kabile ve aşiret kuruluşları da askerlik ilkelerine uygun bir karakter taşımıştır. Büyük göçler, süreklilik avları gibi çeşitli yönlerden disiplin ve düzen gerektiren durumlar karşısında uygulanan; ordu disiplini ve düzeni mahiyetindeki davranışlar, askerlik yasalarının ilk temellerini teşkil etmiştir. Türkler en küçük insan topluluklarından en mükemmel cemiyet düzenine kadar daimi bir disiplin atmosferi içinde bir nevi askerlik şuuruna sahip olarak birbirlerine kenetlenmişler, bu anlayışın en ileri derecesini de orduların bünyesinde gerçekleştirmeyi bilmişlerdir...Türklerin tarih sahnesine çıkmaları ile yaşadıkları bozkır şartları ordu-ulus karakterini almalarını gerektirmiştir. Türkler, son tarih ve dil araştırmalarının meydana koyduğu gibi daha M.Ö. 1500’lerde Batı Sibirya’daki yurtlarında tamamen askeri bir organizasyon içinde olmuşlardır. Başbuğlarının yönetiminde; kadını, erkeği, yaşlısı ve genciyle her an savaşmaya hazır birlikler kurmaları, boskır hayatının doğal bir sonucuydu. Bu nedenle, tarihte kurulan Türk Devletlerini, sosyal ve yasal bakımdan, gerekli olan herşeyi askeri yönden değerlendirmiş ve bu amaçlara göre düzenlemiştir... Cengiz Eroğlu, Hülya Yazar, İ. Göktuğ Demiröz, **Osmanlı Ordu Teşkilatı**, Ankara: Milli Savunma Bakanlığı Yayınları, 1999, s. 5.

¹⁸⁹ Altınay, “Ordu, Militarizm...,” s. 143.

¹⁹⁰ A.g.e.

¹⁹¹ **Devletin Kavramı...**, ss. 154-155.

“En üst rütbeli komutanından Mehmetçiğine kadar her Türk askeri, vatan ve millet uğruna en az bir şehit vermiş bir ailenin, Türk vatandaşı olmakla övünen ananın-babanın evladıdır. Binlerce yıllık geçmişten teslim alınan miras ile ordu-millet kaynaşması geleneğimiz sürmektedir. Türk milletinin askerlik duygusu ve sevgisi beşikten itibaren ninnilerle başlar, herkes seve seve hizmetini gururla yapar. Babalar oğullarına, oğlum ben seni bugün için yetiştirdim, sen benim değil, bu vatanınsın şeklinde öğüt verir.”¹⁹²

“...Dünya güvenlik ortamı ne kadar değişirse değişsin, askeri konularda teknoloji ne kadar gelişirse gelişsin, isterse tehdit azalırsa azalsın, Türk Silahlı Kuvvetlerinin bağrından çıktığı milletinden aldığı güçle, hakettiği güvenle oluşturduğu ordu-millet ruhu daima korunmalı ve askerinin halkımızla bağlantısı zayıflatılmamalıdır.”¹⁹³

Türkiye’de ordu-millet anlayışı bugün için toplumun büyük bir kesimi tarafından artık içselleştirilmiş ve askerlik ile Türklük birbirinden ayrılmaz kavramlar olarak belleklerde yer bulmuştur. Bunda söz konusu söylemin yukarıda verilen örneklerde olduğu gibi sürekli olarak kullanılmasının etkili olduğu açıktır. Askerlik her vesile ile toplumsal bir değer olarak sunulmakta ve bir anlamda mutlaklaştırılmaktadır. Nitekim, Milli Güvenlik Bilgisi Kitabında olduğu üzere askerlik yapmayan kişinin ailesine ve yurduna faydalı olamayacağı öğütlenen bir ortamda, zorunlu askerlik sisteminin tamamen kaldırılmasının kolay kolay kabul görmeyeceği açık bir gerçektir:

“Askerlik: Türk vatanını, Türk istiklal ve cumhuriyetini korumak için harp sanatını öğrenmek ve yapmak yükümlülüğüdür. Bu yükümlülük özel kanunlarla belirlenir. En yüce, bir yurt ve millet hizmeti olan askerlik, gençleri gerçek yaşam şartlarına alıştırmaya ve yetiştirir. Askerlik yapmayan kişi, ailesine ve yurduna faydalı olamaz.”¹⁹⁴

4.5. MİLLİ ORDUNUN MUHAFAZASI

Türkiye’de zorunlu askerliğin tercih edilmesinin son nedeni ise, TSK’nın milli birliğin ve beraberliğin oluşturulmasında önemli bir misyonunun olduğu, ayrıca askerlik hizmetinin kutsal bir vazife olması itibarıyla milli duygularla alakası olmayan profesyonel askerlikten istenen verimin alınamayacağı düşüncesidir. Aslına bakılırsa, bu düşünce Cumhuriyet tarih boyunca süregelen bir inancın günümüzdeki uzantısıdır. Zira, daha Cumhuriyetin ilk dönemlerinde basılan Askerlik Vazifesi kitabında milli ordunun önemi şu cümlelerle vurgulanmıştır: “...Ordu, aynı zamanda milletin bir parçasıdır. Şüphesiz bizim bahsettiğimiz ordu, halis milli ordudur. Memleket ve milli

¹⁹² Ahmet Çörekçi, “Cumhuriyetin 76. Yılında TSK’nın Anlam ve Önemi”, **Ulusal Strateji**, No: 9, Kasım-Aralık 1999, s. 60.

¹⁹³ Ahmet Çörekçi, “Silahlı Kuvvetler’de Yeniden Yapılanma”, **Ulusal Strateji**, Sayı: 18, Mayıs-Haziran 2001, s. 38.

¹⁹⁴ **Lise Milli Güvenlik Bilgisi**, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2005, s. 20.

gaye ile alakası olmayacak olan ücretli askerlerden mürekkep ordu, hatta gönüllü askerlerden mürekkep ordu bizce muteber değildir ve mevzubahis değildir”.¹⁹⁵

Bu düşünce biraz daha açılacak olursa, TSK Cumhuriyetin ilk dönemlerinden beri yurdun dört bir yanından gelen insanların toplandığı bir kurum hüviyetine sahiptir. Farklı kültürlerden gelen yurttaşlar bu kurum bünyesinde kaynaşmakta ve bir ulus olmanın ortak değerlerini aynı çatı altında paylaşmaktadırlar. Burada ayrımcılık yoktur. Zengin ya da fakir, okumuş ya da okumamış, Doğulu ya da Batılı herkes eşit koşullardan faydalanmakta, dolayısıyla askerlik hizmeti bir anlamda milli birlik ve beraberliği geliştirici bir vazife görmektedir.

Öte yandan, profesyonel ordu böyle değildir. Burada askerlik para karşılığı yapılmakta, vatan sevgisinden çok para sevgisi ön plana çıkmaktadır. İnsanların para karşılığı görev yaptığı bir ortamda askerliğin olmazsa olmaz bir koşulu olan fedakarlığın ne oranda sağlanabileceği muammadır. Ayrıca, profesyonel askerliğe geçiş durumunda parası olan ya da iyi eğitim görmüş kişilerin askerlik mesleğine yönelmemeleri kuvvetle muhtemeldir. Böyle bir durumda halk nezdinde parası olanların askerlik yapmadığı inancı doğabilecek, bu da TSK'nın saygınlığına gölge düşürebilecektir. Şüphesiz, zorunlu askerlik sisteminin devamının nedenlerinin tartışıldığı bir noktada, bu anlayışın da göz önüne alınması gerekmektedir.

¹⁹⁵ İnan. **Askerlik Vazifesi**..., s. 35.

SONUÇ

“Türkiye’de Zorunlu Askerlik ve Profesyonel Ordu” başlıklı bu çalışmada, Türkiye’de halihazırda uygulanmakta olan zorunlu askerlik sistemi ve TSK bünyesinde profesyonelleşme konularında yapılan çalışmalar incelenmiştir. Söylem analizi yönteminin kullanıldığı araştırmada, elde edilen veriler ve öneriler aşağıda sıralanmıştır.

Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan yeni güvenlik ortamında, Türkiye’ye yönelik tehdit kavramı önemli oranda değişikliğe uğramıştır. Soğuk Savaş döneminde kitlesel ve belirgin olan tehdit kavramı artık çok boyutlu ve belirsiz bir görünüm arz etmeye başlamıştır. Günümüzde, TSK’nın klasik yurt savunması görevine ek olarak asimetrik tehditler olarak adlandırılan terörizmle mücadele, her türlü kaçakçılığının önlenmesi, deniz kirliliği ile mücadele vs. gibi görevlerde bulunması beklenmektedir. Yine uluslararası barış gücü operasyonlarına katılımda günümüzde TSK’nın en önemli görevlerinden biri haline gelmiştir.

Aynı şekilde, içinde bulunduğumuz dönemde teknolojiye yaşanan hızlı gelişimde muharebe alanının gittikçe karmaşık bir ortam haline gelmesini beraberinde getirmektedir. TSK envanterine dahil olan silah sistemlerinin kullanımı zorlaşmakta, istenen verimin alınabilmesi ise ancak çok uzun ve maliyetli eğitim süreçlerinin sonrasında gerçekleşmektedir.

Yine, TSK’da alt rütbeli subay ihtiyacının fazla olması da önemli bir sorun kaynağı teşkil etmektedir. Öyle ki, bu açığı kapatmak için harp okullarından fazla sayıda mezun verilmesi üst rütbelerde yığılmaların oluşmasına neden olmaktadır. Bu durumun önlenmesi amacıyla yedek subayların kullanılması ise uzmanlık ve devamlılık sorunlarına neden olmaktadır.

Kuşkusuz, yukarıda sayılan askeri gereksinimlerin karşılanabilmesinin olmazsa olmaz koşulu iyi yetişmiş ve konusunda uzman personelin silahlı kuvvetler bünyesinde istihdam edilmesidir. Ve profesyonelleşmenin de bunu sağlayabilecek bir çözüm olduğu açıkça görülmektedir.

TSK, özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde bu bilinç doğrultusunda hareket etmeye ve profesyonel kadroların kurum bünyesindeki mevcutlarının artırılmasına önem vermeye başlamıştır. Öyle ki, yapılan yasal düzenlemelerle TSK bünyesinde

devamlılık arz eden teknik ve kritik görev yerlerinde uzman çavuş ve onbaşlıların görev almalarına imkan tanınmış, ayrıca sözleşmeli subay ve astsubayların istihdam edilmesi ile küçük rütbeli subay açığının karşılanması öngörülmüştür.

Bununla birlikte, Türkiye'nin mevcut şartları içerisinde tam profesyonel bir yapılanmaya geçilmesinin şu aşamada gerçekleşmeyeceği anlaşılmaktadır. Bu tespit açılacak olursa, profesyonel bir yapılanmaya geçişin ortaya çıkaracağı maliyet faktörü Türkiye'nin mevcut şartları içerisinde altından kalkılabilecek bir konu değildir. Nitekim, Fransa ya da İtalya gibi ekonomik anlamda gelişmiş ülkelerin bile bu değişimi daha yeni yeni tamamlamış oldukları gerçeği gözlerden kaçırılmaması gereken bir husustur.

Aynı şekilde, Türkiye'nin istikrarsız bir coğrafyada yer alıyor olması güvenlik endişelerini beraberinde getirmektedir. Tam profesyonel bir yapılanmaya geçilmesi büyük çapta kuvvet indirimlerini ortaya çıkaracaktır. Bu durumun herhangi bir güvenlik zafiyeti yaratmaması ancak teknolojik anlamda gelişmiş silah sistemlerinin envantere alınması ile mümkün olabilecektir. Türkiye'nin mevcut ekonomik şartları içerisinde bunu gerçekleştirmesinin mümkün olmadığı düşünüldüğünde iç ve dış tehdit argümanlarının hala üst seviyelerde geçerliliğini koruduğu Türkiye'de, karar vericilerin güvenlik riski taşıyan bu durumu da kabul etmemeleri kuvvetle muhtemel bir gelişmedir.

Kaldı ki, bahsedilen maliyet ve güvenlik endişeleri ortadan kalksa bile çalışmada zorunlu askerlik sisteminin tercih edilmesinin nedenleri olarak altı çizilen unsurlardan sosyo-kültürel yapı ile ilgili olanların karar vericiler nezdinde önemli olduğu gözden kaçırılmaması gereken bir faktördür. TSK, zorunlu askerlik sistemi ile erkek nüfusun tamamına yakınına ulaşmaktadır. Bu durum, Kemalist ulus-devlet projesinin başarıya ulaştırılmasında önemli bir imkan anlamına gelmektedir. Zira, askere gelen gençler Kemalist ulus-devlet modelinin değerleri ile şekillendirilmekte, böylece rejimin korunmasında önemli bir avantaj sağlanmaktadır. Hiç şüphe yok ki, Türkiye'nin mevcut şartları içerisinde bu imkanın da en azından belli bir süre daha elden bırakılacağını düşünmek yanlış bir değerlendirme olacaktır.

Dolayısıyla, önümüzdeki dönemde de Türkiye'de zorunlu askere alma sisteminin uygulanmaya devam edileceği söylenebilir. Ancak, bazı gelişmelerin olması

da muhtemeldir. Örneğin, mevcut askerlik sisteminin muhafaza edilmesi şartıyla TSK bünyesinde profesyonel kadroların genel mevcut içerisindeki oranlarının bir miktar daha arttırılması sürpriz olmayacaktır. Yine güvenlik ortamında olumlu gelişmeler yaşanması durumunda askerlik süresinin kısaltılması ve AB sürecine paralel vicdani retçilik statüsünün Türkiye’de de yasal bir hak olarak düzenlenmesi olası gelişmelerdir.

Peki ama, uzun vadede profesyonel orduya geçişin Türkiye’nin gündemine gelme olasılığı nedir? Hiç şüphesiz bu sorunun yanıtı olumlu olacaktır. Her ne kadar günümüzde zorunlu askerlik sistemi uygulanmaya devam etse de, içinde bulunduğumuz çağın gereksinimlerinin öne çıkardığı tam profesyonel bir orduya geçiş seçeneği ileri ki dönemlerde Türkiye’nin de gündemine gelecektir. Ekonomik ilerlemelerin ve güvenlik ortamında yaşanacak olumlu gelişmelerin bu sürecin işlemlerini sağlayacak unsurlar olacağı yerinde bir değerlendirme olacaktır.

Kuşkusuz, zorunlu askerlikten profesyonel orduya geçiş birden bire gerçekleştirilebilecek bir değişim değildir. Sürecin belli aşamalar içerisinde tamamlanması en doğru strateji olacaktır. Durum bu iken, karma birliklerden kurulu bir yapılanmanın şimdiden oluşturulması bu çalışmanın önerisini teşkil etmektedir. Bu öneri açılacak olursa, dünyadaki diğer ordular gibi, TSK’nın da herhangi bir ihtiyaç durumunda öncelikli olarak kullandığı ya da kullanmayı planladığı birlikleri vardır: Foça konuşlu Amfibi Deniz Piyade Tugayı, Komando Tugayları ve barış gücü operasyonlarından sorumlu Ankara konuşlu 28. Mekanize Piyade Tugayı da dahil olmak üzere yurt genelindeki bir kaç zırhlı ve mekanize tugay. İşte, bu öncel birliklerin erinden en üst rütbeli subayına kadar tamamen profesyonel askerlerden teşkil edilmesi üzerinde düşünülebilecek bir seçenektir. Zira, böylece hem halihazırda kaldırılması düşünülmeyen zorunlu askerlik sistemi devam ettirilecek hem de profesyonel orduya geçiş için önemli bir aşama kaydedilmiş olacaktır.

Elbette, bu önerinin hayata geçirilebilmesi için bazı adımların atılması gerekmektedir. Bilindiği gibi, TSK bünyesindeki bu birliklerde halen profesyonel kategorisinde görev yapmakta olan personel subay, sözleşmeli subay, astsubay, sözleşmeli astsubay ve uzman erbaşlar; profesyonel kategorisinde yer almayıp yükümlülük esasına göre görev yapmakta olanlar ise yedek subay ve erlerdir. Son dönemde profesyonelleşme konusunda atılan adımlar düşünüldüğünde, halen yedek

subaylar tarafından yürütülen hizmetlerin sözleşmeli subay ve astsubaylarca yürütülmesi artık mümkün görülmektedir. Dolayısıyla, öncelikle “Uzman Er Kanunu” hazırlanmalı ve bu birliklerde pratik olarak sadece yükümlü personel tarafından doldurulabilen er kadrolarının da uzman erler tarafından doldurularak tam profesyonel bir yapının oluşturulmasının önü açılmalıdır.

Daha sonra, ortaya çıkacak maliyet sorununu çözme anlamında kaynak ihtiyacının giderilmesi gerekmektedir. Askerlik süresinde indirim ve bazı birliklerin lağvedilmesi uzman erlik uygulaması için gereken tasarrufun yapılmasını sağlayacaktır. Bu noktada askerlik süresinin kısaltılmasının ve bazı birliklerin lağvedilmesinin güvenlik zafiyetine neden olacağı iddia edilebilir. Ne var ki, tam profesyonel ve imkanlar ölçüsünde silahlı kuvvetler envanterindeki en yüksek bilgi ve teknoloji yoğun silah, araç ve gereçlerle donatılarak her an muharebeye hazır olarak bekletilecek bu birliklerin kuvvet çarpanı niteliği taşıyacağı göz ardı edilmemelidir. Dolayısıyla, bu olası eleştirel argümanın ne oranda geçerli olacağı tartışmaya açıktır.

Son olarak ise, Türkiye’de mevcut bulunan bazı kavramların düzenlenmesi faydalı olacaktır. Çalışmada da altı çizildiği üzere, Türkiye’de zorunlu askerlik hizmeti toplumun hemen hemen tüm kesimleri tarafından artık içselleştirilmiştir. Bu durum mevcut asker alma uygulamasının sürdürülmesi açısından önemli bir avantajdır. Ne var ki, aynı anlayış erinden en üst rütbeli subayına kadar tamamen profesyonel askerlerden teşkil edilecek birliklerin toplum nezdinde nasıl algılanacağı sorusunu da beraberinde getirmektedir. Öyle ki, bu askerlerin salt paralı askerler olarak algılanması ihtimali önemli bir tehlikedir. Dolayısıyla, bu durum üzerinde dikkatle durulmalı ve yeniden yapılanmanın bir parçası olan profesyonelleşmenin içinde bulunduğumuz çağın bir gereği olduğu topluma doğru şekilde anlatılmalıdır.

Elinizde bulunan çalışmanın giriş kısmında, bu araştırmanın temel sorunsalının ‘Türkiye’de profesyonel orduya geçiş mümkün mü’ sorusunun yanıtlanması olacağı belirtilmişti. Bir araştırmanın sonuç cümlelerinin kaleme alındığı noktada, o araştırmaya temel teşkil eden arayışın istenen cevabın alınması ile sonuçlanmış olduğunu söyleyebilmek büyük bir mutluluk kaynağıdır. Ancak, çalışmanın hiçbir eksik yönü olmayan bir araştırma olduğunu söylemekte mümkün değildir. Somut örnek verilecek olursa, profesyonel orduya geçiş durumunda TSK bünyesinde ne tür bir yapılanma

olabileceği ya da zorunlu askerlik sisteminin kaldırılarak profesyonel orduya geçişin kamuoyu nezdinde nasıl yorumlanacağı gibi başlıklar araştırma kapsamında yer almamıştır. Literatürde herhangi bir veri olmamasından kaynaklanan bu durum, elinizde bulunan çalışmanın ilk akla gelen eksiklikleri olarak değerlendirilebilir. Öyle ümit ediyorum ki, sivil kesimde bundan sonra zorunlu askerlik ve profesyonel ordu konularında çalışmak isteyen araştırmacılar bu hususları da dikkate alacak ve konu ile ilgili kişiler çok daha kapsamlı araştırmaları görme fırsatı bulacaklardır.

KAYNAKÇA

- “22 Haziran 2003: Askerlik Süresinin Kısaltılması Hakkında”, <http://www.tsk.mil.tr/bashalk/basac/2003/a11.htm.htm>, 12 Kasım 2005.
- Akad, Mehmet Tanju. **Savaş Tarihinin Dönüm Noktaları: Antik Çağ’dan Yirminci Yüzyılın Başına Kadar Genel Savaş Tarihiyle İlgili Bir Değerlendirme**, İstanbul: Kastaş Yayınları, 2005.
- Altınay, Ayşegül, Tanıl Bora, “Ordu, Militarizm ve Milliyetçilik”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt IV, Milliyetçilik**, Haz. Tanıl Bora, İstanbul: İletim yayınları, 2002, ss. 140-154.
- Altınay, Ayşegül. “Eğitimin Militarizasyonu: Zorunlu Milli Güvenlik Dersi”, **Bir Zümre, Bir Parti: Türkiye’de Ordu**, Haz. Ahmet İnsel, Ali Bayramoğlu, 2. Baskı, İstanbul: Birikim Yayınları, 2004, ss. 179-200.
- Altınay, Ayşegül. **The Myth of the Military-Nation: Militarism, Gender and Education in Turkey**, New York: Palgrave Mcmillan Press, 2004.
- “Askerliğini Yapmayanlar Artık Türk Vatandaşlığından Çıkarılmayacak”, **Zaman**, 14 Mart 2006, s. 6.
- “Askerlik Hizmet Süreleri”, http://www.asal.msb.gov.tr/er_islemleri/Gun.kadar%20askerlik%20hiz.htm, 20 Şubat 2006
- “Askerlik Kanunu”, http://www.asal.msb.gov.tr/er_islemleri/askerlik_kanunu1.htm, 15 Kasım 2005.
- “Askerlik Şart Olmayacak Vatandaşlık Yasası Değişiyor”, **Radikal**, 14 Mart 2006, s. 7.
- “Askerlikte Vicdani Ret, Yurttaşlıktan Çıkarılmayacak”, **Cumhuriyet**, 14 Mart 2006, s. 4.
- Aydemir, Bülent. “Vicdani Retçilere Umut Işığı”, **Sabah**, 14 Mart 2006, s. 23.
- Aydın, Faruk. **Osmanlı Devleti’nde Tanzimat’tan Sonra Askeralma Kanunları (1839-1914)**, Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 1994.
- Belge, Murat. **Osmanlı’da Kurumlar ve Kültür**, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005
- Beyaz Kitap 2000**, Milli Savunma Bakanlığı.

- Bora, Tanıl. “Ordu ve Milliyetçilik”, **Bir Zümre, Bir Parti: Türkiye’de Ordu**, Haz. Ahmet İnel, Ali Bayramoğlu, 2. Baskı, İstanbul: Birikim Yayınları, 2004, ss. 163-178.
- Brinton, Crane. Gordon A. Craig, Felix Gilbert. “Jomini”, **Modern Starejinin Yaratıcıları**, Haz. Edward Mead Earle, Çev. Demirhan Erdem, Çiğdem Erdem, Gülçin Ülgezen, Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2003, ss. 71-83.
- Bütün, M. Olcay. “Profesyonel Ordu ve TSK”, **Ulusal Strateji**, Sayı: 19, Eylül-Ekim 2001, ss. 17-21.
- Bütün, M. Olcay. “Profesyonel Ordu ve TSK (2)”, **Ulusal Strateji**, No: 20, Kasım-Aralık 2001, s. 38.
- Cumhuriyetimizin 75. Yılında Türk Silahlı Kuvvetleri**, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1998.
- Çadırcı, Musa. “Yenileşme Sürecinde Osmanlı Ordusu”, **Genel Türk Tarihi 7**, Haz. Hasan Celal Güzel, Ali Birinci, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, ss. 515-527.
- “Çağdaş Geleceği Bizimle Yakalayın... Hv. K. K. lığına Sözleşmeli Astsubay Alınacaktır”, **Sabah**, 5 Nisan 2005, s. 22.
- Çakın, Naci, Nafiz Orhon. **Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi (1793-1908), Cilt: III, 5. Kısım**, Ankara: Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Harp Tarihi Yayınları, 1978.
- “Çatışmayı Önle, Gerginliği Azalt, İstikrarı Yükselt”, Genelkurmay Başkanı Org. Hüseyin Kıvrıkoğlu ile Söy., **Ulusal Strateji**, Sayı: 5, Mart-Nisan 1999, ss. 18-26.
- “Çavuş ve Uzman Çavuş Kanunu”, **T.C. Resmi Gazete**, Sayı: 8654, 10 Mart 1954.
- “Çavuş ve Uzman Çavuş Layihası ve Milli Müdafaa ve Bütçe Encümenleri Mazbataları (1/432)”, **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, 3 Mart 1954.
- Çoker, Fahri. “Tanzimat ve Ordudaki Yenilikler”, **Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt: V, Haz. Fahri Aral, ss. 1260-1268.
- Çörekçi, Ahmet. “Cumhuriyetin 76. Yılında TSK’nın Anlam ve Önemi”, **Ulusal Strateji**, No: 9, Kasım-Aralık 1999, ss. 57-62.

- Çörekçi, Ahmet. “Silahlı Kuvvetler’de Yeniden Yapılanma”, **Ulusal Strateji**, Sayı: 18, Mayıs-Haziran 2001, ss. 37-41.
- Devletin Kavram ve Kapsamı**, Ankara: Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Yayınları, 1990.
- “Erbaş ve Erlere Yetenek Kazandırma Kursları”, http://www.tsk.mil.tr/egitim_ogretim/erbaser.htm, 28 Kasım 2005.
- Erkal, Şükrü. **Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Dönemi (23 Nisan 1920-29 Ekim 1923), IV ncü Cilt 1 nci Kısım**, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1984.
- Eroğlu, Cengiz, Hülya Yazar, İ. Göktuğ Demiröz. **Osmanlı Ordu Teşkilatı**, Ankara: Mili Savunma Bakanlığı Yayınları, 1999.
- Erözden, Ozan. **Ulus-Devlet**, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 1997.
- Fahmy, Khaled. “Ulus ve Asker Kaçakları: Mehmed Ali’nin Mısır’ında Zorunlu Askerlik” **Devletin Silahlanması: Ortadoğu’da ve Orta Asya’da Zorunlu Askerlik (1775-1925)**, Haz. Erik Jan Zürcher, Çev. M. Tanju Akad, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2003, ss. 65-85.
- Gilbert, Felix. “Machiavelli: Savaş Sanatında Rönesans”, **Modern Starejinin Yaratıcıları**, Haz. Edward Mead Earle, Çev. Demirhan Erdem, Çiğdem Erdem, Gülçin Ülgezen, Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2003, ss. 3-23.
- Gill, Kathy. “Military Conscription, Recruiting and The Draft”, <http://www.ospolitics.about.com/od/electionissues/a/draft.htm>, 14 Ekim 2005.
- Goodwin, Godfrey. **Yeniçeriler**, Çev. Derin Türkömer, İstanbul: Doğan Kitapçılık Yayınları, 2001.
- Güvenlik Sektörünün Parlamenter Gözetimi: İlkeler, Mekanizmalar ve Uygulamalar**, Çev. Esra Ortakan Kaliber, Alper Kaliber, İstanbul: TESEV Yayınları, 2003.
- “Hedef: İstikrar ve Güvenlik için Güçlü Savunma”, Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül ile Söy., **Savunma ve Havacılık**, No: 98, 2003, ss. 10-32.
- Howard, Michael. **War in European History**, Oxford: Oxford University Press, 1976.
- Huntington, Samuel P.. **Asker ve Devlet, Sivil-Asker İlişkilerinin Kuram ve Siyaseti**, Çev. Kazım Uğur Kızılaslan, İstanbul: Salyangoz Yayınları, 2004.

- Hürtaş, Sibel. “Genelkurmay Başkanlığı’ndan ‘Vicdani Ret’ Atağı”, **Sabah**, 13 Mart 2006, s. 24.
- İba, Şaban. **Milli Güvenlik Devleti**, İstanbul: Çivi Yazıları, 1999.
- “İkibinikiyüz Yıllık Bir Geçmişten Geleceğe Uzanmak; Türk Kara Kuvvetleri”, Kara Kuvvetleri Komutanı Org. Yaşar Büyükanıt ile Söy., **Savunma ve Havacılık**, No: 108, 2005, ss. 8-25.
- İnan, Afet. **Askerlik Vazifesi**, İstanbul: Devlet Matbaası, 1930.
- İnalçık, Halil. **Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)**, Çev. Ruşen Sezer, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2003.
- “Index of Country Reports, Turkey: 2005 Revision”, <http://www.wri-irg.org/co/rtba/turkey.htm>, 20 Şubat 2006.
- İpekeşen, Erdal, Hüseyin Keten. “Mehmetçiğe Cinsel Eğitim”, **Hürriyet**, 6 Şubat 2006, s. 5.
- “İstikbal Göklerdedir, M. Atatürk, Yaşamınızda Yeni Bir Sayfa Açın... Sözleşmeli Subay Olarak Hava Kuvvetlerine Katılın”, **Sabah**, 5 Nisan 2005, s. 21.
- Karal, Enver Ziya. **Osmanlı Tarihi: Islahat Fermanı Devri (1856-1861) Cilt: VI, 4.** Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995.
- Karal, Enver Ziya. **Osmanlı Tarihi: Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri (1789-1856) Cilt: 5, 5.** Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995.
- Karatamu, Selahattin, Hülya Toker, **Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, III. Cilt 6ncı Kısım (1908-1920)**, 2. Baskı, Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 1996.
- Kocaturk, Utkan. **Atatürk’ün Fikir ve Düşünceleri**, 2. Baskı, Ankara: Edebiyat Yayınevi, 1971.
- Kurtcephe, İsrail, Mustafa Balcıoğlu, **Kara Harp Okulu Tarihi**, Ankara: Kara Harp Okulu Matbaası, 1991.
- Lise Milli Güvenlik Bilgisi**, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2005.
- Lucassen, Jan, Erik Jan Zürcher, “Zorunlu Askerlik ve Direniş: Tarihi Çerçeve”, **Devletin Silahlanması: Ortadoğu’da ve Orta Asya’da Zorunlu Askerlik (1775-1925)**, Der: Erik Jan Zürcher, Çev. M. Tanju Akad, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2003, ss. 1-22.
- Machiavelli Prens**, Çev. Nazım Güvenç, İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi, 1993.

- “Meclis Profesyonel Orduya Geçiş İçin İlk Adımı Attı”, **Zaman**, 14 Haziran 2001, s. 5.
- Naci, Fethi. **100 Soruda Atatürk’ün Temel Görüşleri**, 6. Baskı, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1984.
- Nicolle, David. **The Janissaries**, London: Osprey Publishing, 2004.
- Okçu, Metin. “Profesyonel Askerliğe Doğru”, **Ulusal Strateji**, No: 9, Kasım-Aralık 1999, ss. 26-28.
- Ordu Dahili Hizmet Kanunu**, Ankara: Milli Müdafaa Vekaleti Matbaası, 1935.
- Özcan, Abdülkadir. “Osmanlı Devletinin Askeri Yapısı”, **Genel Türk Tarihi 6**, Haz. Hasan Celal Güzel, Ali Birinci, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, ss. 249-273.
- Özsoy, Muzaffer. “Dünü ve Bugünüyle Türk Savunma Stratejisi”, **Türkiye’nin Savunması**, Ankara: Dış Politika Enstitüsü, 1987, ss. 41-82.
- “Piyade Küçük Zabıt Kanunu”, **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, 28 Mayıs 1927.
- Polatcan, İsmet. **Notlu-Açıklamalı-İçtihatlı Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu ve Yönetmeliği, Askeri Ceza Kanunu Disiplin Mahkemeleri Kanunu, Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu ve İlgili Yönetmelikler, Subay Sicil Yönetmeliği ve Astsubay Sicil Yönetmeliği**, İstanbul: Bayrak Matbaacılık ve Yayıncılık, 2002.
- “Profesyonel Askerler Geliyor”, **Hürriyet**, 14 Haziran 2001, s. 23.
- “Profesyonel Orduya Doğru”, **Cumhuriyet**, 14 Haziran 2001, s. 19.
- “Profesyonel Orduya İlk Adım”, **Sabah**, 14 Haziran 2001, s. 33.
- “Profesyonel Orduya Onay”, **Akşam**, 14 Haziran 2001, s. 13.
- Rankov, Boris, Richard Hook. **The Praetorian Guard**, London: Osprey Publishing, 1995.
- “Redif”, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt 9, 1997, ss. 666-668.
- Siklosi, Peter. “The Future of Conscription, The Army of the Future”, <http://www.scsp.hu/eng/archives/2000apr/ssjo.htm>, 22 Nisan 2005.
- Sovyet Askeri Gücü**, ABD Savunma Bakanlığı, 1986.
- “Sözleşmeli Subay Dönemi”, **Türkiye**, 14 Haziran 2001, s. 13.
- Szabo, Janos. “The Modern Armed Forces of the New Millennium”, <http://www.scsp.hu/eng/archives/2000apr/sork.htm>, 22 Nisan 2005.

- Şen, Serdar. “Türkiye’yi Anlamak ya da Geçmişten Geleceğe Silahlı Kuvvetler”, **Birikim**, Sayı: 96, Nisan 1997, ss. 19-27.
- Taşhan, Seyfi. “Türkiye’nin Tehdit Algılamaları”, **Türkiye’nin Savunması**, Ankara: Dış Politika Enstitüsü, 1987, ss. 32-40.
- Tatar, Özge. “Vicdani Ret Mahkumiyeti”, **Sabah**, 25 Ocak 2006, s. 21.
- “T.B.M.M. Uzman Erbaş Kanun Teklifini Kabul Etti: Silahlı Kuvvetler Sözleşmeli Uzman Erbaş Alabilecek”, **Tercüman**, 19 Mart 1986, s. 3.
- T.C. Anayasası**, 72. Madde.
- “The Levee en Masse, August 23 1793”, <http://www.blakeneymanoc.com/levee.html>, 13 Ekim 2005.
- “The Roman Army”, <http://www.roman-empire-empire.net/army/army.html>, 28 Şubat 2006.
- The World Defence Almanac 2005**, Bonn: Mönch Publishing Group, 2005.
- Timur, Taner. **Osmanlı Çalışmaları: İkel Feodalizmden Yarı Sömürge Ekonomisine**, 3. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 1996.
- “Türk Deniz Kuvvetleri 21nci Yüzyıla Hazır”, Deniz Kuvvetleri Komutanı Org. Bülent Alpkaya ile Söy., **Savunma ve Havacılık**, No: 91, 2002, ss. 8-30.
- “Türk Hava Kuvvetleri Zorlu Görevlere Hazır”, Hava Kuvvetleri Komutanı Org. Cumhur Asparu ile Söy., **Savunma ve Havacılık**, No: 92, 2002, 8-32.
- “Türk Silahlı Kuvvetlerinde İstihdam Edilecek Sözleşmeli Subay ve Astsubaylar Hakkında Kanun”, **T.C. Resmi Gazete**, Sayı: 24439, 21 Haziran 2001.
- “Türk Silahlı Kuvvetlerinde İstihdam Edilecek Sözleşmeli Subay ve Astsubaylar Hakkında Kanun Tasarısı Görüşmeleri”, **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**: 116 ncı Birleşim, 13. 6. 2001.
- “Türk Silahlı Kuvvetlerinde İstihdam Edilecek Sözleşmeli Subay ve Astsubaylar Hakkında Kanun Tasarısı ve Plan ve Bütçe Milli Savunma Komisyonları Raporları (1/698)”, **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, 13.6.2001.
- “Türkiye, Yurtta Sulh, Cihanda Sulh Bayrağını Her Yerde Dalgalandırıyor”, Milli Savunma Bakanı Mehmet Gölhan ile Söy., **Savunma ve Havacılık**, No: 4, 1995, ss. 8-22.
- “Türkiye’nin Savunma Stratejisi ve Savunma Sanayi”, Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül ile Söy., **Savunma ve Havacılık**, No: 105, 2004, ss. 8-27.

- “Uzman Çavuş Yetiştirilmesi Hakkında Kanun”, **T.C. Resmi Gazete**, Sayı: 7230, 11 Haziran 1949.
- “Uzman Çavuş Yetiştirilmesi Hakkında Kanun Tasarısı ve Milli Savunma ve Bütçe Komisyonları Raporları (1/564)”, **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, 6 Haziran 1949.
- “Uzman Erbaş Kanunu”, **T.C. Resmi Gazete**, Sayı: 19058, 25 Mart 1986.
- “Uzman Erbaş Kanunu Tasarısı ve Milli Savunma; Plan ve Bütçe Komisyonları Raporları (1/732)”, **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, 18.3.1986.
- “Uzman Erbaş Kanun Tasarısının Görüşmeleri”, **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, 18.3.1986.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. **Osmanlı Devleti Askeri Teşkilatından Kapukulu Ocakları I: Acemi ve Yeniçeri Ocağı**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1943.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. **Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapukulu Ocakları II, Cebeci, Topçu, Top Arabacıları, Humbaracı, Lağımçı Ocakları ve Kapukulu Süvarileri**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1944.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. **Osmanlı Tarihi: XVI. Yüzyıl Ortalarından XVII. Yüzyıl Sonuna Kadar Cilt: 3 2. Kısım**, 5. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995.
- Ünder, Hasan. “30’ların Ders Kitaplarından ve Kemalizm’in Kaynaklarından Biri: Milleti Müsellaha ve Medeni Bilgiler”, **Tarih ve Toplum**, Cilt: 32, Sayı: 192, Aralık 1999, ss. 48-56.
- Ünder, Hasan. “Goltz, Milleti Müsellaha ve Kemalizmdeki Spartan Öğeler”, **Tarih ve Toplum**, Cilt: 35, Sayı: 206, Şubat 2001, ss. 45-53.
- “Vicdani Ret Dosyası”, <http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=2&ArsivAnaID=329>, 20 Şubat 2006.
- “Vicdani Retçiler Vatandaş Kalacak”, **Milliyet**, 14 Mart 2006, s. 14.
- Woloch, Isser. **The New Regime: Transformation of the French Civic Order (1789-1820s)**, New York: W.W. Norton Company Press, 1994.
- Yalichev, Serge. **Mercenaries of the Ancient World**, London: Constable and Company Press, 1997.

Zürcher, Erik Jan. “Teori ve Pratikte Osmanlı Zorunlu Askerlik Sistemi (1844-1918)”,
**Devletin Silahlanması, Ortadoğu’da ve Orta Asya’da Zorunlu Askerlik
(1775-1925)**, Haz. Erik Jan Zürcher, Çev. M. Tanju Akad, İstanbul: Bilgi
Üniversitesi Yayınları, 2003, ss. 87-104.

EKLER

EK TABLO-1

AB ÜLKELERİNDEKİ ASKERLİK SİSTEMLERİ

Ülke	Askere Alma Sistemi
Almanya	Zorunlu askerlik sistemi uygulanmaktadır. Askerlik süresi 9 aydır. 1949 yılında vicdani retçilik statüsü yasalara girmiştir. Bu haktan yararlanmak isteyenler 9 aylık alternatif ulusal hizmetlerde görev yapmaktadırlar. Günümüzde zorunlu askerlik sisteminin geleceği tartışılan bir konudur. Yeniden yapılanma çalışmaları kapsamında ordunun küçültülmesi ve yükümlü olarak askerlik hizmetini gerçekleştirenlerin sayısının azaltılması planlanmaktadır. Ancak, zorunlu askerlik uygulamasının tamamen kaldırılması yönünde henüz bir çalışma yapılmamaktadır.
Avusturya	Zorunlu askerlik sistemi uygulanmaktadır. Hizmet süresi 8 aydır. Bazı durumlarda sürenin 6 ayı silah altında kalamı ise yedek olarak geçirilebilmektedir. 1974 yılında vicdani retçilik statüsü yasalara girmiştir. Bu haktan faydalanan kişiler askerlik hizmeti yerine 12 aylık alternatif ulusal hizmetlerde görev almaktadırlar. Askerlik süresinin kısaltılması ve profesyonel orduya geçiş yönünde çalışmalar yapılmaktadır. 2004 yılında bu amaçla kurulan komisyonun hazırladığı raporda çeşitli alternatifler sunulmuştur. Bunlar arasında 2006 veya 2007 yılında askerlik süresinin 6 aya düşürülmesi önerisi de vardır. Ayrıca, 2010 yılında zorunlu askerliğin tamamen kaldırılması da tartışılmaktadır. Ancak, henüz bu konuda alınmış kesin bir karar yoktur.
Belçika	1995 yılında profesyonel orduya geçilmiştir. AB ülkeleri içerisinde zorunlu askerlik uygulamasını yürürlükten kaldıran ilk ülkelerden birisidir. Ancak, zorunlu askerlik uygulamasının acil durumlarda veya savaş hallerinde tekrardan yürürlüğe sokulabilmesini sağlayacak yasal düzenleme de bulunmaktadır.
Birleşik K.	1960 yılında zorunlu askerlik uygulaması yürürlükten kalkmıştır. Profesyonel ordu vardır.

Çek C.	2000 yılında alınan karar gereğince 2007’de ordunun profesyonelleşmesi planlanmıştır. Ancak, yapılan hesaplamaların aksine çalışmalar öngörülenden daha hızlı sonuçlanmış ve 2005 yılında profesyonel orduya geçilmiştir.
Danimarka	Zorunlu askerlik sistemi uygulanmaktadır. Hizmet süresi görev alınan kuvvet ve rütbeye göre 3 ay ile 14 ay arasında değişmektedir (Ortalama süre 9 aydır). 1917 yılında vicdani retçilik kabul edilmiştir. Bu statüyü tanıyan ilk Avrupa ülkesidir. Alternatif hizmet süreleri 3 aydan 14 aya kadar değişmektedir (Ortalama süre 9 aydır). 2004 yılında hükümet ve muhalefet partileri orduda belirli reformları içeren ‘Danimarka Savunma Anlaşması 2005-2009’ üzerinde uzlaşmaya varmışlardır. Bu anlaşmaya göre, zorunlu askerlik sisteminin bundan sonrada devam ettirilmesine karar verilmiştir. Ancak, hizmet süresinin önemli oranda düşürülerek 4 aya indirilmesi planlanmaktadır.
Estonya	Zorunlu askerlik sistemi uygulanmaktadır. Askerlik süresi 8 ay, memurlar ve bazı özel pozisyondaki kişiler için 11 aydır. 1991 yılında vicdani retçilik yasalaşmıştır. Bu haktan yararlanan kişiler 16 aylık alternatif hizmetlerde görev almaktadırlar.
Finlandiya	Zorunlu askerlik sistemi uygulanmaktadır. Hizmet süresi görev alınan kuvvet ve rütbeye göre 180, 260 veya 362 gün olarak belirlenmiştir (Yükümlülerin %50’si 180 günlük hizmette bulunmaktadır). 1931 yılında vicdani retçilik statüsü yasalara girmiştir. Alternatif görev süresi 395 gündür. Zorunlu askerlik sisteminin kaldırılması düşünülmemektedir. Ancak, 2004 yılında yayınlanan ‘Beyaz Kitap’ askere alınanların sayısında azaltmaya gidilmesini öngörmektedir.
Fransa	Zorunlu askerlik sistemini ilk uygulandığı ülkede 2002 yılı itibariyle profesyonel orduya geçilmiştir.

Hollanda	1997 yılında profesyonel orduya geçilmiştir. Ancak, zorunlu askerlik uygulaması olağanüstü hallerde yürürlüğe sokulmak üzere anayasada yer almaktadır.
Kıbrıs (G.K.)	Zorunlu askerlik sistemi uygulanmaktadır. Askerlik süresi 26 aydır. Çok sayıda çocuk sahibi olan (En az dört) ve yurtdışında yaşayanlar için 13 aylık kısa dönem askerlik imkanı bulunmaktadır. Diğer AB üyesi ülkelerin aksine vicdani retçilik için ayrı bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Sadece 1992 yılından beri ulusal güvenlik yasasında bu haktan bahsedilmektedir. Vicdani retçilikten yararlananların ordu içerisinde silahsız olarak 36 aylık, ordu dışında ise yine silahsız olarak 42 aylık askerlik hizmeti yapmaları öngörülmüştür. Şüphesiz, ordu dışındaki askerlik hizmetinin oldukça muğlak bir görünüm arz etmesi tartışmalı bir durum yaratmakta ve bu ülkedeki vicdani retçilik statüsünün gerçekten varolup olmadığına sorgulanmasına neden olmaktadır.
Letonya	Zorunlu askerlik sistemi uygulanmaktadır. Askerlik süresi 12 ay, üniversite mezunları içinse 9 ay olarak tespit edilmiştir. 2002 yılında vicdani retçilik statüsü yasalara girmiştir. Bu statüde olanların yapacakları alternatif hizmetin süresi üniversite mezunları için 18 ay, diğerleri içinse 24 ay olarak belirlenmiştir. Hükümet 2007 profesyonel orduya geçilmesine karar vermiştir.
Litvanya	Zorunlu askerlik sistemi uygulanmaktadır. Hizmet süresi 12 ay, üniversite ve kolej mezunları içinse 6 aydır. 1992 yılında vicdani retçilik yasalaşmıştır. Alternatif hizmet süresi 18 aydır.
Lüksemburg	1967 yılına kadar zorunlu askerlik sisteminin uygulandığı ülkede, bu tarihten sonra profesyonel orduya geçilmiştir.
Macaristan	Zorunlu askerlik sistemi uygulanmaktadır. Askerlik süresi 9 aydır. 1989 yılından beri vicdani retçilik statüsü yasalarında yer almaktadır. Vicdani retçilerin 18 aylık alternatif hizmetlerde bulunmaları öngörülmüştür. 2003 yılında profesyonel orduya geçilmesine karar verilmiştir. 2005 yılı içerisinde hazırlıkların tamamlanarak zorunlu askerlik uygulamasının kaldırılması beklenmektedir.

Malta	Zorunlu askerlik sistemi hiçbir zaman uygulanmamıştır. Profesyonel ordusu vardır.
İrlanda	Zorunlu askerlik sistemi hiçbir zaman uygulanmamıştır. Profesyonel ordusu vardır.
İspanya	2002 yılı itibariyle zorunlu askerlik sistemi kaldırılarak profesyonel orduya geçilmiştir.
İsveç	Zorunlu askerlik sistemi uygulanmaktadır. Hizmet süresi 7.5 aydır. Bu süre memurlar için 10 ile 15 arasında, bu meslek grubundaki kişilerin deniz kuvvetlerinde görev almaları durumunda ise 18 ile 20 ay arasında değişmektedir. 1920 yılından itibaren vicdani retçilik bu ülkede yasalarla güvence altında bulunmaktadır. Bu statüde bulunan yurttaşların görev alacakları alternatif hizmetlerin süresi 7.5 aydır. Ülke savunmasının temeli günümüzde de topyekün harp prensibine dayanmaktadır. Yakın zamanda bu durum fazlasıyla tenkit edilmiştir. Ancak topyekün harp anlayışının yansımalarından birisi olarak kabul edilen zorunlu askerlik sisteminin bundan sonrada uygulanmasına devam edilmesi planlanmaktadır.
İtalya	2000 yılında parlamentoda alınan karar uyarınca ordunun 2007 yılından sonra tamamen profesyonel bir örgütlenme olması planlanmıştır. Ancak, geçiş süreci tahmin edilenden daha hızlı ve başarılı uygulanınca öngörülenden iki yıl önce, 2005 yılında profesyonel orduya geçilmiştir.
Polonya	Zorunlu askerlik sistemi uygulanmaktadır. Askerlik hizmeti 10 ay, üniversite mezunları içinse 3 aydır. 1988 yılında vicdani retçilik statüsü yasalarla güvence altına alınmıştır. Alternatif hizmetin süresi 18 ay, üniversite mezunları içinse 6 aydır. Ülke halen NATO standartlarına erişebilme yönünde çalışmalar yapmaktadır. Bunlar arasında silahlı kuvvetlerin küçültülmesi ve profesyonel askerlerin mevcudunun arttırılması da yer almaktadır. 2006 yılından itibaren askerlik süresinin 9 aya indirilmesi öngörülmektedir. Ancak, zorunlu askerlik uygulamasının tamamen kaldırılması yönünde şu an için bir çalışma yapılmamaktadır.

Portekiz	2004 yılı itibariyle zorunlu askerlik sistemi kaldırılarak profesyonel orduya geçilmiştir.
Slovakya	Zorunlu askerlik sistemi uygulanmaktadır. Askerlik süresi 6 aydır. Vicdani retçilik 1992 yılına girmiştir. Bu statüden yararlanan yurttaşların 9 aylık alternatif hizmetlerde görev alması öngörülmüştür. Ülkenin NATO'ya girişinin ardından silahlı kuvvetlerin yeniden organize edilmesi çalışmalarına başlanmış ve 2006 yılı içerisinde zorunlu askerliğin kaldırılarak tamamen profesyonellerden kurulu bir yapılmaya geçilmesi planlanmıştır. Askerlik süresinin 2000 yılında 12 aydan 9 aya, 2004 yılında ise 6 aya indirilmesi bu yönde yapılan çalışmalar kapsamında değerlendirilmelidir.
Slovenya	2004 yılına kadar zorunlu askerlik sistemi uygulanmış, bu tarihten sonra ise profesyonel orduya geçilmiştir.
Yunanistan	Zorunlu askerlik sistemi uygulanmaktadır. Hizmet süresi 12 aydır, ancak memurlar için bu süre 17 ay, çok sayıda çocuğu olanlar içinse 3, 6 veya 9 ay olarak tespit edilmiştir. 1997 yılında vicdani retçilik statüsü yasalarına girmiştir. Alternatif ulusal hizmetin süresi 23 aydır. Ancak, ailevi nedenlerden bu süre 15 ay da olabilmektedir.

Kaynak: <http://www.wri-irg.org>, 31 Ağustos 2005.

EK TABLO-2

KOMŞU ÜLKELERDEKİ ASKERLİK SİSTEMLERİ

Ülke	Askere Alma Sistemi
Bulgaristan	Zorunlu askerlik sistemi uygulanmaktadır. Hizmet süresi 9 aydır, ancak üniversite mezunları için 6 aylık kısa dönem imkanı da bulunmaktadır. 1991 yılında vicdani retçilik yasal bir hak olarak tanınmıştır. Alternatif hizmet süresi 13.5 ay, üniversite mezunları içinse 9 aydır. AB aday ülkesi olan ve yakın bir zamanda NATO'ya üye olan ülke, günümüzde Batı standartlarına ulaşabilmek için yoğun çaba sarf etmektedir. Zorunlu askerlik sisteminin kaldırılması yönünde bir çalışma yoktur. Ancak, 2010 yılında askerlik süresinin 45 güne indirilmesi düşünülmektedir. Savunma Bakanlığı bu indirimin söz konusu tarihten daha önce de yapılabileceğini belirtmektedir.
Ermenistan	Zorunlu askerlik sistemi uygulanmaktadır. Hizmet süresi 24 aydır. 2004 yılında vicdani retçilik statüsü ilk kez olarak yasalara girmiştir. Alternatif hizmet süresi 42 aydır.
Gürcistan	Zorunlu askerlik sistemi uygulanmaktadır. Hizmet süresi 18 aydır. 1997 yılından beri vicdani retçilik yasal bir hak olarak tanınmıştır. Bu haktan yararlananların alternatif ulusal hizmetlerde 36 ay çalışmaları öngörülmüştür. 2004 yılında askerlik süresinin 12 aya, üniversite mezunları içinse 6 aya indirilmesi yönünde bir yasa tasarısı parlamentoya sunulmuştur. Ancak, bu konuda halen bir ilerleme kaydedilmemiştir. Ordu bünyesinde NATO standartlarına erişebilme yönünde çalışmalar yapılmaktadır. Zorunlu askerliğin kaldırılması düşünülmemektedir. Ancak, profesyonel kadroların genel mevcut içerisindeki oranlarının artırılarak üçte iki seviyesine getirilmesi planlanmaktadır.
Irak	Saddam Hüseyin rejiminin ortadan kalkmasıyla sonuçlanan ABD'nin son operasyonu sonrasındaki asker alma sistemi hakkında sağlıklı bilgi bulunmamaktadır. Rejim devrilmeden önceki düzenlemede, zorunlu askerlik sistemi uygulanmaktadır. Hizmet süresi 2 yıl, üniversite mezunları içinse 1.5 yıldır. Vicdani retçilik statü bulunmamaktadır.

İran	Zorunlu askerlik sistemi uygulanmaktadır. Hizmet süresi 2 yıldır. Vicdani retçilik statüsü bulunmamaktadır.
Suriye	Zorunlu askerlik sistemi uygulanmaktadır. Askerlik süresi 30 aydır. Vicdani retçilik statüsü bulunmamaktadır.

Kaynak: <http://www.wri-irg.org>, 31 Ağustos 2005.

EK TABLO-3

DİĞER ÜLKELERDEKİ ASKERLİK SİSTEMLERİ

Ülke	Askere Alma Sistemi
ABD	Profesyonel ordusu vardır. Ancak, bu gücün yetersiz kaldığı durumlarda kongrenin zorunlu askerliği yürürlüğe sokma hakkı bulunmaktadır.
Arjantin	Gönüllülerden oluşan bir ordusu bulunmaktadır. Ancak, kafi sayıda kişinin askerlik kaydı yaptırmaması veya savaş hali gibi acil durumlarda ulusal kongrenin onaylaması şartıyla hükümetin zorunlu askerliği yürürlüğe sokabileceği yasal düzenleme bulunmaktadır.
Avusturya	1972 yılında zorunlu askerliğin kaldırıldığı ülkede, profesyonel askerlik sistemi uygulanmaktadır. Zorunlu askerlik savaş zamanı yürürlüğe sokulabilmektedir.
Brezilya	Zorunlu askerlik sistemi uygulanmaktadır. Askerlik süresi 12 aydır. Bu süre 18 aya kadar uzatılabilmektedir, ancak hangi durumlarda bunun yapılabileceği belirsizdir. Vicdani retçilik düzenlemesi bulunmaktadır. Alternatif hizmetin süresi normal askerlik hizmetinde olduğu gibi 12 aydır. Fakat, alternatif sivil hizmetler konusunda bir düzenleme olmadığı için vicdani retçilik statüsünden istifade edenler ordu bünyesinde silahsız olarak görev icra etmektedirler.
Çin	Zorunlu askerlik sistemi uygulanmaktadır. İhtiyaç olması halinde kadınlarında askerlik yapmaları öngörülmüştür. Hizmet süresi kara kuvvetlerinde 3 yıl, deniz ve hava kuvvetlerinde 4 yıldır. Vicdani retçilik statüsü bulunmamaktadır.
G. Afrika	1994 yılında sadece beyazların yapmakla yükümlü oldukları askerlik hizmeti kaldırılmıştır. Profesyonel ordusu vardır.
G. Kore	Zorunlu askerlik sistemi uygulanmaktadır. Hizmet süresi 26 aydır ancak sağlık sektöründe görevli olanlar ile yerel ve merkezi yönetimde çalışanlar için bu süre 28 ay, bazı özel durumlarda ise 32 ay olabilmektedir. Ülkede vicdani retçilik konusunda herhangi bir yasal düzenleme bulunmamaktadır.

Hırvatistan	Zorunlu askerlik sistemi uygulanmaktadır. Askerlik süresi 6 aydır. 1991 yılında vicdani retçilik yasal bir hak olarak kabul edilmiştir. Bu haktan yararlananlar 8 aylık ulusal alternatif hizmetlerde görev almaktadırlar. AB aday ülkesi olan Hırvatistan'da zorunlu askerlik sistemi önemli bir tartışma konusudur. Savunma Bakanlığı geçtiğimiz dönemde hazırlamış olduğu raporda profesyonel orduya geçmenin maliyetinin çok fazla olacağını belirtmiştir. Bu nedenden ötürü şu an için zorunlu askerliğin kaldırılması düşünülmemektedir. Hükümet 2004 yılında yapmış olduğu açıklamada, 2007 yılında zorunlu askerlik sisteminin geleceği konusunda kesin kararın verileceğini açıklamıştır.
Hindistan	1948 yılında bağımsızlığını kazanan ülkede zorunlu askerlik sistemi hiçbir zaman uygulanmamıştır. Ancak, tehlike durumlarında zorunlu askerlik sisteminin yürürlüğe sokulabileceği yasal düzenleme bulunmaktadır. Günümüzde zorunlu askerlik sisteminin geleceği tartışılmaktadır.
İsrail	Zorunlu askerlik sistemi uygulanmaktadır. Uygulama tüm Yahudi ve Dürzi erkekleri kapsadığı gibi, Yahudi kadınlar da askerlik hizmeti yerine getirmektedir. Hizmet süresi erkekler için 3 yıl, kadınlar için 2 yıldır. Doktor ve hemşire gibi özel ihtisas sahibi mesleklerde bu süre daha uzun olabilmektedir. Vicdani retçilik statüsü erkekler için bulunmazken kadınlar için vardır. Ancak, burada bir kısıtlamaya gidilmiş ve askerlikten muaf tutulmanın sadece dini nedenlerle olabileceği belirtilmiştir. Vicdani retçilikten düzenlemesinden yararlanan kişilerin alternatif sivil hizmetlerde bulunmaları öngörülmüştür. Ne var ki, fiiliyatta bu görevlerde bugüne kadar kimse çalıştırılmamıştır. İsrail Savunma Politikasında, geleneksel olarak zorunlu askerlik ulus-inşa sürecinin önemli bir parçası olarak kabul edilmektedir.
Japonya	İkinci Dünya Savaşı sonrasında imzalanan anlaşmalar göre, bu ülkenin resmi olarak silahlı kuvvetlere sahip olması yasaklanmıştır. Ancak, fiiliyatta profesyonel ordusu vardır.
Kanada	Profesyonel ordusu vardır. Zorunlu askerlik sisteminin uygulanması konusunda yasalarında herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır.

Küba	Zorunlu askerlik sistemi uygulanmaktadır. Yasalara göre, kadın erkek tüm yurttaşlar askerlik hizmeti yapmakla yükümlüdür. Ancak, pratikte sadece erkekler bu görevi icra etmektedirler. Ülkede vicdani retçilik statüsü bulunmamaktadır.
K. Kore	Zorunlu askerlik sistemi uygulanmaktadır. Kadınlar askerlik hizmeti yapmakla yükümlü değildir, ancak 40 yaşına kadar senelik olarak askeri eğitimden geçirilmektedirler. Askerlik hizmeti kara kuvvetlerinde 5 ile 8 yıl, deniz kuvvetlerinde 5 ile 10 yıl ve hava kuvvetlerinde 3 ile 4 yıl arasında icra edilmektedir. Yasalarda vicdani retçilik statüsü bulunmamaktadır.
Mısır	Zorunlu askerlik sistemi uygulanmaktadır. Askerlik süresi 3 yıl, öğrenim görmüş kişiler içinse 18 ay olarak tespit edilmiştir. Vicdani retçilik statüsü bulunmamaktadır.
Norveç	Zorunlu askerlik sistemi uygulanmaktadır. Askerlik süresi 12 aydır (Pratikte 8 veya 9 ay şeklinde gerçekleştirilmektedir). Az sayıdaki yükümlü askerlik görevini ulusal muhafız teşkilatında yapmaktadır. Buradaki hizmet süresi 6 aydır, ancak 44 yaşına kadar her sene iki haftalık yedek eğitimi almaları gerekmektedir. Vicdani retçilik statüsü 1922 yılından beri bulunmamaktadır. Alternatif hizmetin süresi 13 aydır. Yakın geçmişte ülkede zorunlu askerliğin geleceği çok tartışılmıştır. Yeşiller dışında sistemin devam ettirilmesi konusunda siyasal bir uzlaşmanın olduğu dikkat çekmektedir. Nitekim, Savunma Bakanlığı, zorunlu askerlik sisteminin bundan sonrada ülke savunmasının temel ayaklarından birisini oluşturmaya devam edeceğini açıklamıştır.
Pakistan	Zorunlu askerlik sistemi hiçbir zaman uygulanmamıştır. Gönüllülerin temel asker kaynağını oluşturduğu bir ordusu bulunmaktadır. Acil durumlarda zorunlu askerlik devreye sokulabilmektedir. Ancak, bugüne kadar karar vericiler tarafından hiç uygulanmamıştır.
Romanya	Zorunlu askerlik sistemi uygulanmaktadır. Hizmet süresi 8 ay, üniversite ve kolej mezunları içinse 4 aydır. 1996 yılında vicdani retçilik yasası yürürlüğe girmiştir. Bu yasadaki yararlananların 12 aylık, yüksek okul mezunlarının ise 6 aylık alternatif görevlerde çalışmalarını öngörülmüştür.

	<p>AB aday ülkesi olan ve NATO standartlarını yakalamaya çalışan ülkede, 2007 yılında tamamen profesyonellerden oluşan bir yapılanmaya geçilmesi planlanmıştır. Bu amaçla, 1990'lı yıllardan bu yana yükümlü asker sayısı kademeli olarak azaltılmaktadır. Nitekim, son olarak 2003 yılında anayasada zorunlu askerlik sisteminin kaldırılması konusunda gerekli düzenleme yapılmıştır.</p>
Rusya	<p>Zorunlu askerlik sistemi uygulanmaktadır. Hizmet süresi 24 ay, yüksek okul mezunları için 12 ay olarak belirlenmiştir. Vicdani retçilik statüsü 2004 yılında tanınmıştır. Alternatif hizmet süresi yüksek okul mezunları için 21 ay, diğerleri için 42 aydır. Ayrıca, silah taşımamadan üniversite mezunlarının 18 ay, diğerlerinin 36 aylık askerlik yapmaları da mümkündür. Zorunlu askerliğin geleceği ülkede oldukça tartışılan bir konudur. Ancak yakın gelecekte kaldırılacağına dair herhangi bir işaret bulunmamaktadır. 2004 yılında Savunma Bakanı bu düşünceyi destekler şekilde zorunlu askerlik uygulamasının hiçbir zaman kaldırılmayacağını açıklamıştır. Bununla birlikte, Devlet Başkanı Putin 2007 yılında ordu mevcudunun yaklaşık yarısının profesyonellerden oluşabileceğini ve 2008 yılından itibaren de askerlik süresinin 1 yıla sınırlandırılabilirliğini ifade etmiştir.</p>
Tayvan	<p>Zorunlu askerlik sistemi uygulanmaktadır. Hizmet süresi 2 yıldır. Vicdani retçilik statüsü bulunmamaktadır.</p>
Ukranya	<p>Zorunlu askerlik sistemi uygulanmaktadır. Hizmet süresi 18 ay, deniz kuvvetlerinde 24 aydır. Yüksek okul mezunları için 12 aylık kısa dönem seçeneği bulunmaktadır. 1996 yılında vicdani retçilik yasal bir hak olarak tanınmıştır. Alternatif hizmet süresi 27 ay, yüksek okul mezunları içinse 18 aydır. Savunma Bakanlığı 2005 yılında askerlik süresinin 12 aya indirileceğini açıklamıştır. AB adaylığı için adı geçen ülke, 2015 yılına kadar profesyonel askerliğe geçmeyi amaçlamakta ve halen bu konuda çalışmalar yapmaktadır. Ancak, mevcut sözleşmeli askerlerle bile bir çok sorun yaşanması, bu hedefin gerçekleşme olasılığının sorgulanmasına neden olmaktadır.</p>

Y. Zelanda Zorunlu askerlik uygulaması 1973 yılında kaldırılmıştır. Profesyonel ordusu vardır.

Kaynak: <http://www.wri-irg.org>, 31 Ağustos 2005.

EK-4

UZMAN ERBAŞ KANUNU

BİRİNCİ BÖLÜM

Genel Hükümler

Amaç, Kapsam ve Tanımlar

Amaç

MADDE 1. – Bu Kanunun amacı, Türk Silahlı Kuvvetlerinin erbaş kadrolarında devamlılık arz eden teknik ve kritik görevlerde, yetişmiş personel ihtiyacını karşılamak maksadıyla istihdam edilecek uzman onbaşı ve uzman çavuşların temini, hizmet şartları, görev ve hakları, yükümlülükleri, astsubay sınıfına geçirilmeleri ile ilgili esas ve usulleri düzenlemektir.

Kapsam

MADDE 2. – Bu Kanun Türk Silahlı Kuvvetleri erbaş kadrolarında istihdam edilecek uzman erbaşlarla, bunları istihdam edecek ve bunların istihdamı ile ilgili birlik, kurum ve kuruluşları kapsar.

Tanımlar

MADDE 3. – Bu Kanunda yer alan deyimlerden;

1. Uzman Çavuş: En az ortaokul veya dengi okul mezunu olup muvazzaflık hizmetini çavuş rütbesi ile tamamlayanlardan, muvazzaflık hizmetini müteakip Türk Silahlı Kuvvetlerinin devamlılık arz eden teknik ve kritik uzmanlık görev yerlerinde veya astsubay ve çavuş kadro görev yerlerinde, bu Kanun esaslarına göre istihdam edilenlerle, yönetmelikte belirtilen esaslara göre uzman onbaşılıktan uzman çavuşluğa geçirilenleri,

2. Uzman Onbaşı: En az ortaokul veya dengi okul mezunu olup muvazzaflık hizmetini onbaşı rütbesi ile tamamlayanlardan, muvazzaflık hizmetini müteakip Türk Silahlı Kuvvetlerinin devamlılık arz eden teknik ve kritik uzmanlık görev yerlerinde veya onbaşı kadro görev yerlerinde, bu Kanun esaslarına göre istihdam edilenleri,

3. Uzman Erbaş: Bu Kanun hükümlerine göre istihdam edilen uzman çavuş ve uzman onbaşılıarı,

ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Alınma, Hizmet Süresi, Hizmet Şartları ve Görev

Göreve alınma

MADDE 4. – Kuvvet Komutanlıkları, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığınca hazırlanarak, Genelkurmay Başkanlığınca onaylanan veya uygun bulunan uzman onbaşı ve uzman çavuş kadrolarına göre, her yıl alınacak uzman erbaşlarla ilgili kadro görev yerleri, mezkur komutanlıklarca yayınlanarak duyurulur. İstekli olan ve yönetmelikte belirtilen niteliklere sahip onbaşı ve çavuşlar istenilen belgelerle müracaat ederler. Bunlardan uygun görülenler, yönetmelikte belirtilen esaslara göre çalıştırılırlar.

Hizmet Süresi

MADDE 5. – Uzman erbaşlar iki yıl süre ile sözleşme yaparak göreve başlar ve T.C. Emekli Sandığı ile ilgilendirilirler. Bunların sözleşme süreleri en çok 30 yaşına girdiği yıla kadar uzatılabilir.

Hizmet Şartları

MADDE 6. – Uzman erbaşlar, onbaşı ve çavuş rütbesini taşıyan asker kişi sayılırlar. Astlık üstlük münasebetleri, disiplin ve cezai müeyyideler ile yargılama usulü bakımından, er ve erbaşların tabi oldukları hükümlere tabi olurlar. Ancak bunlar hakkında yeni baştan askerlik ve rütbenin geri alınması fer'i cezaları uygulanmaz.

Görev

MADDE 7. – Uzman erbaşlar istihdam edildikleri kadro görevleri ile beraber Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununda erbaşlar için belirtilen görevleri de yaparlar.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Haklar, Terfi ve Yükümlülükler, Başarı Gösteremeyen Hakkında

Yapılacak İşlem

Uzman erbaşların giyecek, bakım ve barınmaları

MADDE 8. – Uzman erbaşların giyecek, bakım ve barınmaları er ve erbaşlar gibi Devlet tarafından sağlanır. Uzman erbaşların giyim, kuşam istihkakları ilgili bakanlıklarca düzenlenecek istihkak ve tahsis listelerinde gösterilir.

Kademe ilerlemesi ve terfi

MADDE 9. – Bir ücret kademesinde fiilen bir yılını tamamlayan uzman erbaşlar, 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanununun 207. Maddesi uyarınca kademe ilerlemesi yaparlar. En az bir yıl hizmet ettikten sonra görevde başarılı olan onbaşlar, çıkarılacak yönetmelikte belirtilecek esaslara göre uzman çavuşluğa terfi ettirilirler.

Terfi

MADDE 10. – Uzman erbaşlardan ve bunların bakmakla yükümlü olduğu eş, çocuk, anne ve babasından hastalananların muayene ve tedavileri askeri hastanelerde ücretsiz yapılır. Bunlar hakkında Türk Silahlı Kuvvetleri personelinin tabi olduğu hükümler uygulanır. Ancak hava değişimi süresinin toplamı bir yıl içinde 2 ayı geçemez. Tedavi ve hava değişimi süresi iki ayı geçenlerin Türk Silahlı Kuvvetleri ile ilişkileri kesilir. Bunlardan barışta ve savaşta görev esnasında ve görev başında, görevlerinden dolayı bir saldırıya veya kazaya uğrayan veya bir meslek hastalığına yakalananların, iyileşinceye kadar ilişkileri kesilmez, izinli sayılırlar. Bunlardan sıhhi arızası devam edenler ve kendisinden istifade edilemeyeceği anlaşılanlar hakkında T.C. Emekli Sandığı Kanunu hükümleri uygulanır.

İzin

MADDE: 11. – Her uzman erbaşın yılda yol hariç bir ay (30 gün) izin hakkı vardır. İzinler Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Yönetmeliği esaslarına göre düzenlenir.

Uzman erbaşlara yıllık izinleri dışında, ayrıca 1111 sayılı Kanunun 78 inci maddesinde belirtilen esaslara göre izin verilir. Verilen bu izinler yıllık izinden sayılmaz.

Başarı gösteremeyenler

MADDE 12. – Görevde başarısız olanlarla, kendilerinden istifade edilemeyeceği anlaşılan uzman erbaşların, barışta sözleşme sürelerine bakılmaksızın Türk Silahlı Kuvvetleri ile ilişkileri kesilir. Görevde başarısız olma ve kendilerinden istifade edilememe halleri ve bunlara yapılacak işlemler çıkarılacak yönetmelikte düzenlenir.

Kıyafet

MADDE 13. – Uzman erbaşların kıyafetleri, Kıyafet Kararnamesinde gösterilir.

Çalışma saatleri ve ikamet

MADDE 14. – Uzman erbaşlardan isteyenler Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununun bu konudaki hükümleri saklı kalmak şartıyla, gece evlerine gidebilirler. (Nöbetçi olanlar hariç). Gece kışlada veya gemide kalmayı kabul edenler yetkili amirin

izni olmadan kışladan veya gemiden ayrılamazlar. Bunlar mümkün olduğu kadar erbaş ve erlerden ayrı olarak tahsis edilecek yerlerde yatırılırlar. Evlerine gidenler subay ve astsubay servislerinden istifade ederek mesai başlangıcında görevleri başında bulunurlar.

Astsubay sınıfına geçirilme

MADDE 15. – En az bir yıllık hizmetten sonra istekli olan ve sözleşme süresi içinde müracaat eden uzman erbaşlar, 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu ve bu Kanuna ait Astsubay Sınıf Okulları Yönetmeliğindeki şartları haiz iseler, astsubay sınıf okullarında gösterilecek öğrenim ve eğitimi müteakip astsubay nasbedilebilirler.

Bunların astsubay sınıf okullarındaki öğrenim, eğitim süre ve şekilleri bu Kanunun 19 uncu maddesi gereğince çıkarılacak yönetmelikte gösterilir. Bunlarda, Astsubay Sınıf Okulları Yönetmeliğindeki evli ve nişanlı olma durumu ile öğrenime ara vermiş olma durumu aranmaz. Bu şekilde astsubay nasbedileceklerin astsubay sınıf okullarındaki öğrenim ve eğitimlerinde özlük hakları yönünden uzman erbaşlık statüleri devam eder. Bunlardan astsubay nasbedilenlerin muvazzaf askerlik ve uzman erbaşlıkta geçen süreleri kıdemlerinden sayılır ve nasıpları buna göre düzeltilir. Nasıp düzeltilmesinden dolayı maaş, maaş farkları ödenmez ve diğer özlük hakları verilmez. Sınıf okullarındaki öğrenim ve eğitimde başarılı olamayanların Türk Silahlı Kuvvetleri ile ilişkileri kesilir veya uzman erbaş olarak çalışmak isteyenler kıtaya iade edilir.

Özlük Hakları

MADDE 16. – Uzman erbaşlara 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunundaki Uzman Jandarma Çavuşlar için aylık gösterge tablosu üzerinden, sözleşmenin onaylandığı aybaşından itibaren aylık verilir. Bunlarda uzman onbaşlar 11 inci derecenin birinci kademesinden, uzman çavuşlar 10 uncu derecenin 1 inci kademesinden giriş yaparlar. Uzman onbaşlıktan uzman çavuşluğa terfi edenlerin 10 uncu dereceye intibakları, buldukları kademenin göstergesinden daha fazla olacak şekilde yapılır. Uzman erbaşlara yan ödemeleri, Silahlı Kuvvetler tazminatı, mahrumiyet yeri ödeneği, aile yardım ödeneği, doğum yardımı ödeneği, ölüm yardım ödeneği ve yakacak yardımı 926 sayılı Kanun esaslarına göre, tayın bedeli 2155 sayılı Kanun esaslarına göre ödenir. Bunlardan uçuş, paraşüt, denizaltı, dalgıç ve kurbağa

adam hizmetlerinde görevlendirilenlere ise ayrıca 2629 sayılı Kanun esaslarına göre hizmet tazminatı ödenir.

Kendi kusurları olmaksızın hizmet sürelerinin uzatılmaması sebebiyle veya sözleşme süresini bitirip ayrılanlara her hizmet yılı için bulunduğu derece ve kademenin brüt aylığının 3 katı tutarında ikramiye verilir. İkramiyelerden damga vergisi hariç, vergi kesilmez.

Sağlık nedenleri hariç disiplinsizlik ve ahlaki nedenlerle sonradan Silahlı Kuvvetlerde kalması uygun görülmeyenlerin sözleşmeleri feshedilir ve bunlara ikramiye ödemesi yapılmaz. Astsubay nasbedilenlere de ikramiye ödenmez. Sağlık veya bulunduğu kadronun kaldırılmazı gibi nedenlerle bir yılı tamamlamadan ayrılanlara, bir yıl içinde alması gereken ikramiye tutarı 12 aya eşit olarak bölünmek suretiyle hizmet ettiği her aya isabet eden miktarda ödeme yapılır.

Uzman erbaşların istihdam edildiği kadro görev yerinin herhangi bir nedenle kaldırılması veya bu kadrolarda uzman erbaş istihdam edilmesine gerek kalmaması durumlarında uzman erbaşlar, ihtisas sahibi olduğu diğer birliklerdeki boş olan uzman erbaş kadro görev yerlerine atanabilirler veya sözleşmenin feshini isteyebilirler. Bu şekilde sözleşmenin feshini isteyen uzman erbaşların istekleri kabul edilir ve bunlara bu Kanun esaslarına göre tahakkuk edecek ikramiye ödenir.

Sözleşme süresi içinde (izin dahil) vefat edenlerin kanuni mirasçılarında iki maaş tutarında ölüm yardım ödeneği verilir. Ayrıca vefat eden uzman erbaşların hakettiği ikramiye de kanuni mirasçılarında aynen ödenir.

Fiili hizmet süresi zammı

MADDE 17. – Uzman erbaşlar, 5434 sayılı Kanunun 32 nci maddesinin (a) fıkrasında belirtilen fiili hizmet süresi zammından yararlanırlar.

Atama ve geçici görev

MADDE 18. – Uzman erbaşlar ihtiyaç halinde başka bir birliğe atanabilirler veya geçici görevle görevlendirilebilirler. Bu şekilde atanan veya geçici görevle görevlendirilenlere, buldukları derece ve gösterge üzerinden, 6245 sayılı Kanun esaslarına göre harcırah verilir.

Yönetmelik

MADDE 19. – Personelde aranacak nitelikler, müracaat şekli ve zamanı, müracaatın kabul edilmesi, sözleşmenin yapılması ve feshedilmesi sebepleri, verilecek

sicilin şekil ve usulleri, görevde başarısız olma ve kendilerinden istifade edilememe halleri ve bunlara yapılacak işlem şekli, sözleşmenin uzatılmasında uygulanacak esaslar, astlık üstlük münasebetleri ile bu hususlardaki işlem şekli ve ilgili diğer hususlar kanunun yürürlüğe girmesini takip eden 6 ay içerisinde Milli Savunma Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığınca müştereken çıkarılacak bir yönetmelikte gösterilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Son Hükümler

Yürürlükten kaldırılan hükümler

MADDE 20. – 6320 sayılı Çavuş ve Uzman Çavuş Kanununun uzman çavuşlarla ilgili hükümleri, 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanununun Ek - 2 nci maddesinin uzman çavuşlarla ilgili hükümleri ile Ek - IX sayılı cetvelin uzman çavuşlar için aylık gösterge tablosu yürürlükten kaldırılmıştır.

MADDE 21. – 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu, Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu, 2155 sayılı Bazı Kamu Personeline Tayin Verilmesi Hakkında Kanun, 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu, 2629 sayılı Uçuş, Paraşüt, Denizaltı, Dalgıç ve Kurbağa Adam Hizmetleri Tazminat Kanunu ve diğer kanunlardaki uzman çavuş tabiri uzman erbaş olarak değiştirilmiştir.

GEÇİCİ MADDE. – 6320 sayılı Kanuna göre uzman çavuş olarak istihdam edilenler bu Kanun hükümlerine tabi olurlar.

Yürürlük

MADDE 22. – Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 23. – Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

Kaynak: “Uzman Erbaş Kanunu”, **T.C. Resmi Gazete**, Sayı: 19058, 25 Mart 1986.

EK-5
TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİNDE İSTİHDAM EDİLECEK
SÖZLEŞMELİ SUBAY VE ASTSUBAYLAR
HAKKINDA KANUN

BİRİNCİ KISIM

Genel Hükümler

Amaç

MADDE 1. – Bu Kanunun amacı; Türk Silahlı Kuvvetlerinde ihtiyaç duyulan sınıflarda istihdam edilmek üzere sözleşmeli olarak alınacak subay ve astsubayların teminini, yetiştirilmelerini, sınıflandırılmalarını, hizmet şartlarını, yükselmelerini, atama ve yer değiştirmelerini, görev ve yükümlülüklerini, özlük ve sosyal haklarını, muvazzaf subaylık ve muvazzaf astsubaylık statüsüne geçmelerini, ayırma ve ayrılma esaslarını düzenlemektir.

Kapsam

MADDE 2. – Bu Kanun, sözleşmeli subay ve astsubaylarla, bunları istihdam edecek Türk Silahlı Kuvvetleri (Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı dahil) birlik, karargah, kurum ve kuruluşlarını kapsar.

Tanımlar

MADDE 3. – Bu Kanunda geçen;

a) Ön sözleşme: Türk Silahlı Kuvvetleri Birlik, karargah, kurum ve kuruluşları ile sözleşmeli subay veya astsubay adayları arasında; askeri eğitime alınmaları konusunda yapılan ve sadece askeri eğitim dönemi için geçerli olan sözleşmeyi,

b) Sözleşme: Türk Silahlı Kuvvetleri birlik, karargah, kurum ve kuruluşları ile sözleşmeli subay ve astsubay adaylarından askeri eğitimi başarıyla tamamlayanlar arasında yapılan ve üç yıldan az, dokuz yıldan fazla olmamak üzere hizmet yükümlülüğü getiren, örneğine göre hazırlanmış olan yazılı belgeyi,

c) Sözleşmeli subay adayı: Sözleşmeli subay yetiştirilmek amacıyla ön sözleşme yapılarak askeri eğitime alınanları,

d) Sözleşmeli astsubay adayı: Sözleşmeli astsubay yetiştirilmek amacıyla ön sözleşme yapılarak askeri eğitime alınanları,

e) Sözleşmeli subay: Bu Kanunda öngörülen esaslara göre, kendileri ile sözleşme yapılarak subay nasbedilen teğmen, üsteğmen ve yüzbaşı rütbelerini haiz subayları,

f) Sözleşmeli astsubay: Bu Kanunda öngörülen esaslara göre, kendileri ile sözleşme yapılarak astsubay nasbedilen; astsubay çavuş, astsubay kıdemli çavuş, astsubay üstçavuş, kıdemli astsubay üstçavuş rütbelerini haiz astsubayları,

g) Askeri eğitim: Sözleşmeli subay ve astsubay adaylarına sınıf okullarında yaptırılacak temel eğitimi, sınıfları ile ilgili sınıf okulları olmayanlar için eğitim merkezlerinde yaptırılacak özel askeri eğitimi,

ifade eder.

İKİNCİ KISIM

Sözleşmeli Subaylar

BİRİNCİ BÖLÜM

Kaynak ve Yetiştirme

Kaynak

MADDE 4. – Sözleşmeli subay kaynaklarını; en az dört yıllık fakülte veya yüksek okulları bitirenlerden düzeltilmemiş nüfus kaydına göre yirmiyedi yaşından, lisans üstü eğitimi tamamlamış olanlardan otuziki yaşından büyük olmayan ve yönetmelikte belirtilen diğer şartları haiz bulunanlar teşkil eder. Sözleşmeli subayların barışta ve savaşta yurdun her yerinde sınıfları görevini yapabilecek sağlık yeteneğine sahip bulunmaları gereklidir.

Askeri okullardan ve Türk Silahlı Kuvvetlerinden her ne sebeple olursa olsun ilişkileri kesilen personel, Türk Silahlı Kuvvetleri hizmetine sözleşmeli olarak alınmazlar. Ancak, askeri öğrencilikten kendi isteğiyle ayrılanlar ile askerliğini yedek subay veya 16.61927 tarihli ve 1076 sayılı Kanuna göre kısa dönem erbaş olarak yapanlardan terhis edilenler, sözleşmeli subay olabilirler.

Askeri hakim sınıfına, sözleşmeli subay statüsünde personel alınmaz.

Yetiştirme

MADDE 5. – Sözleşmeli subay adayları, yapılacak ön sözleşmeyi müteakip sınıf okullarında veya eğitim merkezlerinde askeri eğitime alınırlar. Türk Silahlı Kuvvetlerinde 16.61927 tarihli ve 1076 sayılı Kanun hükümlerine göre askerliğini

yedek subay veya kısa dönem erbaş olarak yapanlardan, bu hizmetlerini bitirdikten sonra başvuruların tabi olacakları askeri eğitimle ilgili esaslar yönetmelikte düzenlenir.

İKİNCİ BÖLÜM

Sözleşme Süreleri ve Muvazzaf Subaylığa Geçiş

Sözleşme süreleri

MADDE 6. – Sözleşmeli subay adayları ön sözleşme yapılarak askeri eğitime alınırlar. Bu eğitimi başarı ile tamamlayanlardan yönetmelikte belirtilen şartları taşıyanlarla sözleşme yapılır ve bu kişiler teğmen rütbesine nasbedilirler. Sözleşme süreleri üç yıldan az ve dokuz yıldan fazla olmamak şartıyla, hizmet gerekleri ve yetiştirme maliyetlerine bağlı olarak kuvvet, sınıf ve branşlara göre yönetmelikte belirlenir. Yönetmelikte belirlenen şartları taşıyanların talepleri halinde sözleşmeleri yenilenebilir. Ancak sözleşmeli subaylardan rütbe yaş haddini dolduranlar hakkında 8.6.1949 tarihli ve 5434 sayılı Kanun hükümleri uygulanır.

Sözleşme süreleri; sıkıyönetim, seferberlik, savaş veya silahlı çatışmayı gerektirecek hal ile savaş hallerinde Kuvvet Komutanları, Jandarma Genel Komutanı ve Sahil Güvenlik Komutanının göstereceği lüzum üzerine, durumun devamı müddetince Genelkurmay Başkanının onayı ile talebe bakılmaksızın uzatılabilir.

Sözleşme işlemleri, Kuvvet Komutanlıkları, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığınca yapılır.

Muvazzaf subaylığa geçme

MADDE 7. – Sözleşmeli subaylardan yönetmelikte belirtilen şartları taşıyanlar, talepleri halinde muvazzaf subaylığa geçirilebilirler. Muvazzaf subaylığa geçiş için, Türk Silahlı Kuvvetlerindeki yedinci fiili hizmet yılı başından itibaren onikinci fiili hizmet yılının bitimine kadar başvuru yapılabilir. Bu şekilde muvazzaf subaylığa geçirilenler; subay nasbedildikleri tarihten başlamak üzere, onbeş yıl hizmet etmedikçe istifa edemezler.

Muvazzaf subaylığa geçirileceklerde, 27.7.1967 tarihli ve 926 sayılı Kanununun 14 üncü maddesindeki yaş ile ilgili hükümler uygulanmaz. Sözleşmeli subaylardan muvazzaf subaylığa geçirilenler hakkında muvazzaf subayların tabi olduğu ilgili mevzuat hükümleri uygulanır.

ÜÇÜNCÜ KISIM
Sözleşmeli Astsubaylar
BİRİNCİ BÖLÜM
Kaynak ve Yetiştirme

Kaynak

MADDE 8. – Sözleşmeli astsubay kaynaklarını; Genelkurmay Başkanlığınca tespit edilecek fakülte, yüksekokul veya meslek yüksekokulları ile en az lise veya dengi okulları bitirenlerden düzeltilmemiş nüfus kaydına göre yirmidört yaşından büyük olmayanlar ile aynı şartları haiz uzman erbaşların yönetmelikte belirtilen diğer şartları haiz bulunanlar teşkil eder.

Sözleşmeli astsubayların barışta ve savaşta yurdun her yerinde sınıfları görevini yapabilecek sağlık yeteneğine sahip bulunmaları gerekir.

Askeri okullardan ve Türk Silahlı Kuvvetlerinden her ne sebeple olursa olsun ilişkileri kesilen personel, Türk Silahlı Kuvvetleri hizmetine alınmazlar. Ancak, askeri öğrencilikten kendi isteği ile ayrılanlar ile kısa dönem erbaş ve erlerden terhis edilenler, sözleşmeli astsubay olabilirler.

Yetiştirme

MADDE 9. – Sözleşmeli astsubay adayları, yapılacak ön sözleşmeyi müteakip, sınıf okullarında askeri eğitime alınırlar. Türk Silahlı Kuvvetlerinde askerliğini bitirdikten sonra başvuranların tabi olacakları askeri eğitimle ilgili esaslar yönetmelikte düzenlenir.

İKİNCİ BÖLÜM
Sözleşme Süreleri ve
Muvazzaf Astsubaylığa Geçiş

Sözleşme süreleri

MADDE 10. – Sözleşmeli astsubay adayları, ön sözleşme yapılarak askeri eğitime alınırlar. Bu eğitimi başarı ile tamamlayanlardan yönetmelikte belirtilen şartları taşıyanlarla sözleşme yapılır ve bu kişiler astsubay çavuş rütbesine nasbedilirler. Sözleşme süreleri; üç yıldan az ve dokuz yıldan fazla olmamak şartıyla, hizmet gerekleri ve yetiştirme maliyetlerine bağlı olarak kuvvet, sınıf ve branşlara göre yönetmelikte belirlenir. Yönetmelikte belirtilen şartları taşıyanların talepleri halinde

sözleşmeleri yenilenebilir. Ancak sözleşmeli astsubaylardan rütbe yaş haddini dolduranlar hakkında 8.6.1949 tarihli ve 5434 sayılı Kanun hükümleri uygulanır.

Sözleşme süreleri; sıkıyönetim, seferberlik, savaş veya silahlı çatışmayı gerektirecek hal ile savaş hallerinde Kuvvet Komutanları, Jandarma Genel Komutanı ve Sahil Güvenlik Komutanının göstereceği lüzum üzerine, durumun devamı müddetince Genelkurmay Başkanının onayı ile talebe bakılmaksızın uzatılabilir.

Sözleşme işlemleri, Kuvvet Komutanlıkları, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığınca yapılır.

Muvazzaf astsubaylığa geçme

MADDE 11. – Sözleşmeli astsubaylardan yönetmelikte belirtilen şartları taşıyanlar, talepleri halinde muvazzaf astsubaylığa geçirilebilirler. Muvazzaf astsubaylığa geçiş için, Türk Silahlı Kuvvetlerindeki dördüncü fiili hizmet yılı başından itibaren onikinci fiili hizmet yılının bitimine kadar yapılabilir. Bu şekilde muvazzaf astsubaylığa geçirilenler; astsubay nasbedildikleri tarihten başlamak üzere onbeş yıl hizmet etmedikçe istifa edemezler.

Muvazzaf Astsubaylığa geçirileceklerde, 27.7.1967 tarihli ve 926 sayılı Kanunun 68 inci maddesindeki yaş ile ilgili hükümler uygulanmaz. Sözleşmeli astsubaylardan muvazzaf astsubaylığa geçirilenler hakkında muvazzaf astsubayların tabi olduğu ilgili mevzuat hükümleri uygulanır.

DÖRDÜNCÜ KISIM

Rütbe Bekleme Süreleri, Sözleşmenin Yenilenmesi ve Feshi

Rütbe bekleme ve sözleşmenin yenilenmesi

MADDE 12. – Sözleşmeli subay ve astsubayların rütbe bekleme süreleri hakkında, 27.7.1967 tarihli ve 926 sayılı Kanunda muvazzaf subay ve astsubaylar için belirlenen süreler uygulanır. Sözleşmeli subaylardan üst rütbede kadro açığı bulunmadığı için terfi edemeyenler, terfi şartlarını haiz olmak kaydıyla sözleşme müddeti sonuna kadar derece ilerlemesi yaparlar.

Her sözleşme süresinin sona erme tarihinden en az üç ay önce taraflar sözleşmeyi yenileyeceklerine dair yazılı bildirimde bulunmadıkları takdirde, sözleşme kendiliğinden sona erer.

Sözleşmeli subay ve astsubaylar, sözleşme süreleri sona ermeden sözleşmelerini tek tarafı olarak fesh edemezler.

Sözleşmeli astsubayların normal eğitim sürelerinden fazla okudukları süreler ile sözleşmeli astsubaylığa geçmeden önceki askerlik hizmet süreleri için rütbe bekleme sürelerinden düşme yapılmaz. Bu durumda olanlardan muvazzaf astsubaylığa geçirilenlerin normal eğitim sürelerinden fazla olarak okudukları süreler, rütbe bekleme sürelerinden düşülür. Hangi rütbelerde ne kadar eksik bekletilecekleri yönetmelikte belirtilir.

Subay ve astsubay nasbedildikten sonra; yabancı memleketlere altı ay veya daha uzun süreli öğrenim, staj, kurs, ihtisas veya görgü ve bilgilerini arttırmak amacıyla gidenlerin sözleşme süreleri, gidiş ve dönüş tarihleri arasında geçen sürenin iki katı kadar; Türk Silahlı Kuvvetleri hesabına yurt içindeki fakülte veya yüksekokullarda öğrenim yapanlarla, meslekleriyle ilgili ihtisas yapanların sözleşme süreleri ise, buralarda geçen süreler kadar uzatılır.

Yurt dışına sürekli göreve atanan sözleşmeli subay veya astsubayların sözleşme süreleri, görevi devraldıkları ve devrettikleri tarihler arasındaki süre kadar uzatılır.

Sözleşmeli subay ve astsubayların, yurt içi veya yurt dışı öğrenimler ile yurt dışı sürekli görevler nedeniyle uzatılan sözleşme süreleri, 8.6.1949 tarihli ve 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununda rütbeleri itibarıyla belirtilen yaş haddini geçemez.

Sözleşmenin idarece fesih halleri

MADDE 13. – Sözleşmeli subay ve astsubay adayları ile sözleşmeli subay veya astsubaylardan;

a) Haklarında disiplinsizlik ve ahlaki durumları nedeniyle “Türk Silahlı Kuvvetlerinde kalması uygun değildir” şeklinde sicil düzenlenenlerin,

b) Askeri eğitim esnasında yetkili kurullarca başarısız veya disiplinsiz olduğuna karar verilenlerle, yetersizlikleri nedeniyle kendisinden istifade edilemeyeceği sıralı sicil üstlerinin düzenleyeceği sicil belgesi ile anlaşılmanın,

c) Türk Silahlı Kuvvetlerinden çıkarmayı gerektiren bir suçtan mahkum olanların,

d) Yasadışı siyasi, yıkıcı, bölücü, irticai faaliyetlerde bulunanlar ile tutum ve davranışlarıyla bu görüşleri benimsediği tespit edilenlerin,

e) Sözleşmeli subay ve astsubay olma şartlarından herhangi birini taşımadığı sonradan anlaşılanların veya sözleşme süresi içinde bu şartlardan herhangi birini kaybedenlerin,

f) Disiplin mahkemeleri tarafından, sözleşme tarihinden itibaren bir takvim yılı içinde verilen cezaların toplamı otuz günden fazla olanların,

g) Yabancı uyruklu kişilerle evlenenlerden, evlilikleri ilgili mevzuatta belirtilen esaslar dahilinde Genelkurmay Başkanlığınca uygun görülmeyenler ile çeşitli nedenlerle Türk vatandaşlığını kaybedenlerin veya Türk vatandaşlığından çıkarılanların,

h) Sözleşmeli subay ve astsubay iken yetkili sağlık kurullarınca verilen kararlara göre sözleşmeli subay ve astsubay olarak göreve devamı mümkün olmayanların,

ı) İstihdam edildikleri sınıflarda görev yapamayacaklarına dair yetkili sağlık kurullarınca karar verilenlerden, idarece başka bir sınıfta istihdamına gerek duyulmayanların,

j) Sözleşmenin yapılmasını müteakip; barışta veya savaşta mesai saatleri içinde veya dışında görevlerini icra ederken bir saldırıya, kazaya uğrayan veya bir meslek hastalığına yakalananlar hariç olmak üzere, sözleşme tarihinden itibaren bir takvim yılı içinde aldıkları hava değişimi süreleri toplamı üç ayı geçenlerin,

sözleşmeleri sözleşme süresinin bitiminden önce feshedilir.

BEŞİNCİ KISIM

Özel Hakları ve Sosyal Haklar

Ön sözleşme aylığı

MADDE 14. – Sözleşmeli subay veya astsubay yetiştirilmek üzere ön sözleşme yapılanlardan;

a) Sözleşmeli subay olarak yetiştirilecekler, 27.7.1967 tarihli ve 926 sayılı Kanuna bağlı (EK-VI) sayılı cetvelde asteğmenler için öngörülen 9 uncu derece 1 inci kademe aylığı ile bu rütbenin karşılığı tazminat, yan ödeme ve sosyal amaçlı diğer yardım ve ödeneklerden, lojman tazminatı ile tayın bedeli hariç, aynen yararlandırılırlar. 28.2.1982 tarihli ve 2629 sayılı Kanun hükümleri saklıdır.

b) Sözleşmeli astsubay olarak yetiştirilecekler, 18.3.1986 tarihli ve 3269 sayılı Kanuna tabi uzman onbaşılar gibi, 11 inci derecenin 1 inci kademe aylığı ile bu rütbenin karşılığı tazminat, yan ödeme ve sosyal amaçlı diğer yardım ve ödeneklerden, lojman

tazminatı ile tayın bedeli hariç aynen yararlandırılırlar. 28.2.1982 tarihli ve 2626 sayılı Kanun hükümleri saklıdır.

Aylıklar

MADDE 15. – Sözleşmeli subay ve astsubaylar, emsali rütbe ve derecedeki muvazzaf subay ve astsubaylar hakkında uygulanan aylık, tazminat, yan ödeme ve diğer mali ve sosyal haklardan aynen istifade ederler.

Sözleşmeli subay ve astsubaylardan Türk Silahlı Kuvvetlerinde onbeşinci fiili hizmet yılını tamamlayanlar;

a) Son üç yıla ait sicil not ortalaması sicil tam notunun % 60 ve daha yukarısı olmak,

Bulduğu derecede en az üç yılını ve bu derecenin 3 üncü kademesinde bir yılını tamamlamış olmak,

koşuluyla rütbe verilmeksizin bir üst dereceye yükseltilirler. Bunlara müteakip yıllarda da rütbe verilmeksizin olumlu sicil aldıkları her hizmet yılı için kademe ilerlemesi; yukarıdaki şartları taşımaları halinde ise her üç yılda bir derece ilerlemesi yaptırılır.

Sağlık hizmetlerinden yararlanma ve sosyal haklar

MADDE 16. – Sözleşmeli subay ve astsubaylar ile bunların bakmakla yükümlü oldukları kimselerin, sözleşme süresince, sosyal hakları ve sağlık işlemlerinde 4.1.1961 tarihli ve 211 sayılı Kanunun muvazzaf subay ve astsubaylara ilişkin hükümleri uygulanır. Bunlardan 13 üncü maddenin birinci fıkrasının (a), (b), (c), (d), (e), (f) ve (g) bentlerinde sayılan nedenler hariç olmak üzere, sözleşme dönemleri sonunda kendi istekleri üzerine veya idarece sözleşmeleri sona erdirilenler ve sağlık sebebi ile Türk Silahlı Kuvvetlerinden ilişkileri kesilenlerin, Türk Silahlı Kuvvetlerinde hizmet ettikleri sözleşme süreleri kadar daha kendilerinin ve bakmakla yükümlü oldukları aile fertlerinin, askeri hastanelerde ücretsiz muayene ve tedavileri ile sosyal hakları devam eder. Uygulamaya ilişkin hususlar yönetmelikte belirlenir.

Emekli, adi malullük ve vazife malullüğü aylığı bağlananlar ile ölenlerin dul ve yetimlerinin sağlık işlemleri, 4.1.1961 tarihli ve 211 sayılı Kanunun ilgili hükümlerine göre yürütülür.

Emekli Sandığı ve Ordu Yardımlaşma Kurumu ile ilgilendirme

MADDE 17. – Sözleşmeli subay ve astsubay adayları ile subay ve astsubaylar; ön sözleşme yapılması ile birlikte 8.6.1949 tarihli ve 5434 sayılı Kanun ile ilgilendirilirler ve bu Kanunun muvazzaf subaylara ve astsubaylara tanıdığı bütün haklardan aynen faydalandırılırlar. Ancak, sözleşmeli subay ve astsubay adaylarının fakülte veya yüksekokullarda geçen süreleri, adaylık süresince borçlandırılmaz. Sözleşmeli subay ve astsubaylar, aynı zamanda Ordu Yardımlaşma Kurumunun daimi üyesidirler.

Tazminat ve ikramiye ödeme esasları

MADDE 18. – Sözleşmeli subay ve astsubaylardan kendi kusurları olmaksızın hizmet sürelerinin uzatılmaması sebebiyle ve sözleşme süresini bitirip ayrılanlar ile durumları 13 üncü maddenin (h), (ı) ve (j) bentleri kapsamına girenlere aşağıda yazılı esaslara göre tazminat verilir.

(a) Herhangi bir sözleşme dönemi sonunda veya içerisinde sözleşmesi sona erenlere veya feshedilenlere son olarak aldıkları net maaşın iki katının hizmet yılı ile çarpımı tutarında tazminat verilir. Ancak, hizmet yılı olarak en fazla dokuz yıl esas alınır.

(b) Bu tazminatın hesabında 27.7.1989 tarihli ve 375 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede belirtilen ek tazminatlar ve 14.7.1964 tarihli ve 500 sayılı Kanuna göre ödenen tazminat hariç olmak üzere, bütün ödemeler dikkate alınır.

Sözleşmeli subay ve astsubaylardan emeklilik hakkını kazananlar ile muvazzaf subay ve astsubaylığa geçirilenlere tazminat ödenmez. Bunlar hakkında 8.6.1949 tarihli ve 5434 sayılı Kanun hükümleri uygulanır. Emeklilik hakkını kazanmadan Türk Silahlı Kuvvetlerinden ayrılanların başka sosyal güvenlik kurumlarına tabi olarak geçen hizmetleri, 24.5.1983 tarihli ve 2829 sayılı kanun hükümlerine göre birleştirilir.

Emekli maaşı bağlanması için gerekli hizmet sürelerini tamamlayanlara 8.6.1949 tarihli ve 5434 sayılı Kanun esaslarına göre ikramiye verilir ve aylık bağlanır. Bu maddenin birinci fıkrasının (a) bendi gereğince ödenen tazminata ilişkin süreler, emekli ikramiyesinin hesaplanmasında esas alınan süreden düşülür. Hizmet sürelerinin hesabında 8.6.1949 tarihli ve 5434 sayılı Kanunun 32 nci ve 36 ncı madde hükümleri de dikkate alınır.

Sözleşmeli subay ve astsubaylardan ilk sözleşme süresi içinde;

(a) Yabancı uyruklu kişilerle evlenenlerden, bu evlilikleri yönetmelikte belirtilen esaslar dahilinde Genelkurmay Başkanlığınca uygun görülmeyenler ile çeşitli nedenlerle Türk vatandaşlığını kaybedenler veya Türk vatandaşlığından çıkarılanlar, Türk Silahlı Kuvvetlerinden çıkarmayı gerektiren bir suçtan mahkum olanlar ile, disiplinsizlik ve ahlaki durumları sebebiyle Türk Silahlı Kuvvetlerinden ilişiği kesilenler, sözleşme sürelerinin eksiz kısmı ile orantılı olarak kendilerine yapılmış olan öğrenim, eğitim ve yetiştirme masraflarını, ayrıldığı veya ilişiğinin kesildiği yıldaki masraf değerleri üzerinden tazminat olarak öderler.

(b) Yabancı memleketlere öğrenim, staj, kurs, ihtisas ve görgü ve bilgilerini arttırmak amacıyla gitmiş olanlardan, durumları bu fıkranın (a) ve (b) bentleri hükümlerine uyanlar hakkında, ilgili bent hükümleri uygulanmakla birlikte orada buldukları süre içerisinde aldıkları aylık ve Devletçe yapılan masrafların dört katı ayrıca tazminat olarak alınır.

Askeri eğitim esnasında sağlık sebebi veya sınıf ve ihtisaslarının gerektirdiği öze nitelikleri taşıyama ve kaybetme halleri hariç olmak üzere, ilişikleri kesilenlere Devletçe yapılan masraf, 21.7.1953 tarihli ve 6183 sayılı kanuna göre tahakkuk ettirilerek, faizi ile birlikte ödettirilir. Askerlik yükümlülüğü bulunanların Devlete olan borçları askerlikleri süresince ertelenir.

ALTINCI KISIM

Çeşitli Hükümler

Giyim, kuşam ve istihkaklar

MADDE 19. – Sözleşmeli subay ve astsubayların giyim, kuşam ve istihkakları hakkında muvazzaf subay ve astsubaylara ilişkin hükümler uygulanır.

Tabanca tahsisi

MADDE 20. – Sözleşmeli subay ve astsubaylara askeri eğitimi müteakip zati tabanca verilir. Bunlardan; bu Kanunun 13 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a), (b), (c), (d), (e), (f) ve (g) bentlerinde sayılan nedenlerden herhangi biriyle Türk Silahlı Kuvvetlerinden ilişiği kesilenler ile dokuzuncu fiili hizmet yılından önce ayrılanların zati tabancaları geri alınır.

10.7.1953 tarihli ve 6136 sayılı kanun hükümleri saklıdır.

Konuttan faydalanma

MADDE 21. – Sözleşmeli subay ve astsubaylar, mensubu buldukları Kuvvet Komutanlığına göre Milli Savunma Bakanlığı veya İçişleri Bakanlığına (Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı) ait konutlardan, kiralama sisteminden ve lojman tazminatından emsali muvazzaf subay ve astsubaylar gibi istifade ederler.

Disiplin ve soruşturma usulleri

MADDE 22. – Sözleşmeli subay ve astsubaylar hakkında emsali muvazzaf subay ve astsubaylara ilişkin disiplin ve ceza hükümleri, sözleşmeli subay adayları hakkında yedek subay adaylarına uygulanan disiplin ve ceza hükümleri, sözleşmeli astsubay adayları hakkında ise astsubay sınıf okulu öğrencilerine uygulanan disiplin ve ceza hükümleri tatbik edilir. Jandarma Genel Komutanlığına mensup sözleşmeli subay ve astsubayların mülki hizmete ilişkin suçlarında 10.3.1983 tarihli ve 2803 sayılı Kanunun ilgili hükümleri uygulanır.

Sözleşmeli subay ve astsubay adayları ile sözleşmeli subay ve astsubaylardan yabancı uyruklu kişilerle evlenenlerden, evlilikleri ilgili mevzuatta belirtilen esaslar dahilinde Genelkurmay Başkanlığınca uygun görülmeyenler ile çeşitli nedenlerle Türk vatandaşlığını kaybedenler veya Türk vatandaşlığından çıkarılanlar, 27.2.1967 tarihli ve 926 sayılı Kanunun muvazzaf subay ve astsubaylar hakkındaki hükümlerine tabidir.

Askerlik yükümlülüğünün yerine getirilmiş sayılması

MADDE 23. – Askerlik yükümlülüğünü daha önce yerine getirmemiş olan;

(a) Sözleşmeli subay adayları ile sözleşmeli subaylardan herhangi bir nedenle sözleşmesi sona erenlerden; askerlik eğitimi dahil, hizmet sürelerinin toplamı tabi oldukları askerlik hizmeti süresini karşılayanlar, askerlik yükümlülüğünü yerine getirilmiş sayılırlar. Eksik hizmeti olanların bu süreleri, 16.6.1927 tarihli ve 1076 sayılı Kanun hükümlerine göre tamamlattırılır.

(b) Sözleşmeli astsubay adaylarından veya sözleşmeli astsubaylardan, herhangi bir nedenle sözleşmesi sona erenlerden; askerlik eğitimi dahil, hizmet sürelerinin toplamı tabi oldukları askerlik hizmeti süresini karşılayanlar, askerlik yükümlülüğünü yerine getirmiş sayılırlar. Eksik hizmeti olanların bu süreleri 21.6.1927 tarihli ve 111 sayılı Kanun ile 16.6.1927 tarihli ve 1076 sayılı Kanun hükümlerine göre tamamlattırılır.

Özel hükümler

MADDE 24. – Sözleşmeli subay ve astsubayların görev ve sorumlulukları ile atama, nasıp, kıdem, terfi, kademe ilerlemesi, sicil ve izin işlemleri, taltifleri, madalya verilmesi, ödüllendirilmeleri, savaş takdirnamesi verilmesi, esir düşmeleri, harp gaibi olmaları, enterne edilmeleri konularında 27.7.1967 tarihli ve 926 sayılı Kanunun muvazzaf subay ve astsubaylar hakkındaki hükümleri uygulanır. Bu Kanunda hüküm bulunmayan hallerde, muvazzaf subay ve astsubayların tabi olduğu mevzuat hükümlerine göre işlem yapılır.

Sözleşmeli subaylar 27.7.1967 tarihli ve 926 sayılı Kanunun 35 inci maddesinin birinci fıkrasının (e) bendi ile 36 ncı maddesinin birinci fıkrasının (d) bendi hükümlerinden yararlanamazlar. Ayrıca sözleşmeli subaylar aynı kanunun 38 inci maddesinin ikinci fıkrasının (c) bendinden, sözleşmeli astsubaylar ise 85 inci maddesinin ikinci fıkrasının (b) bendinden istifade edemezler. Ancak, bu personelden muvazzaf subaylığa ve astsubaylığa geçirilenler anılan maddelerin hükümlerinden yararlanabilirler.

Yönetmelik

MADDE 25. – Sözleşmeli subay ve astsubay adayları ile sözleşmeli subay ve astsubaylarda aranacak nitelikler, sağlık koşulları, alınacakları sınıf ve branşlar, duyuru, müracaat şekli ve zamanı, müracaatların kabul edilmesi, sözleşmenin yapılması, sözleşme süreleri, sözleşmenin feshedilmesi, görevde başarısız olma ve kendilerinden istifade edilmeme halleri ve bunlara yapılacak işlemler, sözleşmenin uzatılmasında uygulanacak esaslar, sınav, öğretim ve eğitimin esas, şekil ve süreleri, kıt'a karargah, kurum ve idari işlerde görevlendirilmeleri, izin ayırma, atamalar, yer değiştirmeler, astlık-üstlük münasebetleri, sicil işlemlerine ilişkin usul ve esaslar, muvazzaf subay ve astsubay statüsüne geçirilecekler için uygulanacak usul ve esaslar, sözleşme yapmaya yetkili makamlar, meslek içi eğitim ve ihtisas kurslarının süresi ve şekli, giyim, kuşam ve istihkaklarının verilme usulü, sağlık işlemleri, Türk Silahlı Kuvvetlerinden ilişki kesilenlerin kendilerine yapılan eğitim, öğrenim ve yetiştirme masraflarının geri ödeme esasları ile diğer hususlar, bu Kanunun yürürlüğe girmesini takip eden altı ay içerisinde Milli Savunma Bakanlığı ile İçişleri Başkanlığınca müştereken çıkarılacak bir yönetmelikte gösterilir.

Yürürlük

MADDE 26. – Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 27. – Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

Kaynak: “Sözleşmeli Subay ve Astsubaylar Hakkında Kanun”, **T.C. Resmi Gazete**,
Sayı: 24439, 21 Haziran 2001.

ÖZGEÇMİŞ

Aslen Rizeli olan Cenk Özgen, 1979 Bursa doğumludur. İlkokulu Mudanya Hatice Kayan İlköğretim Okulunda, orta ve lise tahsilini Bursa Özel Namık Sözeri Lisesinde tamamlamıştır. İstanbul Bilgi Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümünden mezun olan Özgen, Yıldız Teknik Üniversitesi'nde Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler dalında yüksek lisans yapmıştır.